

1939 INDULT 100

leg exp. *YHS4*

APELLIDOS VICENTE GARCIA NOMBRE Juana Isabel

Naturaleza Almansa Provincia Albace

Años de edad 29 Hijo de ed m de as uala

Estado casada Número de hijos I Profesión sus labores

Lugar donde residía durante el Movimiento Barcelona.-calle de Marina num 345

Prisión de procedencia Barcelona

Delito rebelión M

Condena impuesta 12 años y 1 día Conmutación

Tiempo extinguido 6 años II meses y 25 días

Fecha de salida en libertad condicional y Ley o Decreto en que está comprendido 3 febrero 1947

Si está sujeto a destierro no

Lugar donde no puede residir

Si perteneció a la masonería no

Fecha en que le corresponde el licenciamiento definitivo no consta

Residencia actual Barcelona.-calle de Marina num 345 bajos.

LES PRESES DEL FRANQUISME (1939-1955)

Mireia Lluessa Batllori
INS La Mallola
Segon de Batxillerat B
Any: 2014-2015
Tutora: Rosario Salazar
10-12-2014

ÍNDIX

<u>Introducció</u>	1
<u>1. El Franquisme (1939-1975)</u>	5
1.1. Trets generals	5
1.2. Etapes de la dictadura.....	6
1.2.1. Postguerra i autarquia (1939-1959).....	6
1.2.2. Tecnocràcia i aperturisme (1959-1973).....	9
1.2.3. La fi del Franquisme (1973-1975).....	11
<u>2. El paper de la dona (1931-1959)</u>	13
2.1. Les dona durant la II República (1931-1936)	13
2.2. La dona durant la Guerra Civil (1936-1939)	15
2.3. La dona durant la postguerra (1939-1959).....	18
<u>3. Les presons franquistes durant la postguerra</u>	21
3.1. Consells de guerra i altres jurisdiccions especials.....	22
3.2. Les presons més importants de Catalunya.....	23
3.3 Els camins cap a la presó.....	26
3.4 La tortura	26
3.5. L' univers penitenciari.....	28
<u>4. Les presons de dones(1939-1955)</u>	29
4.1. Les condicions de vida	30
4.2. La maternitat dins de la presó	34
4.3. El treball penitenciari	38
4.4. Comunicació i festivitats	43

4.5. Disciplina i sancions	46
4.6. Llibertat condicional.....	47
4.7. Les principals presons de l'Estat espanyol.....	49
4.7.1. La presó de les Corts	49
4.7.2. La presó de Saturrarán	52
4.7.3. La presó de Mallorca.....	56
4.7.4. La presó de Ventas	59
<u>5. Tipologia de les preses de les Corts i de les presons de partit de la Model.....</u>	63
5.1. Lloc de naixement.....	63
5.2. Grups d'edat.....	65
5.3. La professió.....	68
5.4. Estat civil	71
5.5. Nombre de fills	73
5.6. Delictes i condemnes	75
Conclusió.....	82
<u>Bibliografia i altres fonts d'informació</u>	86
<u>Annexos</u>	90
- 1. Entrevista a Maria Salvo.....	91
- 2. Entrevista a Alexis Mesón	100
- 3. Biografies d'expresses representatives	105
- 4. Testimonis d'una militant comunista	113
- 5. Expedients i certificats d'expedients penitenciaris.....	115

INTRODUCCIÓ

L' objecte d' estudi del meu treball és la lluita i la repressió de les dones dins de les presons durant la primera etapa de la postguerra (1939-1955).

En l'elecció de tema em va motivar molt l'assistència a una xerrada que es va fer al meu Institut sobre la situació dels presos durant el franquisme. El president de l'Associació Catalana d'Expressos Polítics, el senyor Enric Pubill, ens va explicar com havia estat la seva vida entre reixes durant aquests anys tant durs. A mi, el seu testimoni em va impressionar moltíssim, sobretot per les situacions tant extremes que va haver de patir allà dins.

També, em vaig plantejar fer la recerca sobre aquest tema, perquè m'interessa aprofundir en l'estudi del franquisme i, especialment, en la situació de les preses polítiques durant la postguerra, ja que penso que és un camp en el qual no s'ha investigat tant com en el cas dels homes, malgrat que, pel caràcter ultraconservador i masclista del règim, les dones van patir una doble opressió.

Per realitzar el meu estudi he consultat i analitzat diverses fonts secundàries i primàries:

La part teòrica del treball es basa en la consulta de documentals, manuals històrics i altres llibres monogràfics fets per historiadors com Ricard Vinyes: *Las presas políticas y sus hijos en las cárceles franquistas* o Fernando Hernández: *Mujeres encarceladas*. Però la font d'informació més important ha estat els llibres escrits per les mateixes preses, on expliquen la seva experiència.

Tomasa Cuevas, expressa del franquisme i militant del PSUC, autora del llibre *Testimonios de mujeres en las cárceles franquistas*, per preservar la memòria dels vençuts, durant molt de temps va recórrer tota Espanya recollint els testimonis de nombroses dones que van deixar els millors anys de la seva vida a les presons franquistes. Gràcies a l'Enric Pubill per facilitar-me'l.

A través dels testimonis de les companyes de cel·la de l'autora Tomasa Cuevas, he pogut conèixer i analitzar com era la vida de la dona dins les presons franquistes.

Pel que fa a la part pràctica, vaig contactar amb Alexis Mesón, ex-pres polític als anys seixanta i fill de Juana Doña, ex-pressa política, durant la postguerra. Ell va ser qui em va proporcionar molts dels documents i llibres que no trobava a les biblioteques ni a les llibreries, com el de *La Mujer, Cartas a Eugenio i Desde la noche y la niebla (mujeres en las cárceles franquistas)*, tots tres escrits per la seva mare. Ell em va poder explicar, de primera mà, com va canviar la seva vida quan, als nou anys, van afusellar el seu pare i condemnar a vint anys de presó a la seva mare (s'adjunta l'entrevista a l'annex) . Amb ell vaig anar a dues conferències; una organitzada per l'Associació d'Expressos Polítics i l'altra que es va fer en homenatge a Josefina Piquet, “ El viatge de l'oreneta”, la infantesa de la qual va estar marcada per la Guerra Civil i l'exili a França; posteriorment, va ser membre del Grup de Dones del 36.

En aquesta conferència, vaig poder parlar amb Llum Ventura, la directora de l'Associació de Dones del 36, que em va posar en contacte amb Maria Salvo, ex-pressa política que va escriure sobre la seva experiència política. En l'entrevista que li vaig realitzar(la transcripció de la qual s'inclou a l'annex) m'explicà la seva vida, aportant-me nova documentació i ,sobretot, la seva mirada del que va ser el presidi femení per milers i milers de dones com ella.

Per esbrinar les condicions de vida en les presons catalanes i la tipologia de les preses he anat varies vegades a l'Arxiu Nacional de Catalunya (ANC), on vaig disposar de fonts primàries escrites: documents d'albarans, despeses econòmiques i administratives de la Presó de les Corts de Barcelona, altes i baixes de les preses, arxius de redempció de penes, telegrams, trasllats, visites i control de paquets de famílies...

A l'Arxiu, processant les dades que he obtingut a través dels expedients i les fitxes de les preses, on hi consta el lloc de naixement, on residien, l'estat civil, el nombre de fills, el delictes i la condemna, he elaborat un estudi estadístic sobre la tipologia de les preses que van residir de l'any 1939 al 1955 dins la presó de les Corts.

A més a més, vaig tenir accés a la mateixa informació, però del fons de la Presó d'homes de la Model, separant les presons de dones de partit que hi havia per tot Catalunya, a Mataró, Sabadell, Terrassa, Manresa... Així he tingut

una visió no només de Barcelona, sinó també de tot Catalunya, i he pogut fer comparacions. La metodologia per fer-ho va ser la següent:

Primerament, amb l'ajuda de les responsables del Servei Didàctic de l'Arxiu Nacional de Catalunya, vam fer el buidat dels expedients (com eren confidencials, elles m'anaven dient les dades). Després, vaig ordenar i classificar la informació en una base de dades que em van proporcionar a l'Arxiu.

També, vull fer referència a la problemàtica de la font i a la fiabilitat de les dades, ja que en molts expedients no s'omplen totes, els funcionaris no sempre les consignen de la mateixa manera (per exemple, el delictes polític l'especifiquen de diverses maneres) i, possiblement, hi ha un encobriment de dades, (com, per exemple, quan posen vida airada, que no queda clar quin delictes és). Però, tot i això, també és interessant veure on són els buits, perquè ens informen sobre els valors de l'època i la manera de tractar els delictes.

És important remarcar, a més, que malgrat que no s'han conservat tots els expedients i, per tant, la informació no és exhaustiva, he treballat amb tota la documentació existent a l'Arxiu per tal d'establir un seguit de conclusions objectives, tot i les limitacions que ja he comentat.

En quan a l'estructura, aquest treball consta de dues parts: en la primera, s'estudia, com a introducció, el context històric: els trets generals i les etapes de la dictadura franquista i es fa una breu síntesi de la situació de la dona des de la Segona República fins la Dictadura, que pretén ser una ajuda per veure l'evolució del paper de la dona i entendre les condicions en què es trobava sota el franquisme.

El tema principal, les preses del franquisme durant la postguerra, es desenvolupa en els quatre últims apartats, on es fa un estudi dels aspectes més importants: les condicions de vida, la maternitat, el treball penitenciari, la llibertat condicional, comunicació i festivitats... Seguidament, s'estudien quatre de les presons de dones més importants d'Espanya i, l'últim apartat, correspon a un anàlisi estadístic de la tipologia de les preses de la Presó de les Corts i de les presons de partit de la Model de Barcelona.

Finalment, m'agradaria agrair a totes les persones que m'han ajudat a realitzar aquest treball; començant per la meva tutora, per haver-me ajudat a desenvolupar la idea , per donar-me prou autonomia, però alhora guiar-me i ensenyar-me en el procés de realització.

A més,vull donar les gràcies a la Pilar Reverter i a la Gala Canle, del Servei Didàctic del l'Arxiu Nacional de Catalunya, per la seva orientació i dedicació i donar-me les eines per poder investigar i tractar documents primaris.

Els meus més sentits agraïments a Alexis Mesón per l'interès que ha mostrat envers el meu treball i per ajudar-me en tot moment. I a Maria Salvo per la seva amabilitat i per de voler seguir ajudant a joves com jo, a recuperar la seva memòria i la de moltes més, perquè no s'oblidi i perduri per sempre.

I per últim, dono les gràcies a tots els meus amics i familiars que m'han donat suport des del primer fins l'últim dia.

1. EL FRANQUISME (1939-1975)

1.1. TRETS GENERALS

El règim polític que es va establir a Espanya al final de la Guerra Civil (1936-1939) i com a conseqüència de la victòria del bàndol franquista, es pot definir com una dictadura militar ,centralista , confessional (defensora del catolicisme conservador) i amb trets feixistes.

Les característiques més rellevants del franquisme van ser:

- El totalitarisme. Era una dictadura inspirada en els models italià i alemany, sense constitució, sense garanties individuals ni col·lectives.

El parlament va ser tancat i solament eren legals el partit únic i el sindicat oficial.

- El Cabdillisme. Franco esdevé el “*Caudillo de España*” i en la seva persona concentrava els càrrecs de cap del'Estat, president del govern (fins el 1973),cap suprem de l' exèrcit i del partit únic, La Falange Española Tradicionalista y de las JONS.

Francisco Franco Bohamonde

- La concepció unitària i centralista de l'Estat. Van ser abolits els estatuts d'autonomia i es practicà la castellanització dels territoris amb identitat pròpia.

- La repressió constant i planificada de qualsevol tipus d'oposició, però sobretot de marxistes i nacionalistes, mitjançant un complex aparell legal, institucional i policial.

- El control dels mitjans de comunicació amb una rígida censura i que eren utilitzats com a aparell de propaganda del règim.

La dictadura es recolzà en tres grans pilars institucionals: l' exèrcit, el partit únic i l' Església Catòlica. També, comptà amb el suport, des del primer moment, de les elits econòmiques i socials i els petits i mitjans propietaris del centre i del nord d' Espanya.

El franquisme va utilitzar l'escut tradicional de la monarquia espanyola afegint-hi alguns elements nous: el jou i les fletxes falangistes i el lema "Una, grande y libre"

1.2. ETAPES DE LA DICTADURA

El caràcter antidemocràtic del règim franquista es va mantenir al llarg de gairebé quaranta anys; no obstant, es van produir canvis socioeconòmics : d'una primera etapa d'estancament econòmic (1939-1959), es va passar a una altra de creixement i de transformació social (1960-1973). L'etapa final del franquisme (1973-1975), que acaba amb la mort del dictador, és un període de crisi política i econòmica.

1.2.1. POSTGUERRA I AUTARQUIA (1939-1959)

La fi de la Guerra Civil, amb la victòria de l'exèrcit dirigit per Francisco Franco va donar pas a una nova etapa política on la societat va quedar radicalment dividida entre vencedors i vençuts.

L'exèrcit va ser el suport més destacat del franquisme i va participar activament en el poder, ja que una bona part dels ministres i dels governadors civils eren militars.

Franco va voler que el seu règim disposés d'un partit polític oficial que aglutinés els grups que havien donat suport a la rebel·lió militar: la Falange, els monàrquics alfoncins , els tradicionalistes o carlins i els ultracatòlics . Primer es va anomenar FET y de las JONS (Falange Española y Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional-Sindicalista) . A partir de l'any 1958, passà a dir-se Movimiento Nacional i incloïa el partit únic, els dirigents dels sindicats verticals i tots els càrrecs públics de l'Estat, les diputacions provincials i els municipis.

La Falange, per aconseguir l'adoctrinament i el suport social al règim, va crear algunes organitzacions de masses: el Frente de Juventudes, la Sección Femenina, el Sindicato Español Universitario i la Central Nacional Sindicalista. Durant la Guerra Civil, l'Església Catòlica s'havia identificat completament amb el bàndol franquista. Un cop finalitzà, l'Estat va declarar la religió catòlica com a única oficial. La relació entre el poder polític i l'Església era molt intensa i va donar lloc a la doctrina del nacionalcatolicisme. A més del finançament públic, l'Església va obtenir el control gairebé total del sistema educatiu i la moral i els valors catòlics es van imposar a la societat espanyola.

L'estructura política es va anar creant a poc a poc. L'establiment d'unes lleis polítiques bàsiques va ser un procés llarg, que va començar durant la Guerra Civil i va acabar l'any 1966 amb la promulgació de la Llei orgànica de l'Estat:

- El 1943, es creen les Corts Espanyoles; institució en la que els procuradors no eren elegits democràticament i sense poder legislatiu autèntic, perquè el govern decidia quins projectes de llei passaven a les Corts i Franco podia vetar les lleis.

- El 1945, s'aprova la Ley de Referéndum Nacional i el Fuero de los Españoles.

- El 1946, la Ley de Sucesión a la Jefatura del Estado (Espanya va ser declarada "reino" i Franco es va reservar el dret a proposar el futur successor.

- El 1947, es completa El Fuero del Trabajo de 1938, legislació laboral en la que no es reconeix la llibertat sindical ni el dret de vaga i de manifestació. Des de 1940, s'estableix la unió sindical en la Central Nacional Sindicalista (el sindicat vertical) controlat per la Falange.

- El 1958, La Ley de Principios del Movimiento sustituye la Falange com a partit del règim per "El Movimiento Nacional"

El període comprès entre els anys 1939 i 1945 és l'etapa en què la dictadura franquista es va manifestar més pròxima als règims totalitaris de la Itàlia feixista i de l'Alemanya nazi. L'Espanya franquista volia imitar molts aspectes d'aquests països i la Falange i el seu ideari d'inspiració feixista va assolir un paper hegemònic (nacionalsindicalisme).

Espanya no va intervenir en la guerra, però col·laborà amb l' Eix feixista enviant material , treballadors i, l' any 1941, la Divisió Azul , una unitat de 40.000 suposats soldats voluntaris per lluitar a l' URSS.

A la fi de la Segona Guerra Mundial, el 1945, la derrota d' Alemanya va comportar un canvi d' orientació del règim: la marginació del falangisme dels llocs més rellevants i l' interès per remarcar el caràcter catòlic , conservador i anticomunista del règim. Els grups d' inspiració catòlica , com ara l' ACNDP , van augmentar la seva influència i s' esforcen per convertir el règim en una “democràcia orgànica”(nacionalcatolicisme)

Després de la guerra, i al llarg dels anys 1945-1947,el règim franquista pateix el rebuig i l'aïllament internacional. Així, Espanya no va ser admesa en la recentment creada Organització de les Nacions Unides (ONU) que, a més, el febrer de 1946, va aprovar una resolució on condemnava el règim franquista; tampoc es va beneficiar del programa d' ajuda nord-americana a Europa (El Pla Marshall, 1947) i va ser exclosa de l' OTAN (1949).

A partir del 1947, amb l' inici de la Guerra Freda, s'acaba l' aïllament internacional del franquisme, perquè els EEU i els països occidentals volien comptar amb un bon aliat en la lluita contra el comunisme. En el franquisme s' obre una etapa caracteritzada pel predomini del nacionalcatolicisme.

L'any 1953, Espanya signa uns acords de col·laboració amb EEUU (instal·lació de bases militars nord-americanes), a canvi de reconeixement internacional i de crèdit financer, i el concordat amb la Santa Seu.

Espanya va quedar arruïnada després de la Guerra Civil; van sofrir molts danys les infraestructures i el sector ramader i agrícola. Es va multiplicar la situació de gana i la misèria extrema; mesos després, va començar la Segona Guerra Mundial (1939-1945), la qual va empitjorar la situació.

EL 1939 el territori espanyol s'havia de reconstruir. Franco va decidir aleshores que la política econòmica estaria basada en l'autarquia ,que implicava una intervenció directa de l'Estat. El resultat de la política autàrquica va ser un profund estancament econòmic, caracteritzat pel col·lapse del comerç exterior, el descens de la producció i del consum, el mercat negre i l'estraperlo i la disminució del nivell de vida de la població .

La situació de la postguerra es va allargar moltíssim, quinze anys on la misèria era una catàstrofe, sobretot a les zones urbanes. Els aliments es van racionar fins el 1952. Per aconseguir-ne, calia tenir una cartilla de racionament i els que tenien prou diners hi compraven al mercat negre, on també es compraven matèries primeres i productes industrials.

A causa de les pèssimes condicions de vida durant la postguerra (la fam ,el fred , la insalubritat dels habitatges,...) ,es van estendre malalties ja eradicades com el còlera, el tifus i la tuberculosi i la taxa de mortalitat augmentà, sobretot la infantil.

Fins el 1945, les forces antifranquistes en l' exili mantenen l' esperança de què la victòria dels aliats suposi la seva intervenció militar a Espanya; per això, diversos grups armats (els maquis) s' instal·len als Pirineus i altres zones del país mantenint freqüents altercats amb les forces armades. Però les dificultats i la no intervenció dels països occidentals van fer que el moviment dels maquis es vagi afeblint i desaparegui l' any 1952 . El PCE renuncia a la lluita armada el 1948.

Per altra banda, les manifestacions públiques d' oposició al règim van ser mínimes fins les dècada dels cinquanta per la desorganització de les forces sindicals i polítiques després de la guerra, la forta repressió (afusellaments, camps de concentració, presons i depuracions), les delacions dels propis veïns i la política d' humiliacions als vençuts.

Les primeres protestes seran les vagues dels obrers de Manresa i el País Basc (1947), el boicot als tramvies de Barcelona (1951) i, en la Universitat, els incidents dels estudiants antifranquistes i membres del SEU (Sindicats d' Estudiants Universitaris) el 1956.

1.2.2. LA “TECNOCRÀCIA” I “L’ APERTURISME” (1959-1973)

El fracàs del model autàrquic, l' augment de les protestes socials i les noves relacions internacionals van motivar un canvi de govern . L' any 1957 es forma un nou govern integrat per ministres vinculats a la institució catòlica Opus Dei ; són els anomenats tecnòcrates que van preparar El Pla

d'Estabilització (1959) , que consistí bàsicament en posar fi a l' autarquia i liberalitzar l' economia.

Entre 1959 i 1969, Espanya va conèixer una important modernització econòmica, acompanyada de transformacions socials i culturals, però no d'una real obertura política.

A partir de l'any 1963, el règim va introduir reformes polítiques per adaptar-se als canvis:

- 1963, creació del Tribunal d' Ordre Públic
- 1966, Llei Orgànica de l'Estat . Llei fonamental, aprovada en un referèndum sense garanties
- 1966, Llei de Premsa , que suprimia la censura prèvia .
- 1966, Llei de Llibertat Religiosa, que tolerà el culte i la pràctica d'altres religions.
- 1966, Llei de la Seguretat Social . Assegurança de malaltia, vellesa, viduïtat..)
- 1969, Llei de Successió . Proclamació del príncep Joan Carles de Borbó com a successor de Franco a títol de rei.

Des del punt de vista econòmic, durant la dècada dels 60 hi hagué un creixement espectacular de la producció i de la indústria. Aquesta expansió va ser impulsada mitjançant els anomenats plans de desenvolupament econòmic i social, que tingueren una vigència quadriennal. Entre el 1959 i el 1973 Espanya va experimentar un elevat desenvolupament econòmic perquè es va aprofitar dels efectes de l' expansió de l' economia europea . Així, tres van ser els motors del creixement : el turisme, les inversions estrangeres i l' exportació de mà d' obra (l' emigració exterior).

La polarització del creixement econòmic en el sector industrial i el de serveis ,la mecanització i la modernització agrícola i l' elevat creixement demogràfic van estimular l' èxode rural, que va ser molt intens en la dècada dels 60 i fins l' any 1973(inici de la crisi econòmica). De les zones rurals d' Espanya, sortiran emigrants cap a les regions industrials europees (principalment, França, Alemanya, Suïssa i Bèlgica) i espanyoles (Madrid, Catalunya , el País Basc i València).

Pel que fa a les transformacions socials i culturals, cal mencionar el creixement del nombre d' obrers industrials i de les classes mitjanes i la consolidació d' una nova burgesia urbana.

L'increment del poder adquisitiu va fer possible entrar en la societat de consum. El nivell educatiu de la població va millorar considerablement, reduint-se l'analfabetisme fins assolir els nivells dels països més avançats. La situació de la dona també va canviar: comença a incorporar-se al món dels estudis i al laboral i reivindica els seus drets, sorgint un nou moviment feminista.

Finalment, la renovació de l' Església derivada del Concili Vaticà II va influir en un sector de l' Església espanyola que es distancia del règim i recolzarà les reivindicacions democràtiques; tot això, en un context de pèrdua de la seva influència en tots els àmbits de la societat.

El 1962, diferents opcions polítiques d'oposició van participar al Congrés de Munic. A la vegada, van haver-hi mobilitzacions i protestes dels estudiants universitaris per la llibertat. També, va sorgir una oposició de caire terrorista: el FRAP i l'ETA.

1.2.3. LA FI DEL FRANQUISME (1973-1975)

Des de 1973, el règim va entrar en una crisi irreversible motivada per diversos factors:

- La crisi del petroli posa fi al període de creixement econòmic. La crisi disparà la inflació i n'hi ha un augment del dèficit pressupostari i de la balança comercial.
- El context polític internacional és desfavorable ; desapareixen les dictadures de Portugal i Grècia . Espanya no pot integrar-se en la Comunitat Econòmica Europea.
- L' enfortiment de l'oposició (anys 60 i 70), que es va manifestar de diverses maneres:

Els sindicats obrers com l' UGT i CCOO, creades pel PCE el 1962, organitzen vagues i manifestacions.

El moviment estudiantil exigia llibertats democràtiques i també començà a mobilitzar-se en contra del règim.

L'Església catòlica es distancià del règim. Sectors catòlics de base s'identifiquen amb l'esquerra.

El terrorisme d'ETA i del FRAP. S'incrementen les accions armades i violentes. ETA en aquest moment té cert suport social a causa de la dura repressió.

El PCE es converteix en el principal partit. El seu líder és Santiago Carrillo, que adopta l'eurocomunisme i defensa la democràcia. En canvi, el PSOE és feble, per la seva divisió, fins al Congrés de Suresnes amb Felipe González.

Els nacionalistes es revitalitzen, tant els partits tradicionals (PNB i ERC) com altres nous com CDC (coalició de nacionalistes moderats) de Jordi Pujol.

- Els problemes interns dins del franquisme motivats per la propera mort del dictador:

El nomenament com a president del govern de l'almirall Luis Carrero Blanco, el juny del 1973, tenia com a objectiu mantenir unides les famílies franquistes i assegurar la continuïtat del règim després de la mort del dictador. Però Carrero va ser assassinat per ETA el 20 de desembre de 1973. Llavors, es va produir la fractura entre els que volien la reforma del sistema (oberturistes) i els sectors més ultres, que s'oposaven a qualsevol canvi (el búnquer), dirigits per José Antonio Girón i Blas Piñar.

El gener del 1974, es va formar un nou govern presidit per Carlos Arias Navarro que englobava oberturistes i immobilistes. El seu programa prometia una relativa reforma del règim. Però les pressions de l'extrema dreta i la malaltia de Franco a l'estiu del 1974 van fer que Arias s'inclinés per l'immobilisme.

Franco va morir el 20 de novembre de 1975 deixant un país en una profunda crisi política i immers en la crisi econòmica del petroli del 1973. Amb la seva mort, acaba aquesta etapa de la història d'Espanya.

2. EL PAPER DE LA DONA (1936-1959)

2.1 LA DONA DURANT LA II REPÚBLICA(1931-1936)

Les eleccions municipals del 12 d'abril del 1931 van donar la victòria a les forces republicanes, el 14 d'abril es va proclamar la República. La gent estava eufòrica després d'haver estat sotmesos durant 7 anys a la dictadura de Miguel Primo de Rivera i el rei Alfons XIII. Per la població era com una oportunitat per impulsar la modernització i la democratització de l'Estat.

Gent a Barcelona celebrant la proclamació de la Segona República, l'any 1931

Per a les dones també s'obri un horitzó nou;. En aquesta època, es produeix la liberalització de la dona que acaba, en part, amb el passiu i discriminat paper del qual era víctima i que havia estat instaurat per la monarquia i l'Església, que la considerava només com a esposa obedient i mare exemplar. Depenia del seu marit per fer valdre els seus drets bàsics, vivia anul·lada i relegada a la més profunda ignorància. Realitzava única i exclusivament feines de la llar. La seva missió natural era reproduir l'espècie i la seva incorporació al món laboral estava plena de dificultats. Les dones casades necessitaven el permís del marit per treballar i era ell qui disposava del seu sou. No tenien pensió de viduïtat.

Les seves principals reivindicacions eren:

1. La denúncia de la situació conjugal i sexual
2. La desigualtat cultural i jurídica
3. Les altes taxes de natalitat i mortalitat infantil
4. La tolerància davant l'adulteri del marit.
5. El divorci
6. El dret a votar

La constitució republicana(9 de desembre del 1931) fou una peça important per a l'avanç de les aspiracions femenines en reconèixer una sèrie de drets: igualtat de sexes i drets, prohibició de la discriminació laboral, protecció del treball de les dones, segur de maternitat, dret de vot i de ser elegible, reconeixement del matrimoni civil i el divorci. A partir del 1931 les dones obtenen el dret simbòlic del sufragi.

REFORMES PROPICIADAES PER A LES DONES

1.Regulació de l'accés de les dones a càrrecs públics

2.Dret a votar i a ser elegibles com a Diputades

3. Millora dels drets en la família i el matrimoni: legalització del matrimoni civil, supressió del delictes d'adulteri i només aplicable a les dones, divorci per acord mutu

Regulació del treball femení i la protecció de la maternitat: eliminació de clàusules d'acomiadament per matrimoni o maternitat, equiparació salarial amb els homes

3. Educació: escoles mixtes i escoles nocturnes per a dones treballadores
4. Catalunya: dispensació d'anticonceptius, despenalització de l'avortament i abolicció de la prostitució

La tasca de redactar un projecte de constitució li va ser assignada en primer lloc a una comissió judicial. El seu avantprojecte va ser rebutjat i encarregaren la seva elaboració a una comissió parlamentària(entre els seus membres estava Clara Campoamor, diputada radical) El projecte va ser presentat el 27 d'agost i va ser aprovat, amb algunes modificacions el 9 de desembre de 1931.

Alguns dels seus articles són:

Article 25: Igualtat de drets i privilegis jurídics

Article 36: Igualtat entre drets electorals d'homes i de dones majors de 23 anys.

Article 40: No discriminació en càrrecs oficials.

Article 43: Protecció de la família(dissolució matrimonial per acord mutu)

Article 46: Drets laborals i protecció legal(jornada de vuit hores, dret a subsidi i a baixa per malaltia, maternitat)

Article 53: Dret a ser diputat(major de 23 anys)

En les eleccions celebrades el juny del 1931 foren elegides diputades dues dones d'un total de 465 diputats: Clara Campoamor(Partit Radical) i Victòria Kent(Esquerra Republicana). A finals del mateix any, una dona més, Margarita Nelken (Partit Socialista) entraria a les Corts. De les tres, **Clara Campoamor**, advocada, fou la més assídua defensora dels drets de la dona i tingué el paper més rellevant en el debat sobre el sufragi femení

La Segona República fou un període intens i interessant que donà un impuls de progrés, cultura i llibertat a l'Estat espanyol, trencat brutalment per l'alçament militar i la Guerra Civil.

2.2 LA DONA DURANT LA GUERRA CIVIL(1936-1939)

La Guerra Civil i la divisió del país en dues zones enfrontades militarment va tenir una repercussió immediata en la situació de la dona. Els dos models socials i polítics que pugnaven al front de batalla van tenir el seu rereflex en dues visions de la dona i del seu paper social.

Si pensem en les dones de la nostra Guerra Civil, hi ha una imatge que ràpidament ens ve al cap: les milicianes que es van mobilitzar el juliol de 1936 contra el cop militar encapçalat pel general Franco. Encara que van ser desmobilitzades, les milicianes socialistes, comunistes o anarquistes dels primers dies de la guerra representen el millor exemple de la transgressió del

rol històric al que les dones havien estat tradicionalment relegades. El millor exemple de l'adopció del paper del guerrer, monopoli històric del mascle.

La mobilització social de les dones treballadores era un procés que procedia del període republicà. Els sindicats obrers havien aconseguit implicar un nombre creixent de treballadores. La UGT havia passat de 18.000 afiliades a el 1929 a més de 100.000 el 1936. La CNT va tenir una evolució més espectacular, ja que el 1936 tenia més de 142.000 sindicades.

Després dels primers moments bèl·lics d'eufòria i caos, el treball femení va ser reconduït a les funcions més adaptades al clàssic rol femení. La imatge de la miliciana armada va començar a ser substituïda per l'heroïna de la reraguarda.

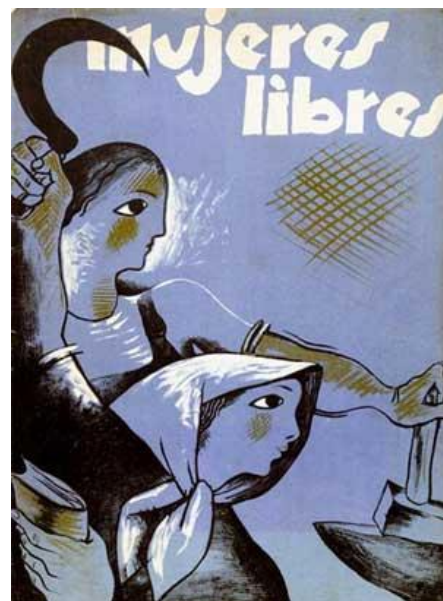
Grup de milicianes a Barcelona
l'any 1936.

El suport femení a l'esforç bèl·lic es va concentrar en tasques voluntàries en tot tipus de serveis socials, assistencials i de suport als combatents. La consigna a partir d'aquell moment va ser *"Homes al front, dones a la reraguarda"*.

Per substituir als homes mobilitzats, les dones s'incorporen massivament al món del treball. El treball femení remunerat s'incrementa a partir de 1937 responent a la creixent mobilització del sector masculí.

Algunes dones han personificat aquests canvis socials, com l'anarquista **Federica Montseny**, la primera ministra de la història d'Espanya i que va ocupar la cartera de Sanitat i Assistència Social del govern de Largo Caballero entre novembre de 1936 a maig de 1937.

Durant aquest període, es van adoptar mesures revolucionàries, com la legalització de l'avortament, i es van iniciar campanyes contra la prostitució, com los "Liberatorios de la "Prostitución" creats per l'organització "**Mujeres Libres**", que va ser una organització anarcosindicalista formada per dones, va existir a Espanya d'abril de 1936 a febrer de 1939, durant la Guerra Civil Espanyola, i fou especialment important durant la revolució social espanyola de 1936. Va constituir una de les organitzacions clàssiques del moviment libertari espanyol, junt amb la CNT, la FAI i les Joventuts Anarquistes. Va ser la primera posada a la pràctica de l'anarcofeminisme).

Dos cartells de l'organització Mujeres Libres de la CNT

2.3. LA DONA DURANT LA POSTGUERRA (1939-1959)

Durant els tres anys de guerra, les dones van haver d'assumir la responsabilitat de substituir els homes que lluitaven al front realitzant treballs que tradicionalment eren adjudicats als homes. El final de la guerra i la derrota de la República va suposar l'arribada d'un nou règim, el franquisme.

La victòria del front nacional no només va portar la interrupció de l'activitat laboral femenina, com va ocórrer a altres països arran de la desmobilització dels soldats de la Primera Guerra Mundial, sinó el càstig i la repressió o l'exili per totes aquelles dones i homes que havien participat en activitats afectes al bàndol republicà.

A més, tots els avenços que s'havien fet durant la República es van perdre, fet que va suposar un enorme retrocés cap a la dona de la "vella Espanya". A continuació, esmento uns exemples que proven la meva afirmació:

- L'Estat prohibeix el treball nocturn a les dones, regula el treball a domicili i "allibera" a la dona casada del taller i de la fàbrica.
- La dona torna a necessitar l'autorització del seu marit per exercir professions i participar en actes jurídics.
- El 23 d'agost de 1938, s'anul·la la Llei de Divorci i es declaren nuls tots els divorcis concedits durant la República
- El 30 de maig de 1939, "*Sección Femenina*" proclama que la missió de les dones en la "Patria" és la llar.
- El 28 de desembre de 1939, es crea un Decret que fa obligatòria per a totes les dones espanyoles "La ciència domèstica"
- Es prohibeix l'avortament, que és durament penalitzat.
- El Decret del 27 de març de 1941 anul·la el Decret de 28 de juny de 1935: Es considera lícita la prostitució
- El 1941, es prohibeix la venda i el consum d'anticonceptius.

- Es restableix el delictes d'adulteri per a les dones el maig de 1942.
- El 1944, es declaren obligatoris els ensenyaments de la llar per a les dones a tots els centres d'ensenyament mitjà.
- El nou Estat no només es va preocupar d'alliberar a la dona de l'esclavitud de la fàbrica, també ho va fer per "alliberar" a la dona educada d'un treball prestigiós i lucratiu com advocat de l'Estat, metge del Còs Facultatiu de presons, fiscal, jutge, etc...
- Es prohibeix a les dones menors de 25 anys abandonar la llar sense l'autorització dels seus pares de no ser per casar-se.
- S'estableixen plans per a la creació de jardins d'infància i llars d'avis amb la finalitat de permetre treballar a les dones.

L'organisme que va assolir l'educació de les dones va ser "La Sección Femenina", encapçalada per Pilar Primo de Rivera, germana del fundador de la Falange. Aquesta organització es va encarregar d'assumir els conceptes feixistes amb una gran presència de l'element religiós.

Pilar Primo de Rivera, amb aquesta organització, va voler instaurar uns valors retrògrads que definien a la dona com "l'àngel de la llar" i la responsable de "l'honra masculina". Amb aquesta actitud anti-feminista va generar una creença: les dones van arribar a assumir el fet que eren éssers inferiors a l'home i, per aquest motiu, també van assumir que la millor vocació per a elles era ser mestressa de casa i mare.

1. Ten lista la cena
2. Luce hermosa
3. Se dulce e inteligente
4. Arregla tu casa
5. Hazlo sentir en el paraíso
6. Prepara a los niños
7. Minimiza el ruido
8. Procura verte feliz
9. Escúchalo
10. Ponte en sus zapatos
11. No te quejes

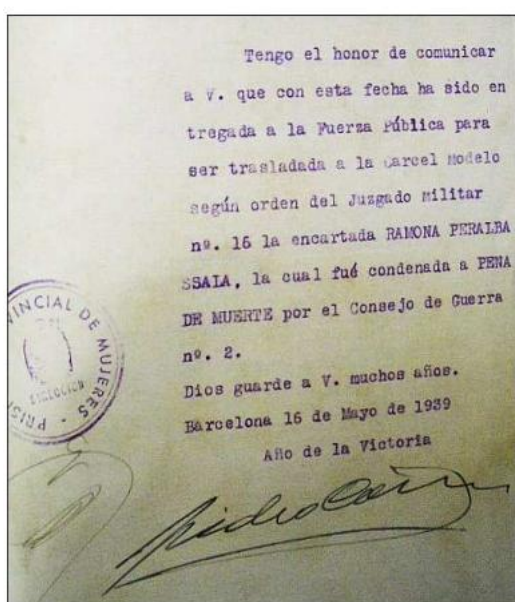
D'una manera lúdica, la guia escrita a la revista de la **“Sección Femenina”**¹ l'any 1953, mostra 11 regles que informen com la dona pot fer feliç a un home i de quina manera fer-ho. Tot i que molts ho consideren sexista, la guia va ser escrita per una dona, l'espanyola Pilar Primo de Rivera:

¹ La **Sección Femenina** (en català, Secció Femenina) va ser una institució creada l'any 1934 per les dones pertanyents a la Falange Espanyola i que va tenir vigència durant part de la Segona República Espanyola, la Guerra Civil Espanyola i fins pràcticament el final del franquisme. La Sección Femenina compartia els mateixos valors, pensament i estètica que la *Falange Espanyola*, i de fet va ser dirigida, des de la seva constitució, per Pilar Primo de Rivera, germana del fundador de la Falange (José Antonio Primo de Rivera).

3.LES PRESONS FRANQUISTES DURANT LA POSTGUERRA

Entre 1939 i 1977 el règim franquista va fer de la presó una peça clau de la repressió de la ciutadania i aplicà de manera sistemàtica el càstig i la tortura contra la discrepància política. En acabar la Guerra Civil, a l'entorn de 300.000 persones -homes, dones i els seus fills, omplien les presons espanyoles. Les presons de Franco van tenir una finalitat: doblegar i transformar la vida dels dissidents capturats, desposseint-los de tot i negant la seva condició de presos polítics, especialment a les dones.

Després del 10 de febrer del 1939, Catalunya quedava sota el règim franquista. Ja durant la guerra es van començar a articular una sèrie de disposicions per a la repressió. Un cop acabada la guerra, aquest sistema repressiu es va fonamentar en un entramat jurídic per donar-li una aparença legal. Els judicis i consells de guerra van ser un dels primers passos per portar a terme aquesta repressió, que de vegades emmascarava venjances i disputes personals. *La Ley de Responsabilidades Políticas* de febrer de 1939 va ser la base legal per condemnar els considerats culpables als consell de guerra, aquells que van cooperar amb el règim republicà, que van lluitar al seu costat i els oposats al Glorioso Movimiento Nacional i els consells de guerra el seu braç executor.

Diligència de notificació de pena de mort, tramitada a la capella de la Model el 16 de Maig de 1939. Ofici emès el mateix dia per la presó de les Corts; dirigit al jutjat i firmat per l'Inspector-Director de les presons de Barcelona, Isidro Castellón.

Consell de guerra, permanent número dos, S.U.2281.TMT

3.1. CONSELLS DE GUERRA I ALTRES JURISDICCIONS

La celebració de consells de guerra fou la realitat permanent i predominant de la justícia franquista. La jurisdicció militar l'aplicà de forma indiscriminada i sense cap escrúpol jurídic: amb caràcter retroactiu als qui havien participat en els fets d'octubre de 1934 i en la construcció de la República; als que, des del 18 de juliol de 1936, es mantingueren al costat del règim legal(i que fins a l'1 d'abril de 1969 encara podien ser condemnats per això) i als que participaren en les activitats contra el Nuevo Estado després de la Victòria. Milers de tribunals militars van penalitzar aquestes actituds polítiques, amb llargues condemnes i també amb la pena de mort, que havia de ratificar Franco. Van ser veritables farses jurídiques de caràcter ideològic, a les quals la indefensió dels acusats atorgà el caràcter de tragèdia macabra.

Consell de guerra contra Joan Comorera, un dels fundadors i dirigent del PSUC. Va ser detingut a Barcelona l'any 1954 i el judici militar es féu l'agost de 1957, pel qual fou condemnat a 30 anys de presó. Empresonat al penal de Burgos, on va morir el 7 de maig de 1958
Agencia EFE (Carlos Pérez de Rozas)

A Barcelona, els consells de guerra es celebraven a:

A: Portal de la Pau. A la seu del Govern Militar(edifici 1928) al Portal de la Pau es va situar el primer tribunal dels consells de guerra.

B: Plaça de Francesc Macià, 2. Aquí es va situar el segon tribunal dels consells de guerra. Va ser recolzat pel tribunal situat a l'Hospital Militar del Carrer Tallers.

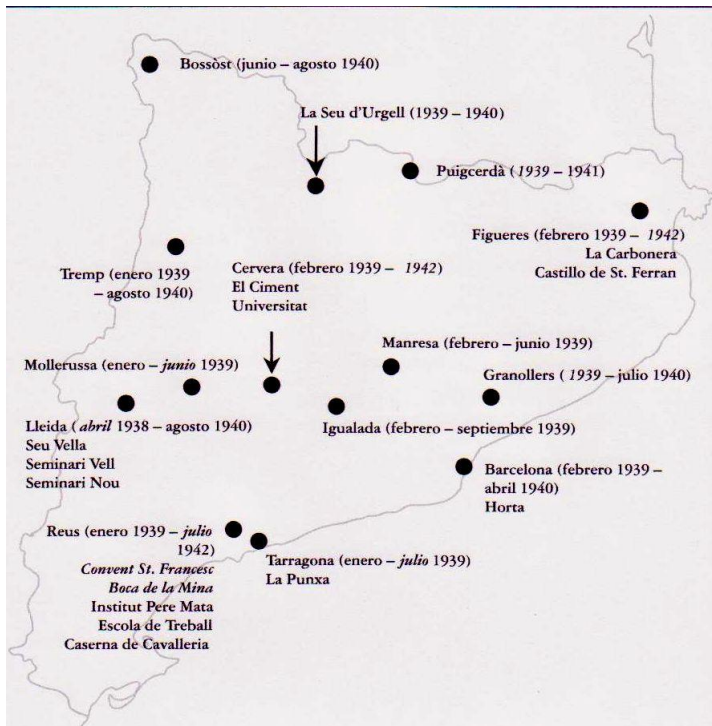

Antic hospital militar del Carrer
Tallers, actualment la plaça
Castella

Per complementar l'acció dels tribunals militars van crear-se noves jurisdiccions especials, es configurà un permanent règim d'excepció de caràcter antidemocràtic i es bastí una realitat totalitària amb l'objectiu de condemnar sense traves de cap mena. Per tal que ningú pogués escapar de l'acció represiva de la dictadura es posaren en funcionament diversos tribunals, a més dels militars. Així, els tribunals de *Responsabilidades Políticas* multaven econòmicament els condemnats- també els executats-i els que havien tingut una actitud de tebiesa respecte del *Nuevo Estado*. Mentrestant, els jutjats de repressió de la *masonería i el comunismo, de bandidaje y terrorismo*, o el jutjat especial del coronel Eymar permetien reforçar la penalització dels detinguts. I, des del 1963, el Tribunal d'Ordre Públic substituïa, intermitentment, els tribunals militars.

3.2. LES PRESONS MÉS IMPORTANTS DE CATALUNYA

Les presons més importants de Catalunya es trobaven a Barcelona, ja que les que estaven en pobles apartats després del 1943 van ser tancades. Aleshores, traslladaven als reclusos a cel·les subterrànies que hi havia en els antics cuartels de la Guardia Civil (on els hi feien els brutals interrogatoris, plens de violència i crueltat).

Mapa de les presons més importants a Catalunya durant la postguerra.

Presons de Barcelona:

-La Model

Fotografia de la Presó d'Homes de Barcelona, la Model. L'any 1936

A la fotografia podem veure les sis naus de la Model. Va ser una de les presons més importants per als homes. L'edifici estava dividit en 3 zones: administració, presó preventiva i altres usos (la central), i la correccional (posterior). Va ser construïda per 820 presos com a màxim. Però va arribar a acollir 18.000 presos durant els primers mesos d'ocupació franquista. Els següents anys, la seva població va ser de 6.000-12.000 presos (12-14 per cel·la). Tenia presons de partit d'homes i dones per tot Catalunya.

-**La presó de Sant Elies** ja existia durant la Guerra Civil. Es va situar a l'antic claustre i església de Santa Agnis.

Façana de la Presó de Sant Elies

- **Comte Urgell.** Entre Comte Urgell, Buenos Aires i Paris, es situaven els calabossos de la Prefectura de Policia de Diagonal. Es va aprofitar un antic garatge

-**Palau de les Missions de Montjuïc.** Camp de concentració disposat a les antigues instal·lacions del Palau de les Missions de l'Exposició Internacional de 1929. Va concentrar presoners de guerra i presos polítics fins al gener de 1940 en què va passar a ser part de la Model. A partir de gener de 1940 l'antic Camp de Concentració va passar a ser presó i a formar part de la Model.

Palau de les Missions de Montjuïc

-**Castell de Montjuïc.** Aquesta es la única que no va ser filial de la Model. A les seves galeries subterrànies es situaven les cel·les de presoners militars i civils.

Presó franquista on Lluís Companys va ser empresonat, jutjat en consell de guerra i afusellat.

Però sens dubte, les dues presons més representatives i amb més nombre de reclusos/es van ser la de les Corts(de dones) i la Model(d'homes).

3.3. ELS CAMINS CAP A LA PRESÓ

Els camins que conduïen a la presó eren la derrota en la guerra i la desafecció envers al règim en qualsevol de les seves formes: des de la crítica al caràcter feixista del règim i les actituds resistencials fins a l'acció de la guerrilla i la configuració d'alternatives polítiques a la dictadura. Lentament, va assolir la dimensió de protestes col·lectives contra la misèria, la injustícia i la repressió i , des dels anys 60, la lluita per unes millors condicions de treball i de vida va associar-se a la reivindicació de les llibertats polítiques, l'amnistia i l'estatut d'autonomia, amb la qual cosa s'anava bastint un ampli moviment antifranquista.

3.4. LA TORTURA

La tortura fou una institució indissociable de la dictadura, ja que fou practicada sense límits legals per càrrecs i funcionaris de l'Estat, bàsicament dels ministeris de Governació(Direcció General de Seguretat, Brigada Políticossocial, Guàrdia Civil...), de Justícia(sistema penitenciari...) i de l'exèrcit. També fou utilitzada per falangistes i d'altres grups violents ben vinculats a l'aparell d'Estat. Pretenia humiliar i agreujar el patiment dels derrotats, aconseguir informació per tal de desarticular l'oposició, destrossar psíquicament els dissidents per mitjà de dolor, de la incertesa, de l'acció sobre els familiars etc... i estendre la por sobre la població. En el cas de les dones, va ser molt més dur, perquè moltes vegades abusaven sexualment d'elles i les tortures que rebien eren insuportables.

Per exemple Remedios Montero va ser detinguda el 1952 quan viatjava en tren. La van interrogar a Madrid, a "Gobernación".

“Empezaron los palos. Cuatro o cinco allí de pie con vergajos, te enchufan todas las luces en la cara y empiezan, el uno por un lado, el otro por otro, y hasta que te tiran al suelo y te caes redonda que no puedes más. Eso lo aguanté, porque sabía que al final tendría que decir quién era, pero quería ganar tiempo para que los pasos de la frontera marcharan. Mira, me quitaban las medias del todo, me ponían una tabla pequeñita, ponían arroz y sal gorda, me esposaban las manos atrás y me ponían las rodillas en aquella tabla. Empezaban a pegarme en la cabeza y todo el cuerpo y entonces me caía. Si te caías, te la cargabas, porque entonces se ponían a patada limpia todos, y tenía que aguantar todo lo que podía arrodillada en la sal para no caerme. Era terrible, era una tortura que nadie sabe”²

Una de les tortures freqüents eren els cables elèctrics a diferents parts del cos. Antonia García explicava: *“después de torturarme querían ponerme corrientes eléctricas en los pezones, y como no tenía apenas pecho, porque era muy joven, me los pusieron en los oídos y me saltaron los tímpanos y me transtorné”³*

Alexis Mesón a l’entrevista em va explicar....

“Jo he vist, a Madrid, camarades meus que els portaven a la presó amb una ambulància perquè, del mal que els hi havien fet no es podien ni moure, els hi havien donat amb bares, a les nalgues, a l’esquena i els peus i tenien un hematoma per tot el cos, en sang viva .A molts els tiraven del balcó i després deien que s’havien caigut...les tortures han estat presents fins l’últim dia de la mort de Franco”⁴

“Els germans Creix són dels torturadors més coneguts juntament amb el comisari Conesa, que després en la democràcia va ser Comisari General de València, però amb la transició no s’han demanat responsabilitats”⁵

² Tomasa Cuevas, Testimonios de Mujeres en las cárceles franquistas. Pàg 63.

³ Antonia García, en Tomasa Cuevas, Testimonios de Mujeres en las cárceles franquistas. Pàg 66.

⁴ Entrevista a Alexis Mesón transcrita a l’Annex.

⁵ Entrevista a Alexis Mesón, transcrita a l’Annex.

3.5. L'UNIVERS PENITENCIARI

L'univers carcerari no es limita al que succeeix entre les parets de la presó. Més enllà dels seus murs van existir territoris en constant relació amb l'interior del presidi, que en formaven part inseparable: l'entorn de solidaritat amb els detinguts; la vida de les seves famílies; les xarxes de comercialització de productes manufacturats per poder subsistir amb la seva venda; les societats catòliques, que assetjaven la presó i l'entorn familiar dels presos mitjançant de la beneficiència de l'Església i de l'Estat; les investigacions psiquiàtriques amb capturats i capturades, ordenades i efectuades per l'exèrcit; les tortures practicades als interrogatoris i les seves seqüeles; la sòrdida realitat dels hospitals i centres de **Auxilio Social**⁶; les connexions de presos i preses amb les organitzacions polítiques clandestines a les quals pertanyien la majoria d'ells, la pressió dels ordes religiosos amb dedicació a les presons... Tot això, i encara més, constitueix l'univers penitenciari.

⁶ **Auxilio Social** va ser una organització d'auxili humanitari constituïda durant la Guerra Civil Espanyola i posteriorment englobada dins de la Secció Femenina de la Falange Espanyola. Va ser fundada per Mercedes Sanz Bachiller, vídua d'Onésimo Redondo, un dels fundadors, juntament amb Ramiro Ledesma Ramos de les JONS (Juntas d'Ofensiva Nacional Sindicalista), grup nacional-sindicalista que el 1934 es va fusionar amb la Falange Espanyola de José Antonio Primo de Rivera.

4. LES PRESONS DE DONES (1939-1955)

Eren dones, preses i “roges”. Un triple estigma i una triple represàlia que sempre va acompanyar les recluses que el franquisme va confinar a la presó de dones. Als Països Catalans, la croada contra la dona republicana tingué diversos focus penitenciaris importants. A Barcelona, hi havia la presó de les Corts, a València, la Presó Provincial de Dones i la Presó del Convent de Santa Clara, a les Illes Balears, la Presó Central de dones de Palma de Mallorca i la de Manacor. Més totes les que hi havia a la resta de l’Estat espanyol, com ara la de Ventas a Madrid, la Presó de Segovia, la de Guadalajara o la de Saturrarán a Astúries, aquestes van ser de les més importants. Totes elles configuren escenaris de por i de tristesa, però, també, com apunten els arxius recuperats, bastions de resistència i organització política. Malgrat la violència exercida pel règim franquista, moltes dones van seguir amb el seu compromís antifeixista dins de les presons. Aquestes actituds hostils enfront dels convencionalismes van portar algunes d’aquestes lluitadores a inflar el nombre de morts que va deixar la dictadura. Més enllà d'heroïsmes o homenatges, aquesta realitat que va sortint a la llum de mica en mica deu cristal·litzar en un reconeixement intergeneracional i en una justa tasca d'activació de la memòria històrica, sense la qual seria difícil imaginar-nos la significació del franquisme a escala global.

<<Cada presa conservó experiencias vitales diferenciadas de la prisión que habitó. Hubo muchas cárceles, pero todas ellas, en sus dispares emplazamientos territoriales, ubicadas en edificios de muy distinta naturaleza y función hasta mediados los años cincuenta (instalaciones penitenciarias, pero también conventos, cuarteles, seminarios o grandes mansiones habilitadas), constituyeron un solo universo, puesto que por encima de las diferencias derivadas de la administración y gestión de directores, celadoras o religiosas que podían hacer más o menos llevadera la vida de las detenidas, hubo una sola forma de poder y dominio que determinó el sistema de relaciones humanas y sociales en el interior de la cárcel>>⁷

⁷ Pròleg de Ricard Vinyes. *Irredentas*, pág 13.

4.1. LES CONDICIONS DE VIDA

Pel que fa a les instal·lacions de la presó, comptava amb una capella, el que era fonamental en totes les presons. Moltes d'elles es trobaven deteriorades, fet que va portar a que s'iniciessin treballs de reparació per part de les recluses. Era evident tanta insistència en reparar-les ja que el Règim franquista s'havia proposat quasi evangelitzar els establiments penitenciaris. El Reglament de Presons de l'any 1948 fixar les pautes que havien de seguir: «*Todos los domingos y días de precepto se dirá la misa en la Capilla de cada Establecimiento*» i llavors, tots els de la presó havien d'assistir a missa, fins i tot, els que vigilaven les recluses i, evidentment, aquestes tenien l'obligació absoluta d'assistir-hi, generant així un catolicisme i un adoctrinament en la religió a totes les presons.

Dins de la presó hi havia normalment una escola a la qual les recluses tenien també una assistència obligatòria. El Reglament de Presons de l'any 1948 establia «*en todas las Prisiones Centrales y Provinciales y en las Especiales y de Partido, que por la condición y número de reclusos que albergue, lo estimará conveniente el Centro Directivo, habrá una escuela para la educación y instrucción de los reclusos*» volent així transformar la població reclusa en persones cultes, honorades i patriòtiques i, per aquesta raó, es van crear unes zones on es feien "tallers de costura" i es van crear tres assignatures: la religiosa que estava a càrrec del capellà de la presó, la cultural que la portava un mestre i la de capacitació professional que seguint el model franquista tractaven d'ensenyar a la dona a fer les feines de casa (cosir, artesanía, cuinar...). Però a part, les recluses aprenien dia a dia d'altres dones, Alexis Mesón explica...*"Dins de la presó totes estudiaven molt, era com una Universitat, i hi havia moltes analfabetes, normalment les polítiques no, però sobretot les comuns ho eren"*⁸

A l'escola es combatia l'analfabetisme i les preses podien redimir les condemnes, és a dir, escorçar l'estada a la presó i a més guanyar diners intercanviant les peces de costura, que havien estat fent i havien après gràcies a l'escola; amb els familiars de l'exterior. Aquests venien les peces

⁸ Entrevista feta a Alexis Mesón, transcrita a l'Annex

confeccionades i els diners se'ls passaven a les recluses perquè els poguessin emprar en pagar els productes que venien a l'economat.

Els edificis disposaven també d'una cuina tal com deia el Reglament de Presons de l'any 1948: *«el servicio de cocina comprende en la vigilancia especial de los locales asignados, con todas las obligaciones anexas y además el cuidado de que los cocineros hagan su labor con diligencia y aseo»*. Tot i tenir un servei de cuina, tal i com apunta Maria Salvo, una condemnada a 30 anys a la presó de les Corts; *“Acabada la guerra a Espanya no hi havia menjar així que en les presons encara menys”*⁹ Tot i així, es mantenien gràcies al treball de les recluses a l'hort aprofitant les collites, i també gràcies al menjar que moltes famílies proporcionaven a les recluses des de fora.

Pel que fa a les instal·lacions higièniques; vàters, dutxes i rentadores el Reglament de Presons de l'any 1948 estableix que havia d'haver-hi una higiene total de les presons i que *«a tal efecto se establecerá un servicio de duchas proporcional al número de internos de cada establecimiento»*. D'acord amb aquest Reglament, desconec realment el número exacte de dutxes i vàters de la presons, però puc suposar, ja d'entrada, que no eren proporcionals al número de recluses i, en cas contrari, de res servia ja que la deficiència d'aigua no els permetia mantenir una higiene adequada. Així, com alguns testimonis diuen, tenien un bol molt petit d'aigua amb el qual podien rentar-se i tenien molt poc sabó; d'aquest problema es van derivar malalties molt contagioses com el tifus, la tuberculosi i també va contribuir a l'aparició de puces.

En relació al menjar, també existia el que s'anomenava l'economat des del mes d'octubre del 1939. La funció d'aquest era bàsicament permetre a les recluses comprar elements suplementaris dels menjars que als àpats de cada dia no se'ls afegia. Evidentment aquest economat va crear diverses disputes perquè els preus eren molt alts i era un motiu més pel qual les dones recluses podien mostrar-se rebels. També en relació al menjar, en moltes de les presons hi havia granges o horts.

⁹ Entrevista feta a Maria Salvo, transcrita a l'Annex

PRISION PROVINCIAL DE MUJERAS DE BARCELONA ADMINISTRACIÓN

SANOS

Racionado para el día 9 de Marzo de 1950

Existencia anterior 283
 Altas 0
SUMAN 283
 Bajas 0
QUEDAN 283

Total plazas 283
 En enfermería Niños, y Sexagenarias 75
QUEDAN para ordinario 208

Las 208 plazas a 3.75 pts. importan 780.00 pts.

T. F. A. - Mod. 75-5

ARTICULOS	GRAMOS por plaza	CANTIDAD	PRECIO		IMPORTE		CALORIAS	HIDRATOS de carbono	GRASAS	PROTEINAS
			Ptas.	Cts.	Ptas.	Cts.				
Pan	300	62.400	3.66		228.38					
Malta	10	2.080	9.00		18.72					
Carne		2.000	19.95		39.90					
Azucar	8	1.664	7.00		11.64					
Patatas	150	31.200	1.55		48.36					
Verdura	250	52.000	1.25		65.00					
Arroz	40	8.320	4.50		37.44					
Aceite	20	4.160	9.20		38.27					
Pasta sopa	20	4.160	7.00		29.12					
Pan sopa		25.000	3.66		91.50					
Tecino	10	2.080	17.00		35.36					
Hueso C.	10	2.080	11.50		23.92					
Cebollas	10	2.080	2.75		5.78					
Pimenton		100	13.65		1.36					
Bicarbonato		500	4.50		2.25					
Lentejas	30	6.160	6.00		36.96					
Leña		170.000	0.37		63.00					
Sal		7.000	0.55		3.85					

Calorías
 Hidratos de carbono
 Grasas
 Proteínas

Superávit
 Presupuesto 780.00
 Cantidad invertida 779.00
 Superávit de hoy 0.00

Barcelona a 9 de Marzo de 1950

El Director, El Médico, El Administrador, La Madre Superiora,

Fran. Luis *Soledad Real*

Cumplida la presente HOJA DE RACIONAMIENTO, certificamos el rancho a que hace referencia su cantidad y calidad de sus elementos integrantes.

El Oficial de Cocina, La Hermana de la Cocina de Sanos,

Soledad Real *Soledad Real*

"Hoja de Racionamiento" de la Presó Provincial de dones de Barcelona de los "Sanos", el dia 9 de març de 1950.

En aquest moment a la presó hi ha un total de places de 283. 75 d'aquests són nens i "sexagenarias" que estan a infermeria. En aquest document és pot veure la misèria de menjar que tenien al dia. En comptes de comprar café, utilitzaven malta ja que era molt més econòmica, i el que més abundava era el pa, les patates, les llenties i la verdura, ja que tot això ho utilitzaven pel "rancho".

Soledad Real explicava...

El rancho era siempre lo mismo, unos cortes de patata, unos trozos de col, de nabos, de zanahorias, guisantes, lentejas, y mucho agua. El rancho de la cárcel lo conocías porque le sofreían siempre mucho pimentón con un poco de aceite para que tuviese

color. Luego en una pila fregábamos nuestro cazo y nuestra cuchara, y subíamos a la sala a descansar. Cuchillo no se nos permitía tener y nosotras nos solíamos hacer cuchillos con las ballenas de las fajas que se llevaban entonces, limándolas mucho, mucho”¹⁰

Altres aliments que compraven eren: l'arròs, l'oli, cebes, pasta de sopa... El que menys freqüentava, era la carn i el sucre.

Per dia l'administració es gastava 3,75 pessetes per dona, això equivaldria a comprar un croissant o una xocolatina en aquell temps.

ENFERMOS

Racionado para el día 9 de Marzo de 1950

Total plazas 57 a 7.50 pesetas importan 427.50 pesetas
 Total plazas 18 a 11.25 pesetas importan 202.50 pesetas
 75
TOTAL pesetas 630.00

ARTICULOS	GRAMOS por plaza	CANTIDAD	PRECIO		IMPORTE		CALORIAS	HIDRATOS de carbono	GRASAS	PROTEINAS
			Ptas.	Cts.	Ptas.	Cts.				
Fan	300	22.500	3.66		82.35					
Malta	10	750	9.00		6.75					
Azucar	40	3.000	7.00		21.00					
Carne		7.000	19.95		139.65					
Leche		17.000	5.25		87.25					
Patatas	350	26.250	1.55		40.68					
Verdura	80	6.000	1.25		7.50					
Arroz	60	4.500	4.50		20.25					
Aceite	60	4.500	9.20		41.40					
Lentejas	25	1.875	6.00		11.25					
Pasta sopa	50	3.750	7.00		25.25					
Pescado		8.000	8.50		68.00					
H.ArrozV.		500	20.00		10.00					
Fruta		4.000	2.85		11.40					
Higos		2.000	6.50		13.00					
Sal fina		1.paq.	1.10		1.10					
Huevos		1.n/a	2.10		2.10					
Cebollas		750	2.75		1.87					
Carbon		93.000	0.40		37.15					

Calorías Superávit
 Hidratos de carbono Presupuesto 630.00
 Grasas Cantidad invertida 630.00
 Proteínas Superávit de hoy 0.00

Barcelona a 9 de Marzo de 1950
 El Médico,

Cumplida la presente HOJA DE RACIONAMIENTO, certificamos el rancho a que hace referencia en cantidad y calidad de sus elementos integrantes.
 El Oficial de Cocina, La Hermana de la Cocina de Enfermos,

Soledad García *Soledad García*

“Hoja de Racionamiento” de la Presó Provincial de dones de Barcelona de los “Enfermos”, el dia 9 de març de 1950.

¹⁰ Las Cárceles de Soledad Real, de Consuelo García (Madrid. Ediciones AlfaguaraNostromo, 1982). Pàg 104

En el cas dels malalts, que són nens i sexagenàries, es gasten el doble que pels sans, 7,5 pessetes en aquell temps equivaldria a un tros de carn o un kilogram de fruita. Pel que fa als aliments compren més oli, sucre i arròs.

Un altre aspecte a comentar són les cel·les, que no se sap quantes n'hi havia, però, tal i com deien testimonis, en una cel·la podien dormir 12 o 13 dones amb el que anomenaven “**petate**”¹¹, de costat i assignant-se cadascuna un número de rajoles del terra per saber amb quin espai compta, i com no hi havia cabuda per a totes les recluses, moltes acabaven dormint als lavabos evidentment en unes condicions molt nefastes i gens higièniques. A més, a les cel·les es reunien les recluses i es posaven en grups a cosir i a parlar de les notícies que tenien de l'exterior, a planejar fugides de la presó i, a més, en el cas de Catalunya moltes d'elles parlaven en català tot això de manera discreta per a què les monges que estaven constantment rondant per les cel·les no les enxampessin ja que les podien sancionar.

4.2. LA MATERNITAT DINS LES PRESONS

La Guerra Civil no va trigar gaire a fer sentir la seva influència en les presons. Molt aviat es van convertir en el principal instrument de repressió. Des de la revolta militar, els mòdols de dones de les presons provincials i de partit van quedar plenament saturades. Moltes d'aquestes dones, separades del seu entorn i disperses per la geografia nacional, es van trobar davant d'un terrible dilema. El més freqüent va ser que els seus parents més propers, aquells que podrien fer-se càrrec dels seus fills haguessin estat ajusticiats, empresonats o estiguessin exiliats. El costum, reflectit en la normativa legal, permetia la permanència dels fills menors a la presó . Era una solució gens desitjable en les presents circumstàncies, però suposava un mal menor ja que, d'una altra manera, haurien quedat abandonats a un destí incert en no comptar amb mitjans per socórrer.

<<Sentadas en los petates o en el santo suelo hay muchas mujeres jóvenes y con ellas un enjambre de niños. Son pálidos, delgaditos, muchos de ellos están llenos de pupas. Estos niños, menores de cinco años, viven día y noche encerrados,

¹¹ És una mena de catifa que la utilitzaven tant per dormir com després a les seves xerrades per asseure's enrullant-les.

hambrientos, temblando ante las funcionarias, presenciando “sacas”, oyendo los fusilamientos al amanecer y todo esto se refleja en su mirada. Tienen una expresión en los ojos que hace daño”¹²

Va ser el calorosíssim estiu del 1939 el punt àlgid de les penúries d'aquestes dones. L'amuntegament, la manca de personal així com dels més elementals recursos materials i econòmics impedia que els propis serveis dels establiments poguessin garantir, si més no, el subministrament d'un racionament diari. L'absència d'espai i d'aigua corrent feia que les condicions en què es desenvolupaven mares i fills fossin infrahumanes, el que va convertir la captivitat en una penosa prova de supervivència que no totes van ser capaces de superar, xifrant l'índex de mortalitat- amb independència de les execucions, que també van ser molt nombroses- en unes taxes intolerables.

Per posar fre a tan dramàtica situació es va plantejar per les pròpies recluses la necessitat d'organitzar-se per pal·liar en gran mesura la sort d'aquestes dones i els seus fills, doncs, malgrat la seva intenció de no col·laborar amb els seus repressors, totes coincidien a destacar la situació dels nens com la pitjor de les tragèdies que van ser obligades a presenciar, més terrible encara a veure el destí al qual algunes s'enfrontaven amb la pena de mort. La pressió de les pròpies recluses, entre les quals es trobaven algunes infermeres i llevadores, va fer que fossin traslladades al pavelló d'infermeria.

“Las que peor se lo pasaban eran las madres. Pues las madres que tenían niños, fueran de delito común o políticas, iban a las cárceles con los niños. Entonces las madres tenían esta doble lucha de tener que sobrevivir con el hijo, que era darle lo mejor del rancho y el chusco de pan, o venderlo para comprar jabón y lavar la ropita. Entonces entre que no había medios de higiene, entre que los váteres estaban continuamente atascados y entre las chinches, aquello olía que apestaba”¹³

El govern decideix llavors prendre la iniciativa i sortir al pas de la penosa imatge pública que generava aquest tracte sense misericòrdia a una població tan vulnerable. Per a això, es dissenya una bateria de mesures administratives i legislatives, carregades d'intencionalitat política, que aparentment pretenien

¹² Nuñez, Mercedes, *Cárcel de Ventas*. Paris, Editions de la Librarie du Globe, 1967, pág 38.

¹³ Consuelo García, *Las Cárceles de Soledad Real* (Madrid. Ediciones AlfaguaraNostromo, 1982), pàg 59

afavorir la sort de les mares empresonades i el benestar dels seus fills, però la veritable finalitat era la separació i alienació física i ideològica dels petits i l'adoctrinament de les seves pròpies mares. Com a primera actuació per escurçar la permanència a la presó de les progenitores, es va fer extensible a les mares el benefici de la redempció de penes, aplicable als reclusos treballadors mitjançant l'Ordre de 3 de Febrer de 1940, previ "certificat de la conducta i penediment de la reclusa ". A la pràctica, aquesta decisió condicionava el seu comportament als principis imposats doncs, quan entrava en joc el benestar i la supervivència dels seus fills, difícilment cap d'elles podia rebel·lar-se contra el sistema establert.

Immediatament després es va dictar l'Ordre de 30 de Març de 1940 que forçava la sortida immediata de presó d'aquells menors que sobrepassessin els tres anys d'edat.

Aquesta tasca va ser facilitada per la inexistència de registres del nombre de nens que romanien dins de les presons, de manera que algunes d'aquestes dones van perdre ràpidament la pista del seu parador, sense cap possibilitat de posterior reclamació. En la seva majoria van ser derivades a centres escolars dependents d'ordes religiosos, que van veure així incrementat el seu poder i influència en la política anomenada de "protecció als fills de penats"

Al setembre de 1940, es va inaugurar a Madrid la flamant Presó Maternal de Sant Isidre que va suposar, finalment, la concentració de totes les recluses mares en un únic espai. El mateix discurs ideològic imposava una organització que donava prioritat a la separació física dels dormitoris i estades dels nens dels de les mares, emplaçats en plantes diferents, disposant únicament de petits períodes de mitja hora durant els quals podien aquestes romandre al costat dels seus fills, sota la finalitat declarada d'evitar contagis de malalties, era el contagi moral el que es buscava evitar separant a aquests nens de les seves progenitures i sostraint a la seva influència.

Aquest model maternal, sota el ferri control de la Maria Topete, va perviure al llarg de tres dècades encara que en diferents ubicacions i denominacions. En la seva posada en escena es van cuidar tots els detalls: dotació de mobiliari, decoració infantil a les parets i armaris; activitats lúdiques per als nens i

formatives per a les mares etc ... Però en el que va resultar més excel·lent va ser en la cura de la seva imatge pública, ja que va ser freqüentment visitat i exaltat en els mitjans de comunicació com el millor exemple de la preocupació del règim pel desenvolupament maternal i de la infància.

En les dècades dels anys 40 i 50, tant en aquesta presó com a les seves successores, la Presó Central de Mares Lactants i el Centre Penitenciari de Maternologia i Puericultura, es van anar superant lentament les actituds de ferotge repressió, que van evolucionar cap a un model de control més subtil. Les freqüents excarceracions van reduir ràpidament el nombre de recluses. La concentració de pocs espais, la llunyania del seu entorn o la barreja de recluses polítiques i comuns va ser propiciant el l'aïllament d'aquestes dones, fent-les més vulnerables. Vivien en un ambient claustrofòbic, centrat exclusivament en la maternitat i en la religió.

La submissió, obediència i lleialtat exigides tant a les recluses mares com al seu equip internes de suport reproduïa un escenari més propi d'un estricte convent que d'una presó. La implicació de les estructures administratives i sanitàries, acabaria aconseguint, en conseqüència, un alt grau d'eficàcia en el control de la mortalitat infantil i una millora substancial en la qualitat de vida. El transcurs del temps va anar relaxant les mesures de separació matern-filials i, sense que existís norma explícita alguna, es va començar a permetre la permanència a la presó dels menors fins gairebé els 10 anys. Amb la cura amb què van ser atesos, aquests centres sempre van mantenir una posició clau en la funció propagandística del règim, però el major dels seus èxits va ser, sens dubte, la domesticació de les mateixes dones i l'educació dels petits en una ideologia i uns valors totalment oposats als que havien portat a les seves progenitures a la captivitat.

Un altre problema que tenien les dones dins la presó era la regla. Segons explicava Maria Salvo...

“La regla era un problema terrible, no hi havia compreses llavors, tenies que posar-te paper perquè no hi havia draps ni hi havia res, per què segons les monges les dones no tenien la regla, no es podia parlar d'això, elles no sabien que era la regla, t'havies d'amagar. I a vegades tenies necessitat, i havies de colar-te als departaments per

posar-te qualsevol cosa, a més, no tenies una regla regular, venia quan volia, hi havia un desarreglo hormonal, i llavors et castigaven, no podies tenir comunicació amb la família, si tenies carta no te la donaven...¹⁴

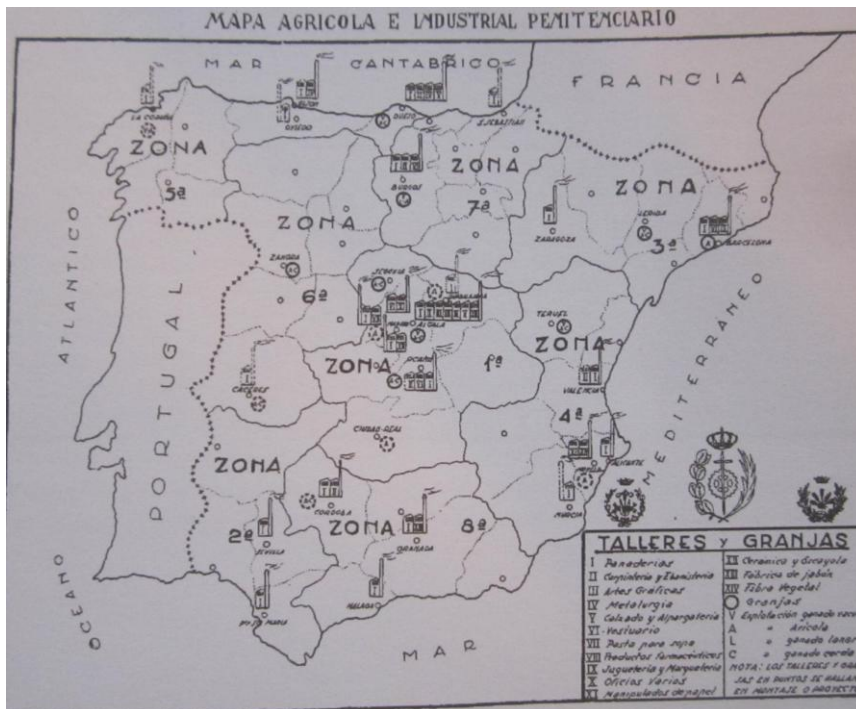
4.3. EL TREBALL PENITENCIARI

Entre les diverses modalitats d'abús i vulneració de drets practicat per l'Estat amb la població que tenia empresonada, es troba el treball penitenciari, en tallers o en qualsevol de les modalitats establertes i gestionades pel “Patronato de Nuestra Señora de la Merced para la Redención de Penas por el Trabajo” que va usar la mà d'obra penitenciària masculina en nivells altíssims d'explotació, la duresa del treball penitenciari és inqüestionable. No obstant això, aquesta tendència redundant a mostrar fins a la societat el dolor causat per l'Estat a través del treball penitenciari, procedeix d'una mirada centrada exclusivament en la tancada masculina, ignorant què va ser el que va succeir quan aquesta oferta laboral no va existir. Aquest és el cas de les presons de dones. L'oferta de treball regulat per les preses a l'interior de la presons (mai es va contemplar en cap llei el treball extern per a elles) va ser mínima, ja que la instal·lació de tallers a les presons femenines no va ser promoguda per la Direcció General de Presons, contrastant notòriament amb el desplegament de tallers i possibilitat de treball exterior per als presos.

Una de les conseqüències d'aquesta situació va ser que l'Administració de la presó disposava d'un element important per gestionar la misèria de l'establiment amb el qual sotmetre o controlar les preses necessitades de béns diferents per sobreviure. Però, a més, per a escapolir aquesta situació les preses es van trobar davant la imperativa necessitat d'intensificar el treball clandestí a la presó i generar xarxes comercials de distribució a l'exterior, amb la qual cosa el risc de sancions va augmentar. És cert que aquest treball clandestí va deixar de ser-ho a mesura que les religioses presents en els establiments Penitenciaris van detectar una possibilitat d'enriquiment propi i les preses van acceptar produir per a elles a canvi de seguretat i tranquil·litat, però van seguir mantenint algunes connexions comercials clandestines, que els asseguraven preus justos per als seus productes no controlats per les

¹⁴ Entrevista feta a Maria Salvo, transcrita a l'Annex.

religioses. No obstant això, aquestes xarxes de distribució marginal comencen a declinar a finals dels anys 40.

Mapa publicat l'any 1952 per la Direcció General de Presons en un estudi sobre el treball a les presons.
Reproducció: Pep Parer

D'aquesta manera, les dones preses es van trobar molt més allunyades que els presos de les febles xarxes de solidaritat establertes a l'exterior, les organitzacions polítiques van constituir serveis d'assistència als presos, com el sistema de padrines de presó, dones que intentaven vetllar per les necessitats d'un o dos reclusos a cada presidi, mantenir correspondència amb ells i vetllar les seves necessitats materials. Però aquest sistema mai va ser instaurat per les preses polítiques que tan sols van recollir ajuda familiar directa quan era possible o de companyes que havien sortit del presidi i mantenien la seva vinculació amb antigues companyes de presó; no es va instaurar un sistema de solidaritat estable a l'exterior, de manera que si la vida depenia d'elles mateixes tan sols molt més que de la família que havien deixat fora en condicions de precarietat.

En conseqüència, l'existència de tallers va ser considerat per les preses com un benefici. Al cap i a la fi, un dels efectes dolorosos que tenia la tancada en la cel·la de càstig o incomunicació era precisament suspendre, durant el temps que durava la sanció, el treball en taller i, per tant, l'estrangulament dels seus petits ingressos regulars.

Taller de confecció de la presó provincial de dones de Madrid. L'any 1951.

Reproducció: Pep Parer

EL DISCURS DE REDEMPCIÓ DE PENES PEL TREBALL

En qualitat de “Caudillo por la Gracia de Dios”, com hom podia llegir en les monedes encunyades a partir de 1948, la màxima veu d'autoritat de tot discurs del règim era la del general Franco. Si en el seu moment hom li va atribuir la pròpia idea del setmanari Redención, el mateix va passar amb el pretesament innovador discurs de la redempció de penes pel treball. El marc en què encaixava aquest discurs va restar per sempre il·lustrat en una declaració al periodista Manuel Aznar, en 1939, que posteriorment seria citada *ad nauseam*: la que dividia la societat dels vençuts en dues classes ben diferenciades:

“Yo entiendo que hay, en el caso presente de España, dos tipos de delincuentes; los que llamaríamos criminales empedernidos, sin posible redención dentro del orden humano, y los capaces de sincero arrepentimiento, los redimibles, los adaptables a la vida social del patriotismo. En cuanto a los primeros, no deben retornar a la sociedad; que expíen sus culpas alejados de ella, como acontece en todo el mundo con esa clase de criminales. Respecto de los segundos, es obligación nuestra disponer las cosas de suerte que hagamos posible su redención. ¿Cómo? Por medio del trabajo.”

Als primers se'ls reservaven els afusellaments o llargues condemnes de presó, el compliment de les quals va sobrepassar en alguns casos els vint anys. Els segons, els redimibles, van passar a ser l'objectiu d'una política complexa que cercava el seu doblegament i la submissió als valors del règim, en un procés paral·lel de desnaturalització d'aquells altres valors que havien defensat durant l'etapa republicana i que havien afaïçonat la seva identitat. En aquest sentit el discurs franquista era transparent, tal i com apareix reflectit al primer principi de la doctrina de redempció de penes pel treball, imposada a partir de 1938, enmig de la Guerra Civil:

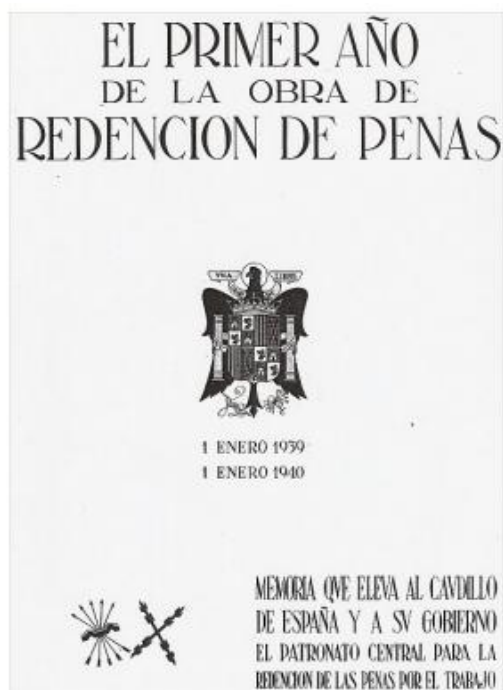
“El trabajo ejecutado con excelente conducta y rendimiento normal es aceptado como acto de sumisión y de reparación que redime un tiempo igual al que se emplea en él, contándose cada día del trabajo por un día de reclusión.”

El discurs de la redempció de penes pretenia ser alhora tradicional i innovador. Tradicional i cristià, com corresponia a un règim autàrquic que es mirava més a si mateix, a una imatge molt particular de la pròpia història nacional, que a l'Europa en què aconseguiria d'encaixar-se amb més sort o menys. En darrer terme, el concepte remetia al “dogma de la redempció universal i de la gràcia mitjançant la sang de Crist”, i trobava la legitimació en la doctrina de l'Església Catòlica, aliada estreta del règim. La pretesa innovació consistia en l'èmfasi en el treball com a “reparació” social, és a dir, compensació del pres o del presoner de guerra a la societat pels crims comesos i les faltes, amb unes adequades dosis de dolor – la “fi aflictiva de la pena”- que es plantejaven com a justes i necessàries.

El règim defugia, per suposat, tota comparació amb l'antic treball penitenciari de caràcter forçat, al qual qualificava d' “inhumà” i que de fet prohibien uns quants convenis internacionals. En aquest sentit, el discurs de la redempció de la pena arribava a l'extrem de defensar el “dret al treball” del pres, atès que allò inhumà, en paraules del seu principal teòric, el jesuïta Pérez del Pulgar, hauria estat precisament...

“condenarlo a la inactividad física y mental y no ayudarle en este último terreno a redimir su espíritu por medio de la instrucción y de la persuasión”.

El significat d'aquesta frase s'aclareix si tenim en compte que el règim no solament preveia la redempció de pena del pres o del presoner de guerra a través del treball fet a l'interior de les presons, "destinacions" i "tallers", o fora d'elles, a "colònies penitenciàries militaritzades". A partir de novembre de 1940 també es preveia l'anomenada "redempció pel treball intel·lectual" a través de la realització de cursets d'instrucció religiosa i culturals fets a l'interior de la presó sota l'estricta supervisió del capellà, i en el cas de les preses de dones, de la corresponent orde religiosa femenina. En tot cas els avantatges d'aquest sistema eren múltiples, atès que l'objectiu de càstig i submissió del pres o de la presa es conjuminava amb l'aprofitament econòmic del seu treball i la progressiva solució de l'anomenat "problema penitenciari": l'elevat nombre de reclusos i l'excessiva congestió de les preses franquistes, que generaria des de bon començament greus problemes d'infraestructura, i àdhuc de vigilància. I en els casos en que el pres redimit cobrava un salari exigü pel seu treball –el cas dels treballs exteriors a les colònies penitenciàries- ell mateix contribuïa al seu manteniment amb la part que li deduïen, de manera que la plusvàlua beneficiava principalment tant al propi Estat com a les empreses privades concertades.

Memòria anual que el Patronat de la Mercè publicava, com a resum, de les activitats que es realitzaven a les presons. 1939-1949.

Ministeri de l'Interior. DG
Institucions Penitenciàries.

De la fotografia: MHC-Pep Parer

4.4. COMUNICACIÓ I FESTIVITATS

Pel que fa a la comunicació amb l'exterior tenien dues oportunitats. Una, eren les visites setmanals a la presó i, l'altra, en dies assenyalats com ara les festes. En referència a les visites setmanals, les preses disposaven d'uns dies específics per tenir comunicació amb els seus familiars en els quals no podien tocar-les ni abraçar-les. Els testimonis, expliquen que consistia en estar en una sala gran on al davant del visitant hi havia un reixat i entre aquest reixat i un altre, que era el lloc on es posaven les preses, les monges anaven passejant, per què no es passessin cap cosa estranya ni es pogués parlar d'algun succés que estigués en contra del Règim franquista. Per aquesta raó, les preses i els familiars aprofitaven la roba que molts cops els portava la família, per passar-se cartes i així tenir més informació ja que en aquelles visites no tenien molt de temps per parlar i a més a més, com hi estaven totes les preses i els respectius familiars en aquella sala, no s'escoltava res, perquè totes cridaven. Com passar-se cartes estava prohibit utilitzaven mètodes per a què les monges no s'adonessin, com per exemple els doblecs en les camises, en els quals, podien descosir-lo i així poder obtenir la informació que els seus familiars li volien passar. Hi havia famílies que no podien anar a visitar les recluses o si hi anaven no podien proporcionar res a la reclusa, però tot i així, no era un gran problema per la solidaritat que hi havia entre les preses que es van organitzar en **comunes**¹⁵ o famílies. Maria Salvo deia...

“Allà ens organitzàvem en famílies que dèiem, les que rebien ajuda des de fora, amb les que no tenien res, i ho compartíem tot, es creaven uns llaços especials, que han durat tota la vida, sempre hi hagut una relació emotiva d'aquells moments”¹⁶

En referència als dies festius, es celebraven un conjunt de commemoracions religioses i dies festius, en els quals les preses aprofitaven per veure als seus familiars i poder passar el dia amb ells. La primera celebració que es té constància, va ser la del dia de la Mercè, la patrona dels reclusos i dels funcionaris de Presons, que es commemorava el 24 de setembre. A les actes

¹⁵La **comuna** consistia en posar en comú tots els aliments que tenien les preses dels seus familiars per a poder donar-li a aquelles preses que els seus familiars o bé estaven lluny de la presó o no podien visitar-les o proporcionar-los aliments.

¹⁶ Entrevista feta Maria Salvo, transcrita al l'Annex.

de la Junta de Disciplina es va fer al·lusió al fet i es va anotar que: *“se celebró en esta Prisión un festival consistente en una representación teatral, recitales de poesías y un concierto de violín, habiéndose servido a las reclusas un rancho extraordinario”*. En aquest dia, els fills de les recluses que, superada l'edat permesa per la normativa vigent, havien de viure separats de les seves mares podien visitar-les i passar el dia amb elles.

Alexis Mesón explicava...*“El día de Reis i el día de la Mercè deixaven entrar tot el día als nens de menors de 12 anys a la presó, i allò era una festa”*¹⁷

Les hores que passaven les preses amb els seus fills quan eren autoritzats a visitar-les eren aproximadament 6 hores, com estipula la data del setembre del 1955: *“Se acuerda la entrada de los hijos de las reclusas para que pasen el día con sus madres según autoriza la Dirección General, cuya entrada será a las diez de la mañana teniendo sus familiares que recogerlos antes de las 16 h.”*.

Però no es va commemorar i celebrar només la diada de la Mercè, sinó que també es van posar en pràctica un seguit de mecanismes per recordar a les preses on eren, quin era el Règim que les mantenia doblegades i quines eren les arrels i les bases ideològiques i morals del nacionalcatolicisme franquista. Així, el novembre del 1939 el president va fer constar a la sessió de la Junta de Disciplina que *“en esta Prisión se venían cantando los himnos nacionales por todas las reclusas en los actos oficiales y de formación”*. Qualsevol motiu era aprofitat per a celebrar “festivals” que, al cap i a la fi, servien per a intentar fer canviar la visió ideològica i estendre els valors ortodoxos catòlics entre unes preses que calia evangelitzar i convertir a la causa cristiana oficial. El dia 27 de novembre del 1939, es va celebrar a la presó un festival amb motiu de la *“festividad de la Medalla de la Virgen Milagrosa y de la confirmación de votos de la Hermana Sor Irene Martínez. El festival, se desarrolló en dos partes, una religiosa y otra habitual a la población reclusa. En la primera parte se celebró a las 7 de la mañana la Misa de Votos y a las 10'30 una Misa Cantada con sermón. Antes de la Misa se procedió por el Capellán de esta Prisión oficiante de la misma a bendecir una Bandera Nacional donada por la Madre Superiora y que desde ese día ha de presidir todos los actos oficiales de la población*

¹⁷ Entrevista feta a Alexis Mesón, transcrita a l'Annex.

reclusa [...], las señoritas cantaron los diversos momentos religiosos; antes de retirarse la orquesta y coro a la prisión de procedencia fue obsequiada en el patio grande la población reclusa con un soberbio concierto que dio fin interpretando los Himnos Nacionales que fueron cantados por toda la población reclusa”.

Al llarg de l'any 1940 hi ha constància d'algunes commemoracions i festivitats com és el cas de la celebració de la Pasqua Militar, el gener del 1941 es va celebrar un festival de la Secció Femenina .El 1944, la premsa va informar dels actes de commemoració de la festa de Reis a l'establiment en el qual els agraïments a les aportacions econòmiques de les autoritats no faltaven. Any rere any, al començament de gener la Junta de Règim i Administració acordava: *“dar las gracias a las autoridades que con su ayuda económica contribuyeron a dar más realce a la Festividad de los Reyes Magos, así como a las diversas Casas Comerciales por su entrega de juguetes para los hijos menores de las reclusas”.*

Els dies festius, el fotògraf de la presó feia fotos per què les preses tinguessin un record amb els seus fills, el Règim les utilitzava per corroborar que la presó feia canviar les dones i que donaven uns bons serveis, ja que en aquelles fotografies les dones sortien somrient però, no era més que una altra estratègia del Règim ja que els testimonis expliquen que estaven felices perquè s'ajuntaven amb els seus familiars.

4.5. DISCIPLINES I SANCIONS

Com en tota presó, les presons de dones durant el franquisme, també tenien unes sancions i càstigs, que les recluses no podien negar-se'n. A les presons franquistes les recluses, normalment, eren republicanes havien de sotmetre's al Règim de la Dictadura i estaven obligades a cantar “*Cara al sol*”, fer crits rituals de “*¡Viva Franco!*” i “*Arriba Espanya!*”, entre d'altres. Aquest fet a moltes recluses les duia a la rebel·lió actuant moltes vegades de manera violenta o evasiva, i immediatament eren sancionades per ordre de la Mare Superiora. A banda del fet que les recluses no “*cumpliesen con sus deberes*”, és a dir, seguir les ordres que imposava la presó vinculades amb el Règim franquista, també tenim constància que s'impartien sancions per qualsevol motiu com, per exemple, en la presó de les Corts, parlar en català durant les comunicacions, per intent de suïcidi, per contestar a una monja, per disposar de coses que no estaven permeses dins la presó (com, per exemple, tabac), per baralles entre recluses, per cridar i infinits casos més. Les sancions més emprades eren les d'aïllament en cel·la, sancions que podien durar mesos i mesos. D'altra banda, també se'ls treia el temps que havien estat treballant per tal de redimir condemna i en molts casos, se'ls treia la possibilitat de tornar a redimir-la. També coneixem sancions més físiques com per exemple, cremar els pits a les recluses i donar pallisses fins a tal extrem de deixar estèrils a les dones, com es el cas de Maria Salvo:

“Jo no vaig poder tenir fills, a mi em van maltractar, em van fer malbé tot el meu organisme i encara tinc conseqüències d'allò. Jo he estat molt greu 5 vegades a l'hospital però he sobreviscut, les dones i els homes que vam viure allò som uns sobrevivents si no vàrem morir llavors, es perquè el nostre organisme té unes condicions molt resistents i fortes”¹⁸

Alexis Mesón explicava...

“Les podien posar a cel·les de càstig, però elles seguien lluitant i amb molta dignitat sempre. Guadalajara era la presó per les més rebels, que havien organitzat vagues de

¹⁸ Entrevista feta a Maria Salvo, transcrita a l'Annex.

fam, era un règim molt més dur, menys hores de pati, menys règim familiar...allà només hi havia preses polítiques”¹⁹

4.6. LLIBERTAT CONDICIONAL

Que una dona entrés a la presó n’era feina fàcil, però sortir-ne portava molt de temps i, a més, aquesta llibertat era condicional. El mecanisme per accedir a aquesta estava reglamentat i consistia primerament en accedir a la “redempció de penes pel treball”, que consistia en treballar dins la presó, per exemple, a la cuina, a l’hort o accedint al que s’anomenava “*redención intelectual*”, és a dir, alfabetitzar-te. Si et dedicaves a algun treball esmentat anteriorment, cada dos dies treballant et reduïen pena a la presó, així només les persones amb condemnes lleus i gairebé analfabetes, podien sortir abans de la presó. Per aconseguir sortir de la presó no només es tenia present el treball realitzat, sinó també els informes favorables fets per metges, mestres, capellans o la Mare Superiora. En el cas que totes les autoritats fessin un informe positiu, tot seguit es procedia a demanar la sol·licitud de llibertat condicional enviant-la al Patronat Central de Redempció de Penes pel Treball i aquest examinava i qualificava els expedients de llibertat condicional. Si aquest Patronat dictaminava a favor de la llibertat condicional, la reclusa podia sortir de la presó, no lliure del tot ja que estava condicionada a sotmetre’s encara un temps a alguna ordre de la presó com, per exemple, estar desterrada durant 3 anys i un cop complerta aquesta ordre es procedia a la llibertat absoluta de la reclusa.

Tot i així, el Patronat moltes vegades dictaminava en contra dels informes: “se deniega la libertad condicional de cuatro penadas (...) *por tener malos informes de las Autoridades del Pueblo de su última residencia*”²⁰

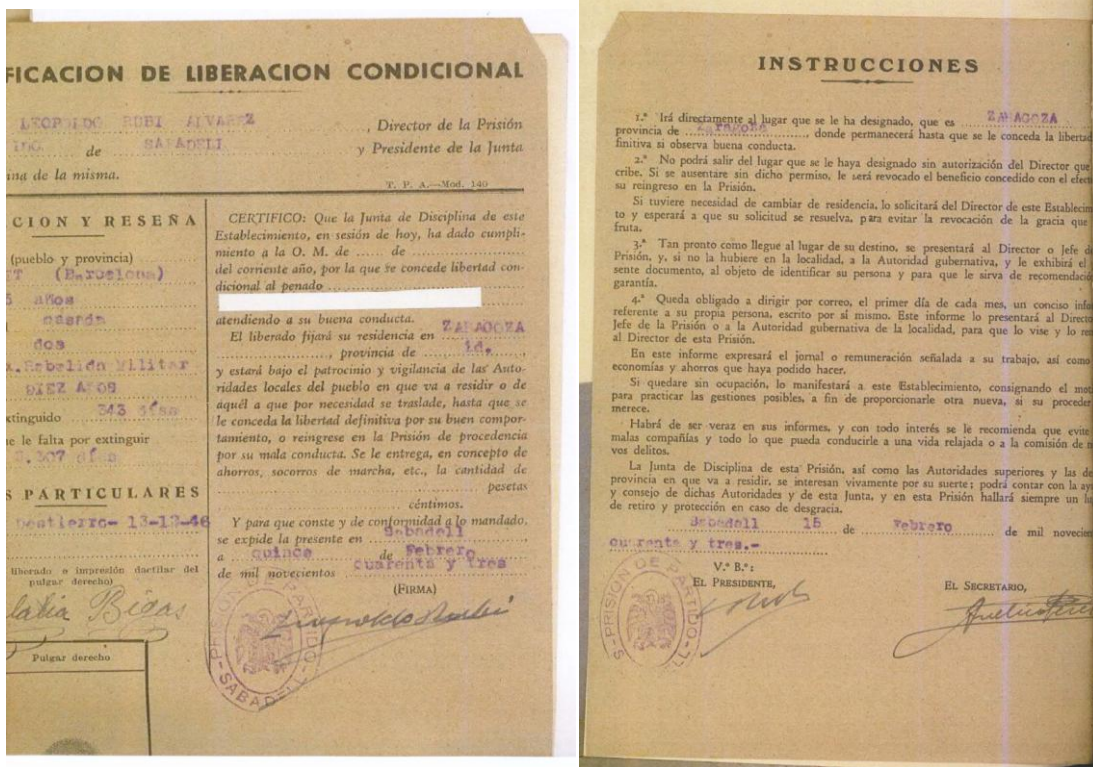
Una altra causa que podia frenar aquest camí a la llibertat condicional d’una reclusa era perquè segons el Patronat, aquesta no complia les condicions exigides com, per exemple, li va passar a Maria Arreguí Santamaría a la qual

¹⁹ Entrevista feta a Alexis Mesón, transcrita a l’Annex.

²⁰ Escrit de la sessió de la Junta de Disciplina del 10 d’agost de 1940

no van deixar sortir amb llibertat condicional per: “no tener todavía la persona que ha de garantizarle trabajo en su vida de liberada”²¹

Evidentment, si la reclusa en aquest temps de procediment per a la llibertat condicional era sancionada per algun motiu dins la presó, no assolia la llibertat condicional perquè com a càstig podien treure-li tot el temps que havia estat treballant per redimir la condemna. A partir de juny del 1940, van augmentar el nombre de propostes per assolir la llibertat condicional a les recluses; pel fet que hi havia massa gent a la presó però, tot i així, seguien la mecànica anterior. Aquest augment de propostes per a la llibertat condicional es va accelerar encara més amb el decret del primer d'abril del 1941, arribant el dia 20 del mateix mes a 37 propostes per a la llibertat condicional.

Document de Llibertat Condicional d'una reclusa anònima l'any 1943. Arxiu Nacional de Catalunya, fons 200.

²¹Paraules que va dictaminar el director el dia 20 de febrer de 1940

4.7. LES PRINCIPALS PRESONS DE L'ESTAT ESPANYOL

4.7.1.PRESÓ DE LES CORTS(1939-1955)

Durant la guerra, s'hi van tancar preses del POUM, que “hi van conviure amb les d'ideologia dretana o antirepublicana”, però, tot i així, la situació precària d'aquest període no és comparable a l'amuntegament i les penúries que s'hi van produir durant la dictadura franquista.

Durant 16 anys, des del 1939 fins el 1955, la presó de les Corts va funcionar com a presó provincial de dones, que la dictadura franquista va tancar per tenir algun lligam, ni que fos remot, familiar o inventat, amb la República. Per aquí van passar milers de recluses: el moment de màxim amuntegament –com a mínim, escrit documentalment– va ser l'agost del 1939, quan tenia 1.806 recluses i 43 nens, i, en canvi, la capacitat era només d'unes cent cinquanta persones. Entre el 29 de gener i el 6 d'octubre del 1939 van passar-hi 3.267 dones. Entre el 1939 i el 1940, 11 preses de les Corts van ser afusellades al Camp de la Bota. L'espai que va ocupar aquella presó, dedicada al terror i l'enfonsament moral d'aquelles dones, és avui ocupat per El Corte Inglés de la Diagonal. Una placa col·locada tot just fa quatre anys deixa constància d'aquest passat.

Presó de les Corts

Les condicions de vida les recluses eren paupèrrimes: la precària situació sanitària atjava l'extensió de malalties i fins i tot la mort de nadons; el menjar era infame i només es podia apaivagar la gana si es podien pagar els preus abusius de l'economat existent, que a l'inici, a més, va tenir una gestió fraudulenta. Hi havia unes condicions miserables i hi havia també els càstigs crus, l'aixafament moral, l'adoctrinament religiós, polític i cultural.

Maria Salvo explicava...

“La monja ens va dir que teníem dos rajoles per poder dormir, la sala no reunia cap condició, per elles no ens consideraven com una persona, érem simplement un número, i la tàctica era fer-nos perdre la dignitat personal, contar-te, formar, contaven 3 vegades al dia per si t'havies escapat. Els càstigs eren molt freqüents”²²

Les preses no podien parlar en català dins del recinte, eren obligades a fer la salutació feixista i cada dia havien de fer formació al pati. Moltes de les imatges que es conserven de l'interior de la presó són aparentment –només aparentment– harmonioses: són imatges preses el dia de nostra Senyora de la Mercè, patrona de presos i penats, que estaven destinades a omplir la propaganda del règim.

L'administració i vigilància de les preses anava a càrrec d'ordes religiosos: primer les Filles de la Caritat de Sant Vicenç de Paül i després les Mercedàries. “El poder efectiu de la presó, en forma de control i gestió diària, requeia sobre les monges, capitanejades per la mare superiora”, assenyala el treball de Fernando Hernández. Els dos primers anys d'aquesta presó franquista van arrossegar dos temes tèrbols sobre la gestió del director, Herminio García Ocaña, i de la mare superiora, sor Felipa: l'un referent als preus inflats de l'economat de la presó; l'altre, a la venda de llits a “recluses malaltes que dormien al terra, com totes les preses que eren a la infermeria”.

El centre tenia uns pocs tallers tèxtils i uns horts, on treballaven les preses socials, i en canvi les preses “polítiques” estaven confinades al pati, on feien treballs de costura que després passaven a fora perquè els familiars els

²² Entrevista feta a Maria Salvo, transcrita a l'Annex.

venguessin. Aquesta relació i intercanvi amb l'exterior va ser de gran ajut per a la supervivència de les preses dins les crues condicions.

L'Hort extens era una altra imatge a la qual hom recorria a l'hora de publicitar les Corts. A aquesta fotografia, publicada a una memòria del Patronat de l'any 1945, hi apareixen unes quantes recluses treballant als camps. Al fons hom distingeix el campanar i de l'Església del Remei, a la plaça de la Concòrdia.

La destinació penitenciària del treball en la granja-hort, la gestió de la qual anava a càrrec de les monges, absorbia bona part de la mà d'obra reclusa que hi treballava per a redimir pena. Segons la reglamentació de la redempció de penes pel treball, les destinacions havien de recaure en reclusos penats -no detinguts ni processats- sentenciats a penes més lleus, amb prohibició absoluta d'usar-les en penes superiors a dotze anys i un dia.

En anotacions d'ús intern de la presó -el llibre d'actes de la Junta de Disciplina- les pròpies autoritats qualificaven el treball a l'hort "d' excessivament penós".

La fotografia pertany a la Memòria del Patronat Central per a la Redempció de Penes pel Treball de 1952. Segones les estadístiques de la Memòria d'aquell any, un conjunt de vint-i-cinc dones van treballar al taller del vestidor, de nova creació i destinat a proporcionar peces de roba a la població reclusa. A la memòria de l'any interior, el 1951, hom recull que sols tres recluses van treballar a la granja-hort mentre que vint-i-tres ho van fer al taller de vestidor com a oficials, amb un conjunt de 8.250 jornades de treball durant tot l'any i 2890 dies de redempció. Llavors ja eren majoria destacada les preses que treballaven al taller tèxtil.

4.7.2. PRESÓ DE SATURRARÁN(1938-1944)

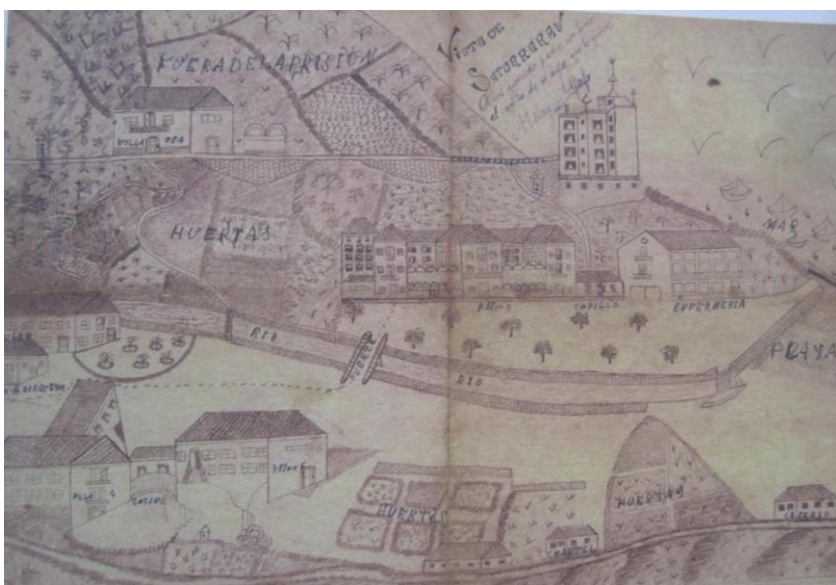
La derrota d'Astúries i la caiguda del Front Nord en la Guerra Civil va augmentar considerablement el nombre de dones presoneres, fet que va saturar les seccions per a dones amb les quals comptaven les presons del govern franquista. Aquest va ser el motiu pel qual es va crear una nova presó a Saturrarán. Aquesta Presó Central de Dones estava situada al municipi de Motrico, a Guipúscoa. Va començar el seu funcionament el 1938, en plena guerra civil, habilitant per a això un antic convent.

La Presó de Saturrarán es va especialitzar en els casos de "dones extremadament rebels i perilloses" per al "nou ordre d'Espanya".

Presó de Saturrarán, l'any 1939

Les condicions en què havien de sobreviure les recluses eren infrahumanes. Moltes de les que van ser tancades en aquesta presó, bé directament des del carrer o bé per trasllat des d'altres presons, portaven als seus fills més petits o estaven embarassades, registrant fins i tot el naixement de diversos nens dins del penal. De 1940 a 1944, es va decretar que els nens menors de tres anys no podien romandre en el penal, així que sota la denominació destacament hospici van ser separats de les seves mares. Aquests nens van desaparèixer de les llistes d'ingrés de la infermeria de la presó desarrelant de les seves famílies, moltes de les quals no van tornar a recuperar mai per resultar impossible seguir el seu rastre ".

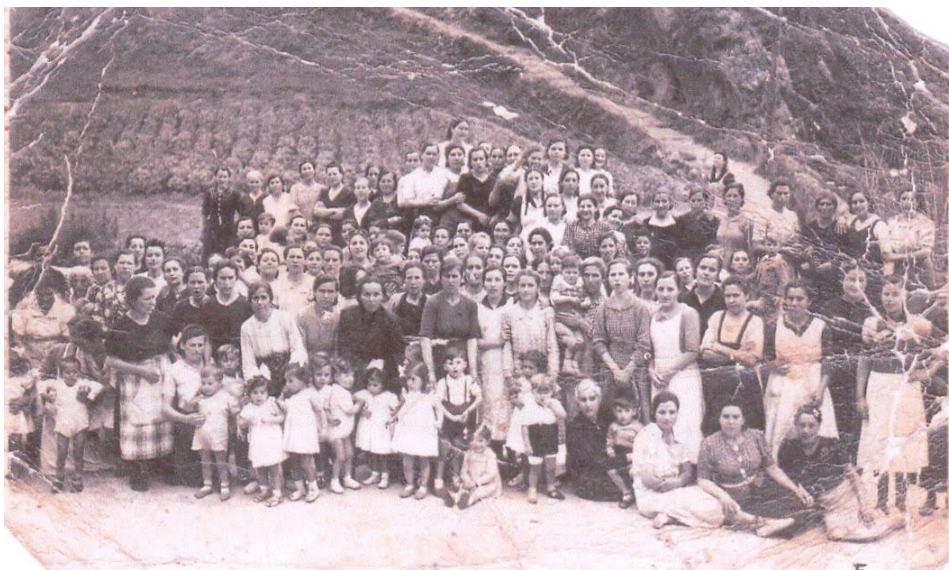
Dibuix fet per una nena, de la presó de Saturrarán 1937-1938. Presons de Franco pàg 149

El nombre de morts a la presó de Saturrarán és difícil d'esbrinar amb exactitud. Segons el registre, van ser 116 dones i 56 nens els que van morir reclosos entre 1937 i 1946. Una de les dificultats per descobrir el nombre total de morts és la possibilitat que moltes dones i nens fossin traslladats als hospitals pròxims per la gravetat de les seves malalties i que hi moririen sense que constaran en el registre de la presó.

D'entre les que sí estan registrades, són diverses les que van morir per malalties com bronquitis, septicèmia o tifus. Hi ha la possibilitat que el registre no reflecteixi alguna de les morts, possiblement per ocultar algun cas de quarantena. Els nens eren separats de les seves mares en assolir una edat. La destinació dels petits podria ser la seva família natural, encara que alguns van

acabar en hospicis o van ser lliurats a famílies d'adopció. Davant la situació tan deficient que es vivia al penal, que derivava en una altíssima mortalitat infantil, algunes mares van decidir voluntàriament cedir als seus fills en adopció a famílies d'Ondarroa i Mutriku. Cal dir que la població civil d'aquests municipis es va solidaritzar amb les preses i es va preocupar per elles, com ho demostra que els pescadors d'Ondarroa sortissin a pescar per a les recluses, sabedors de la fam que passaven dins d'aquelles sinistres dependències . Fins al moment no s'han trobat expedients d'execucions a Saturrarán, tot i que cal assenyalar que durant el període que va estar funcionant al penal hi va haver 11 morts sense justificació i que, encara que no eren sistemàtics, els càstigs, les tortures i les pallisses a les presoneres, quan es produïen, eren extremadament cruels. De fet, a l'altura de 1944, algunes de les dones que es van veure obligades a lliurar als seus fills van ser brutalment castigades perquè es van atrevir a protestar .

Saturrarán tenia una capacitat per a 700 presoneres, encara que la seva població mai va baixar de 1.800. El funcionament intern anava a càrrec d'unes monges mercedàries, mentre que soldats i guàrdies civils s'encarregaven de la vigilància exterior. Els treballs de Basterretxea, Ugarte i Laruelo relaten la crueltat amb què les monges tractaven les preses. Al capdavant d'elles estava sor María Aranzazu Vélez de Mendizabal, coneguda com "La pantera blanca", que sotmetia a les presoneres a càstigs de forma contínua.

Recluses amb els seus fills a la presó de Saturrarán l'any 1940

Hi ha diverses varies testimonis d'aquestes presons com ara Isabel Ríos...

“ Para empezar y como había que cubrir las tres etapas reglamentarias, primer período, segundo y tercero, nos metieron para el primer período, en una habitación a cada una, sin equipaje ni colchón, nada más que lo que llevábamos puesto, pero como la cantidad de compañeras era tanta y había que hacer la comedia del aislamiento en la primera etapa, esto se cumplía teniéndonos aisladas cerca de una hora al cabo de la cual, devolviéndonos pinturas, agujas tijeras etc.. nos llevaban al pabellón donde cumpliríamos el resto de requisitos. Así iban cumpliendo los reglamentos, viéndose obligadas por las circunstancias a reducir cada vez más esa hora en solitario”²³

Josefina García Segret afegeria...

“Penal disciplinario era éste, porque la Superiora de las carceleras [Sor Maria Aránzazu Vélez de Mendizábal], con sus castigos, así lo hacía; cogía in fraganti, con un gesto cualquiera, una sonrisa, una simple mirada, que la creyeran significativa, era lo suficiente para privarte de lo que más te dolía; eso sí no eras llevada a la celda de castigo por la monja que te cogía; a ella se iba por lo más insignificante, por una seña a la repartidora del agua, o por simplemente mirar hacia ella mientras echaba el precioso líquido en el recipiente que de vaso nos servía “²⁴

Segons Asunción Rodríguez Pulgar...

“ Las monjas especulaban con la comida. Vendían en estraperlo la comida de las presas, arroz, sacos de azúcar... los sacaban por el monte de noche hacia Galdona<<²⁵

Carmina Merodio afegia...

” No querían que comiéramos para mantener a los cerdos que luego los vendían. Al director que estuvo antes de Don Antonio y a la superiora Sor María Aránzazu los echaron de allí porque cogían hasta la comida de los niños la leche condensada y todo y lo vendían fuera”²⁶

²³Ríos, Isabel, *Testimonios de la guerra civil*. Sada (A Coruña), Edicions do Castro, 1990, pág 143.

²⁴ García Segret, Josefa, *Abajo las dictaduras*. Vigo, Artrés Gráficas Galicia, 1982, pág 38.

²⁵ Entrevista a Asunción Rodríguez Pulgar (Deba [Asturias], 12 de marzo del 2004).

²⁶ Entrevista a Carmen Merodio Hoyos (Mutriku, 20 de marzo del 2005).

4.6.3.LA PRESÓ DE PALMA DE MALLORCA(1936-1943)

La presó de dones ubicada al carrer Sales, de Palma, constitueix un dels principals centres de reclusió femenins en l'Espanya del primer franquisme. L'edifici en què va ser instal·lat era un antic asil de la congregació religiosa de les Germanetes dels Pobres.

A l'inaugurar al novembre de 1936, albergava a 31 dones i, si bé el nombre de detingudes aniria creixent en els següents mesos, durant la guerra el nombre de preses no va haver de superar en cap moment el centenar, cosa lògica atesa la limitada participació de les dones en la vida política mallorquina durant la Segona República. Entre les preses més destacades d'aquest període figuren Aurora Picornell Femenias, dirigent comunista casada amb l'agent de la Komintern Heriberto Quiñones González, i Maria Vaquer Moll, considerada una de les pioneres del feminisme a Mallorca. Fins al final de la guerra, les condicions de vida a aquesta presó van ser relativament benèvols. Tot i que el local no reunia pas les més elementals condicions per albergar a les preses, la bona voluntat de la direcció va permetre alleujar algunes de les principals penalitats que patien. Les ajudes procedents de l'exterior -factibles en una època en què la situació econòmica de Mallorca no s'havia deteriorat en excés- permetre complementar la molt deficient alimentació que s'oferia al centre. Sens dubte, l'episodi més tràgic d'aquells anys constitueix la saca que, la nit de reis de 1937, va conduir a la mort d'Aurora Picornell i quatre preses.

La situació va canviar radicalment al finalitzar el conflicte bèl·lic, moment en què l'administració penitenciària central va decidir convertir l'antic asil per a gent gran del carrer Sales en presó central, la Presó Central de Dones de Palma de Mallorca, es convertí costat de les de Màlaga, Alcalá de Henares i Segòvia i la de càstig instal·lada a Guadalajara, a les quals més tard s'afegiria la madrilenya de Ventas- en un dels poquíssims establiments d'Espanya reservats per al compliment de la condemna un cop pronunciat sentència. D'aquesta manera, entre la primavera i l'estiu de 1940 el nombre d'internes va passar de ser tan sols noranta, totes elles de les Balears, a prop de cinc-centes. Aquest primer grup de traslladades procedia principalment de les presons de Menorca, Madrid, Girona i sobretot, de Saturrarán. En aquest últim

cas, es tractava principalment de dones empresonades des de 1937, arran de la caiguda de Màlaga i del nord republicà, i van ingressar a la presó mallorquina el juliol de 1940. Durant els mesos següents, el transvasament continuà, de tal manera que aviat el nombre de recluses superà el miler. Entre les noves recluses, predominaven les condemnades a penes superiors a 20 anys de presó. algunes eren dones que havien exercit una tasca política activa a la zona republicana durant la guerra. Tot i això, era molt més corrent que hagin estat condemnades per simples accions de col·laboració puntual amb els perdedors de guerra. Arran de l'arribada de noves preses es van habilitar nous espais, però tot i així la massificació es va fer aviat insuportable. Les internes s'agrupaven per sales, atenent generalment a la procedència geogràfica. Dormien a terra sobre uns bruts màrfegues de palla, procedents de la intendència militar. Com era habitual en les presons de dones, algunes de les internes tenien als seus fills , si bé tot sembla indicar que, en el cas de la Palma, es tractava d'un col·lectiu reduït. El menjar era tan escàs com repugnant. De fet, les preses procedents d'altres presons es van sorprendre al veure que el règim alimentari havia empitjorat considerablement, segons Teresa Marró Goñi

“ Las condiciones en la prisión de Palma eran peores que en la prisión de Ventas de Madrid: nos ponían unos hierbajos cocidos y si echaban una patata nos parecía un manjar ”²⁷

Encara que inicialment les preses rebien paquets de l'exterior amb aliments, sabó, roba o medicaments, progressivament aquests enviaments es van anar fent cada vegada més rars. Cal tenir en compte que les comunicacions marítimes entre Mallorca i la Península deixaven molt a desitjar i el deteriorament de les condicions de vida a l'illa va ser especialment notable entre 1940 i 1941. Tal i com recorda Ángela Gutiérrez Fernández:

“ Nos mandaba la familia unas lentejas o unas judías o harina, era lo más frecuente. Los paquetes de casa tardaban mucho y además era una época muy dura, en la que

²⁷ Entrevista a Teresa Marrón Goñi(Vitoria, 20 de agosto de 1993)

sólo las familias de campo podían mandar cosas. Pero los trabajadores en general, sólo podían mandar un paquetito “²⁸

Com era habitual en les presons espanyoles de postguerra, es van formar comitès d'algunes de les principals organitzacions del bàndol republicà. A mitjans del 1940 ja existia un grup estructurat de militants socialistes dirigit per Matilde Alonso, de la CNT. El nucli comunista es va reforçar considerablement des d'agost del 1940 arran de l'ingrés de Matilde Landa. Pel que sembla, al voltant de trenta preses integraven l'organització comunista del penal. De tota manera, les seves activitats van ser molt modestes; segurament es limitaven a intercanviar informacions sobre la marxa de la Segona Guerra Mundial i establir algun tipus d'ajuda per a les companyes amb menys recursos. En tot cas, qualsevol petita acció reivindicativa tenia, sense cap dubte, un valor essencial per aixecar la moral d'un col·lectiu sotmès a tota mena d'humiliacions constants.

Dones de la presó de Mallorca, l'any 1941. La que està marcada amb una creu es Matilde Landa. Reproducció: Carmen López

²⁸ Entrevista a Ángela Gutiérrez Fernández (Madrid, 24 de marzo de 1993)

La presó central de dones de Palma va ser clausurada a finals de setembre de 1943, després que la majoria de les internes fossin enviades als penals d'Amorebieta i Saturrarán i altres quedessin en llibertat vigilada a l'haver complert part de la condemna.

4.7.4. LA PRESÓ DE VENTAS(1933-1969)

Al carrer Mondéjar, molt a prop de la plaça de toros de les Ventas, es trobava la presó de dones, anomenada Ventas. L'edifici s'havia construït durant la Segona República (projecte en 1931, realització en 1933) per l'arquitecte Sáez de Vicuña en estil racionalista (adaptar l'arquitectura a la funció, evitant la decoració i buscant formes geomètriques). Aquest estil s'adequava perfectament a les noves idees republicanes sobre la presó i el càstig que havia introduït Victòria Kent al Ministeri de l'Interior com a directora de presons. Amb ella havia arribat la idea (encara present en la teoria, però bastant poc aplicada a la realitat) de la presó no només com un càstig social sinó com una manera de reintegrar al delinqüent a la societat per mitjà de la reeducació. Es pretenia, a més, que només la falta de llibertat fos el càstig, és a dir, que un pres no tenia llibertat però sí dignitat, i havia de viure empresonat però en unes condicions almenys dignes. Precisament per això, es buscava un edifici lluminós i ben ventilat, amb petits patis interns per a l'esplai i una sèrie de serveis fins llavors desconeguts: aules, infermeries ben dotades, pavellons per a les dones amb fills, tallers de treball ... Tota aquesta reforma (que el en fons significava entrar per fi en les lògiques europees i modernitzar Espanya, com des de tants àmbits es va intentar durant la República) es va trencar completament després de la Guerra Civil i la victòria del franquisme. (Encara que, certament, aquest procés havia començat després de la caiguda de Victoria Kent, i en els següents anys del República la situació de les presons no havia estat tan idíl·lica ni humanitària). La presó va seguir funcionant però es va canviar per complet la seva ideologia.

En l'aspecte material es va multiplicar per tres la capacitat de preses del recinte, ocupant aquestes passadissos i dependències no pensades en origen (terrats, passadissos, escales), massificant la presó i empitjorant de manera

espectacular les condicions de vida (dormint a terra, sense calefacció, propagació d'epidèmies amb només dos metges per atendre milers de dones...)

Va canviar també la seva consideració. Les presoneres eren, fonamentalment, polítiques, acusades de col·laborar amb la República i conspirar contra el Règim franquista. Juntament amb això, la ideologia feixista-catòlica va canviar el sentit de la reeducació. Els actes religiosos es multiplicaven, congregacions de monges entraven a formar part del personal, es cantava el cara al sol amb el braç aixecat i les parets s'omplien de lemes del nou règim guanyador. No obstant això, l'episodi més terrible va succeir en els primers anys de la postguerra. La presó es va utilitzar per empresonar dones que, per les raons més pelegres, eren considerades no addictes al règim (des de comunistes o sindicalistes a mestres, núvies, germanes o mares de "rojos", ...). El tracte que se les donava era veritablement humiliant en tots els sentits (tortures amb electricitat portats per la Gestapo) però especialment en la forma de practicar les "sacas"

Aquestes "sacas" eren literalment l'acte de treure a algunes preses a la nit per ser afusellades. Amb totes en formació, les anava cridant a veu en crit, després d'unes veritables paròdies de judicis sumaríssims on l'exèrcit franquista era, alhora, fiscal, advocat defensor i jutge, sense un veritable dret a la defensa. Conduïdes en camions se les portava llavors amb destinació a les tàpies del proper cementiri de l'Almudena.

Grup de dones a la sortida del patí de Ventas, l'any 1943.

Possiblement, Ventas va ser la presó de dones més poblada de la història de Espanya. Allà van tenir lloc esdeveniments que amb el temps arribarien al rang de veritables mites, com l'afusellament de les **Trece Rosas**²⁹ el 5 d'agost de 1939 o la tasca de Matilde Landa amb la creació de *la oficina de penadas* (oficina que estava a la seva pròpia cel·la on escrivia, amb una màquina d'escriure, recursos perquè les seves companyes no fossin afusellades un cop estudiats els seus casos). Els relats sobre la impressionant superpoblació dels primers anys de postguerra, quan encara era presó provincial (1939-1941) o aquells altres sobre el nivell d'organització i de formació política de les recluses durant la seva època de presó central o de compliment de pena (1941-1945) revelen l'especial importància que va tenir Ventas en l'imaginari de les protagonistes d'aquestes memòries. Tot això acabaria convertint-la en la presó més popular de la particular memòria històrica d'aquest col·lectiu. Al contrari del que ha passat amb altres presons femenines, com la de Màlaga, o la barcelonina de les Corts, la majoria de la documentació penitenciària de Ventas franquista no s'ha conservat. Els llibres de registre, d'altres i baixes, d'entrades o "d'economato" han desaparegut. Únicament ha sobreviscut una quantitat molt

²⁹ **Las Trece Rosas** és el nom col·lectiu que se li va donar a un grup de tretze noies, algunes d'elles membres de la Joventuts Socialistes Unificades (JSU) afusellades pel règim franquista a Madrid, el 5 d'agost de 1939, poc després de finalitzar la Guerra Civil Espanyola. Tenien entre 18 i 29 anys.

elevada d'expedients al fitxer actual del centre penitenciari Victòria Kent de Madrid, que semblen confirmar les xifres de superpoblació aportades pels relats memorialístics.

La presó de dones de Ventas es va tancar l'any 1969, després d'haver estat durant molts anys hospital central penitenciari.

Però a part de totes aquestes hi havia moltes presons repartides per tot Espanya. A Valencia hi havia la Prisión Provincial de Mujeres i el Reformatorio Especial de Mujeres, que va haver de ser convertit en una presó femenina. El 1939, la massificació de la població femenina reclusa va fer necessària la rehabilitació del Convento de Santa Clara. Les quatre presons més importants de Galícia van ser la de Prisión Habilitada de Mujeres de Bande(Ourense), Prisión Tui(Pontevedra), Betanzos(Coruña) i la Prisión Provincial de Lugo. També s'esmentar la Prisión Provincial de Guadalajara, l'antic penal habilitat com a presó a Alcalà de Henares(Madrid) i la presó de San Isidro o de "Madres Lactantes a Madrid".

5. TIPOLOGIA DE LES PRESES DE LES CORTS I DE LES PRESONS DE PARTIT DE LA MODEL

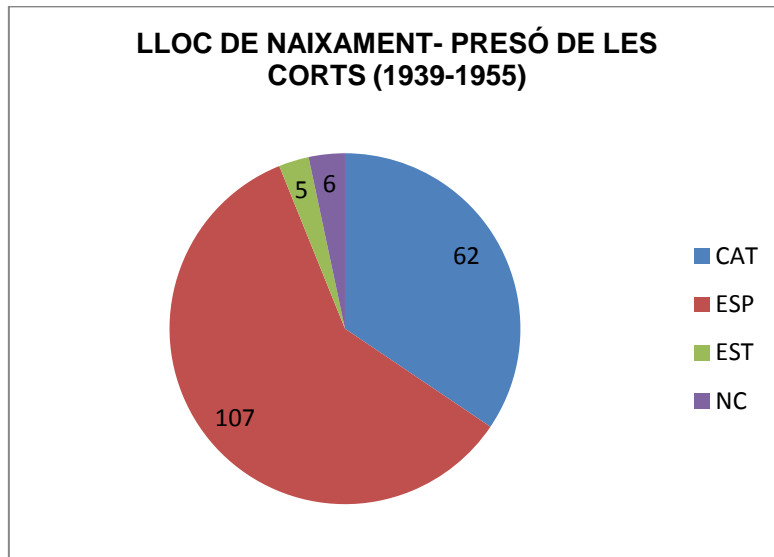
L'estudi de les preses de les Corts s'ha efectuat analitzant 180 expedients del fons 200(Centre Penitenciari de Dones de les Corts) del l'Arxiu Nacional de Catalunya. Només he estudiat els expedients de les preses del període 1939-1955, ja que en el meu treball em centro en la primera etapa de la postguerra.

Com a la presó de les Corts la recerca s'ha efectuat sobre la tipologia de les preses en general, incloent els delictes comuns, a les presons de partit de la Model, repartides per tot el territori català: Manresa, Terrassa, Mataró i Sabadell, (fons 236, Centre Penitenciari d'Homes, la Model) he focalitzat l'anàlisi en els delictes polítics. Així doncs, de 900 expedients que hi havia, només n' he analitzat 107, que eren els de caràcter polític.

A cada expedient hi consta: el lloc de naixement, i el domicili, l'edat, la professió, l'estat civil, maternitat, delicte i condemna. Amb les dades obtingudes, he elaborat taules estadístiques i gràfics de sectors corresponents a cadascun dels aspectes anteriors.

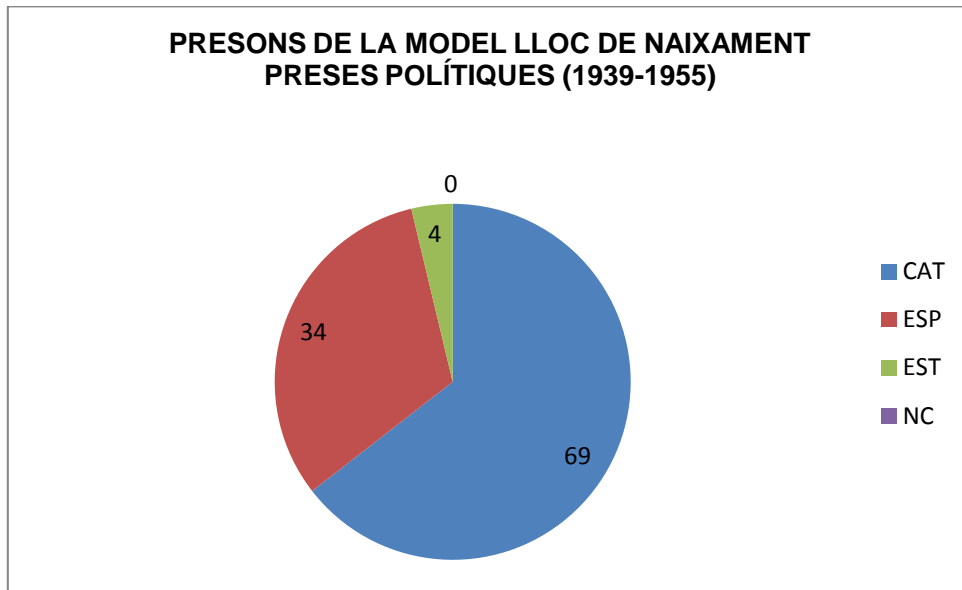
5.1. LLOC DE NAIXEMENT

PRESÓ DE LES CORTS	
LLOC DE NAIXEMENT DE LES PRESES	
(1939-1955)	
CATALUNYA	62
ESTAT ESPANYOL	107
ESTRANGER	5
NO CONSTA	6

En aquest diagrama de sectors es pot veure, perfectament, que la majoria de les preses procedien de l'Estat espanyol (107), amb un percentatge del 59,4%. El segon grup més nombrós és el de les dones de Catalunya (62), amb un 34,4%; 6 dones provenien de l'estranger (cinc de França i una del Marroc) . I, per últim, hi ha 5 dones de les quals no consta la procedència. La gran quantitat de dones de l'Estat espanyol es pot relacionar amb la forta immigració que hi va haver a Barcelona.

PRESONS DE LA MODEL	
LLOC DE NAIXAMENT DE LES PRESES POLÍTIQUES (1939-1955)	
Catalunya	69
Estat espanyol	34
Estranger	4
No consta	0

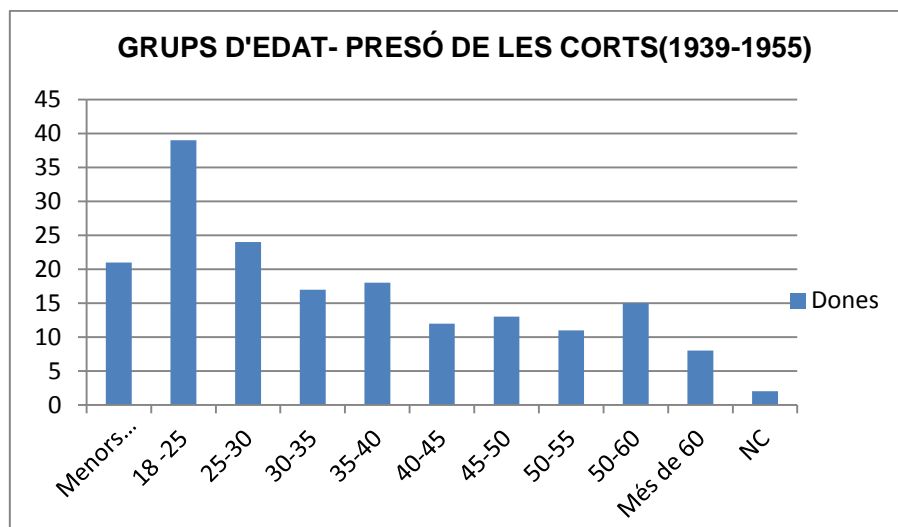

Com veiem, la majoria de les preses ,un 64,4 %, eren de Catalunya, un 31,7% d'Espanya i un 4,2% de l'estranger (en aquest cas, les quatre eren franceses). Si comparem les dades amb les de la presó de Barcelona, podem dir que les dones que residien a les presons de partit solien ser catalanes i, en canvi, les de la presó de les Corts majoritàriament procedien de l'Estat espanyol; això s'explica perquè la immigració que va arribar a Barcelona fou, més intensa que no pas la que van rebre les ciutats d'arreu de Catalunya

5.2. GRUPS D' EDAT

PRESÓ DE LES CORTS	
GRUPS D' EDAT DE LES PRESES (1939-1955)	
Menors de 18 anys	21
18-25	39
25-30	24
30-35	17
35-40	18
40-45	12

45-50	13
50-55	11
55-60	15
Més de 60	8
No consta	2

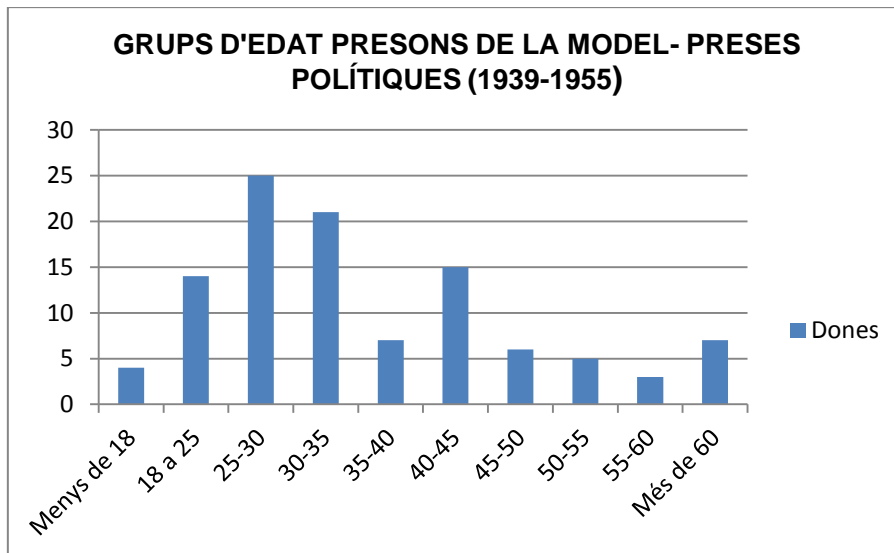

Aquest diagrama de barres fa referència a les edats que tenien les dones una vegada les detenien i entraven a la presó.

El grup majoritari eren les joves que tenien entre 18 i 25 anys (39). Per sota, hi ha la franja d'edat de 25-30 anys i després les menors, amb 21 noies. En les altres franges d'edat el nombre oscil·la entre 10 i 15 dones, excepte les de més de seixanta anys, que no arriben a deu. No consta l'edat de dues dones.

Observem, per tant, que la mitjana d'edat de les preses és de 23 anys i que la majoria són dones joves menors de 35 anys, que representen un 56,7 % del total.

PRESONS DE LA MODEL - GRUPS D' EDAT	
PRESES POLÍTIQUES (1939-1955)	
Menys de 18 anys	4
18-25	14
25-30	25
30-35	21
35-40	7
40-45	15
45-50	6
50-55	5
55-60	3
Més de 60 anys	7

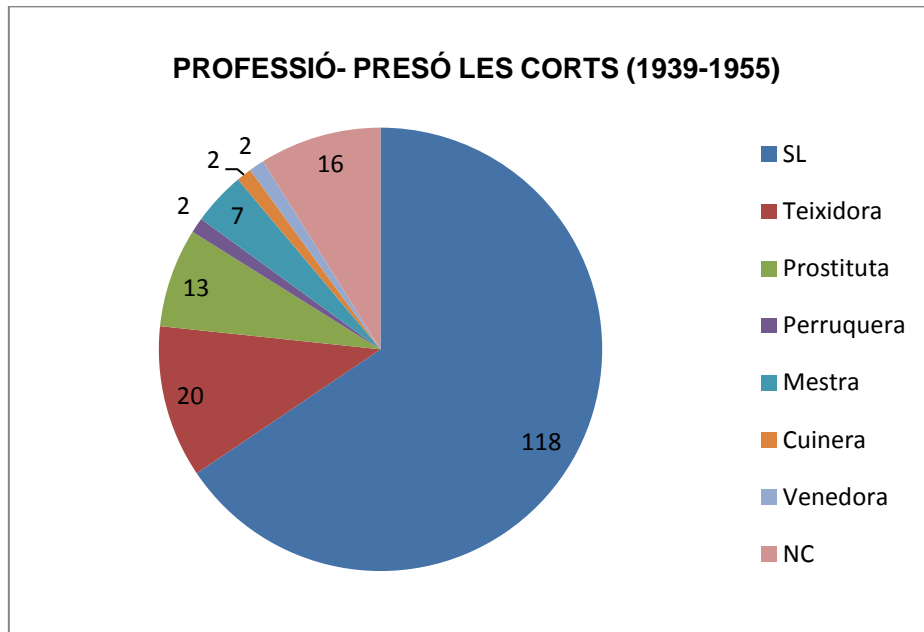
Les dades fan referència a les edats que tenien les dones quan ingressaven dins de la presó.

L'edat mitjana de les preses era de 31 anys. La franja d'edat més nombrosa era la de 25-30 anys i, en canvi, a la presó de les Corts, predomina la franja de 18-25 anys.

També, cal comentar que el percentatge de dones majors de 60 anys (6,4%), supera al de les franges de 50-55 anys o 55-60 anys. A les Corts, el percentatge és més reduït (4,3%)

5.3. LA PROFESSIÓ

PRESÓ DE LES CORTS	
PROFESSIÓ DE LES PRESES (1939-1955)	
Sus Labores	118
Teixidora	20
Prostituta	13
Perruquera	2
Mestra	7
Cuquera	2
Venedora	2
No consta	16

Aquest diagrama de sectors mostra la professió a la qual es dedicaven les dones abans d'ingressar a la presó.

Es veu clarament que la majoria (118 , que representen un 65,5% del total) es dediquen a SL(Sus Labores), com es deia abans el servei domèstic . Dins de "SL", hi ha dos tipus de treballadores, les que treballaven a casa seva, netejant, cuinant, endreçant, fent-se càrrec de les criatures... i les que ho feien en altres cases, on els hi pagaven una misèria.

El segon grup és el de les teixidores (20) ,amb un 11,1% ; normalment, treballaven en fàbriques de teixits i la majoria estaven afiliades a partits o sindicats obres com el PSUC , la CNT o la UGT ; es a dir, moltes eren preses polítiques.

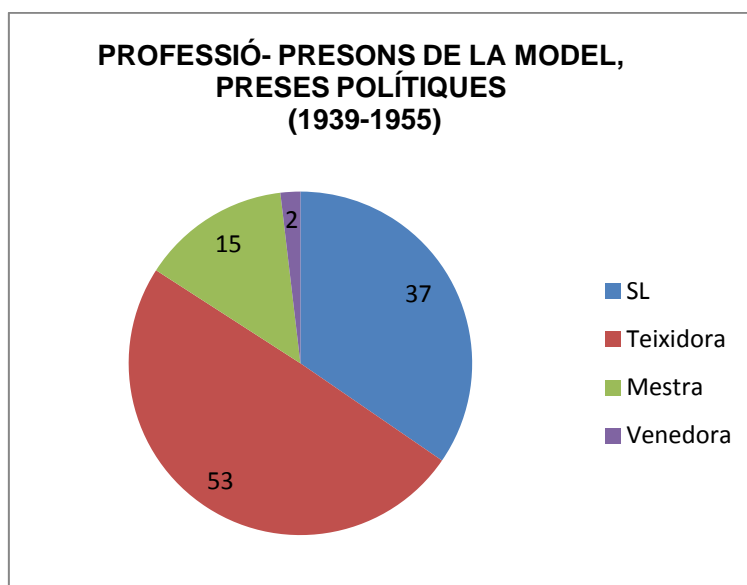
A continuació, trobem el grup de dones de les quals no consta la professió (16), el grup de prostitutes (13) i el de mestres (7) ; altres oficis com ara perruquera, cuinera i venedora eren més minoritaris, amb dues dones per professió.

Les dades ens indiquen que la majoria són dones amb un escàs nivell cultural (només les mestres , un 3,8 % del total, destaquen per la seva formació acadèmica) i amb una baixa qualificació professional (teixidores, perruqueres, cuineres, venedores).

El nivell d' estudis de la població ,en general, en aquest període és baix i el de les dones era més inferior que el dels homes ,perquè durant el franquisme a la dona se l'educava bàsicament per ser una bona mare i mestressa de casa.

En aquella època la prostitució era molt freqüent, perquè moltes dones, algunes vídues, no tenien estudis ni recursos i ,en molts casos, aquesta era l'única manera d'aconseguir diners.

PRESONS DE PARTIT	
PROFESSIÓ DE LES PRESES POLÍTIQUES(1939-1955)	
Sus Labores	37
Teixidora	53
Mestra	15
Venedora	2

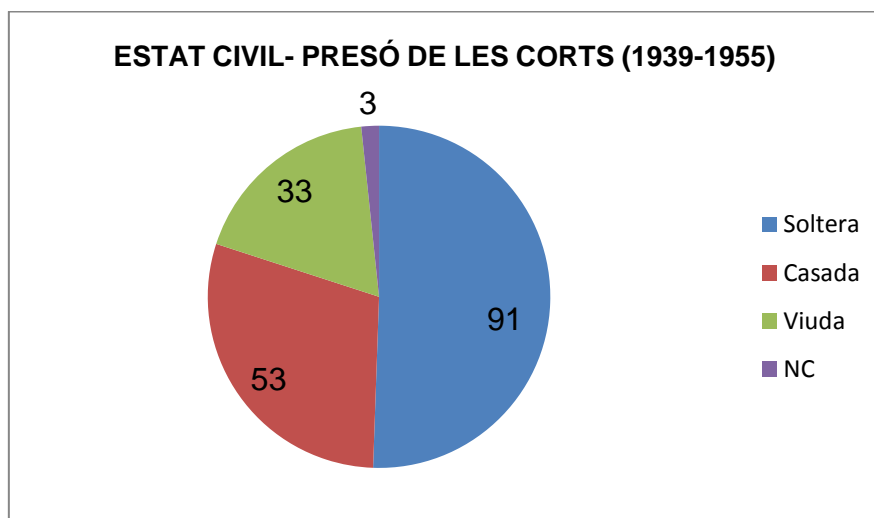

Aquest diagrama de sectors indica la distribució de les professions; els percentatges més alts corresponen a les teixidores (49,5%) , les “SL” o “domèstiques” (34,5,5%) i les mestres (14%).

En aquestes presons , malgrat que hi ha el doble de mestres que a les Corts (15 i 7) la gran majoria són teixidores i “domèstiques”. Les dades demostren, doncs, que gran part de les preses polítiques , com les recluses comunes de les Corts , tenen un nivell sociocultural baix; són treballadores que estan a la presó per la seva militància política o sindical (PSUC, UGT o CNT).

5.4. ESTAT CIVIL

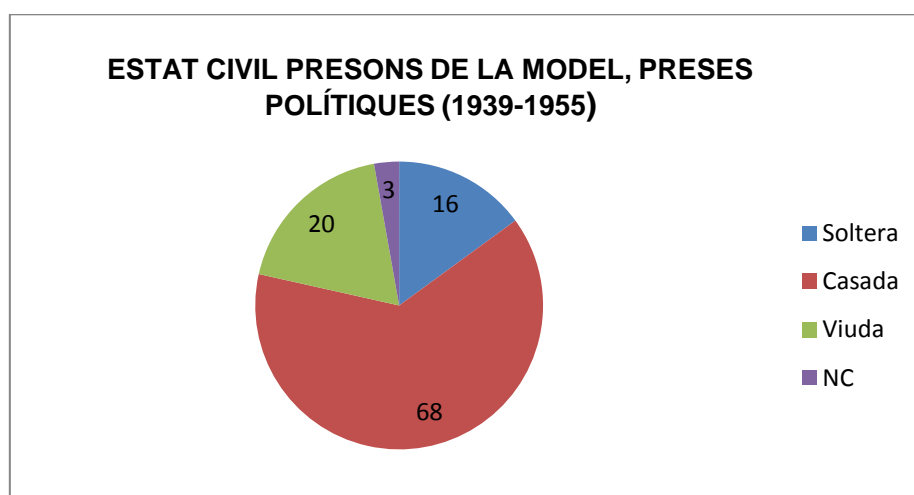
PRESÓ DE LES CORTS	
ESTAT CIVIL DE LES PRESES (1939-1955)	
Soltera	91
Casada	53
Viuda	33
No consta	3

En aquest diagrama de sectors sobre l'estat civil de les preses, podem observar que la majoria eren solteres (91- 50,5%) , però també que hi ha un percentatge elevat de dones casades (53- 29,4 %) i de vídues (33- 18,3%). L'edat mitjana de les preses, 23 anys, i les dures condicions de vida durant la Guerra Civil i la postguerra, poden explicar el percentatge tant elevat de dones solteres. Pel que fa a les vídues, el percentatge és molt elevat si tenint en

compte que la majoria de les preses eren molt joves. Segurament, moltes d'elles, havien enviudat com o conseqüència de la Guerra Civil o de la posterior repressió del règim franquista.

PRESONS DE LA MODEL	
ESTAT CIVIL PRESES POLÍTIQUES (1939-1955)	
Soltera	16
Casada	68
Viuda	20
No consta	3

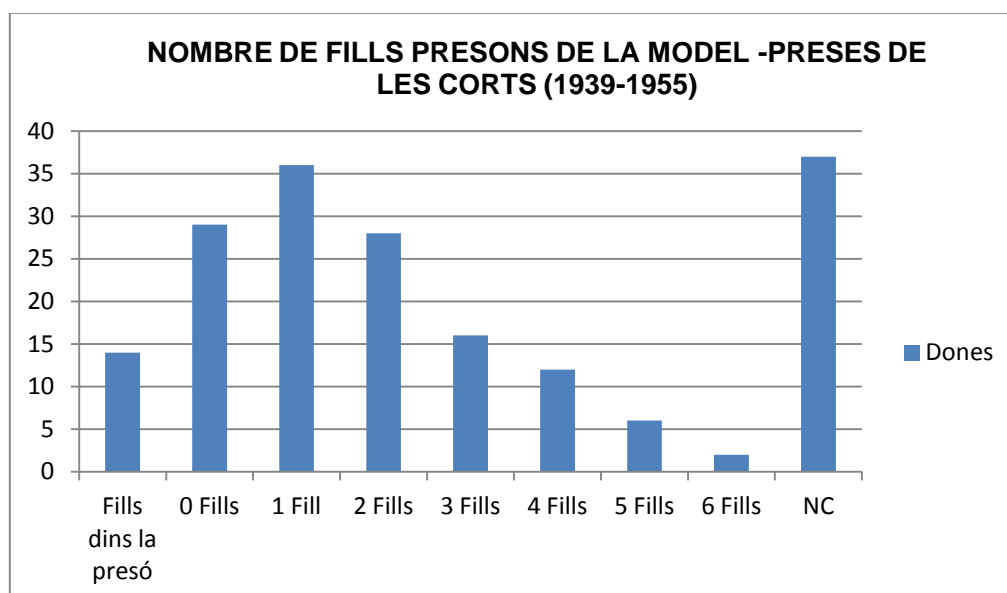

En aquest diagrama de barres s'observa l'edat que tenien les dones quan ingressaven a la presó.

La majoria eren dones casades(63,5 %) , un 21,4% viudes i només un 17,1 % solteres. A la presó de Barcelona, tanmateix, predominen les dones solteres (50,5%). Segurament, aquesta diferència és per l'edat, ja que, com he mencionat abans, les dones de les Corts eren més joves.

5.5. NOMBRE DE FILLS

PRESÓ DE LES CORTS	
NOMBRE DE FILLS DE LES PRESES (1939-1955)	
Fills dins la presó	14
0 fills	29
1 fill	36
2 fills	28
3 fills	16
4 fills	12
5 fills	6
6 fills	2
No consta	27

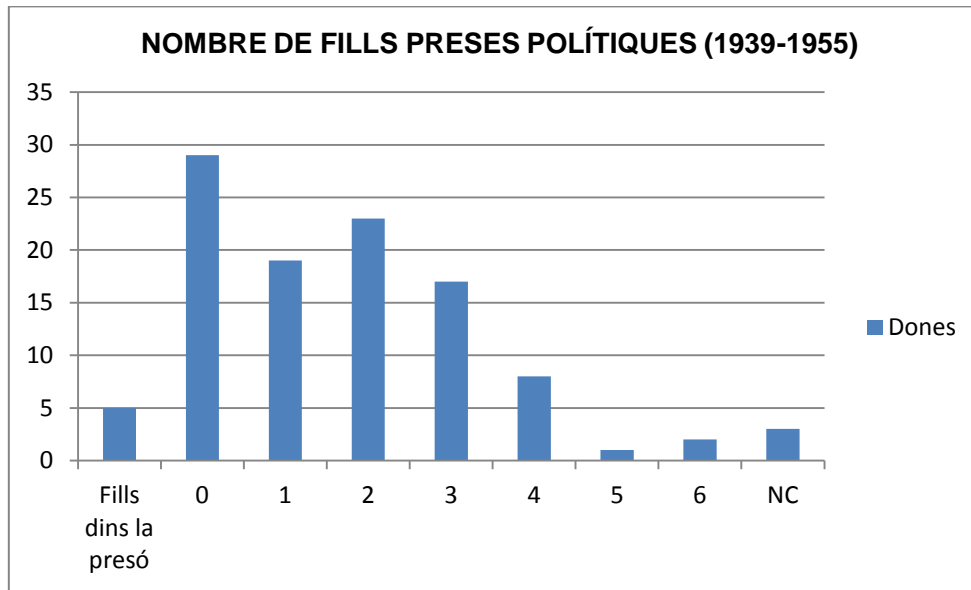
El diagrama de barres representa els fills que tenien les 180 preses i els que vivien amb elles a la presó (només es comptabilitzen 12 d' un total de 230)

La mitjana de fills per dona és de 1,3 , però s' ha de tenir en compte que en un gran nombre d' expedients (27 casos - 15%) aquesta dada no consta, i no se sap el motiu. Es possible que molts els hagin hagut de donar en adopció.

Observem que la majoria de les dones o no són mares (29) o tenen un fill (36) o dos(28) i que ,a mesura que va augmentant el nombre fills, va disminuint la xifra de dones

Hi ha només dotze nens comptabilitzats dins de la presó, perquè una normativa impedia que els nens majors de 3 anys poguessin estar amb les mares; a molts els deixaven en orfenats de monges o els donaven a famílies benestants.

PRESONS DE LA MODEL	
NOMBRE DE FILLS DE LES PRESES POLÍTQUES	
(1939-1955)	
Fills dins la presó	5
0	29
1	19
2	23
3	17
4	8
5	1
6	2
No consta	3

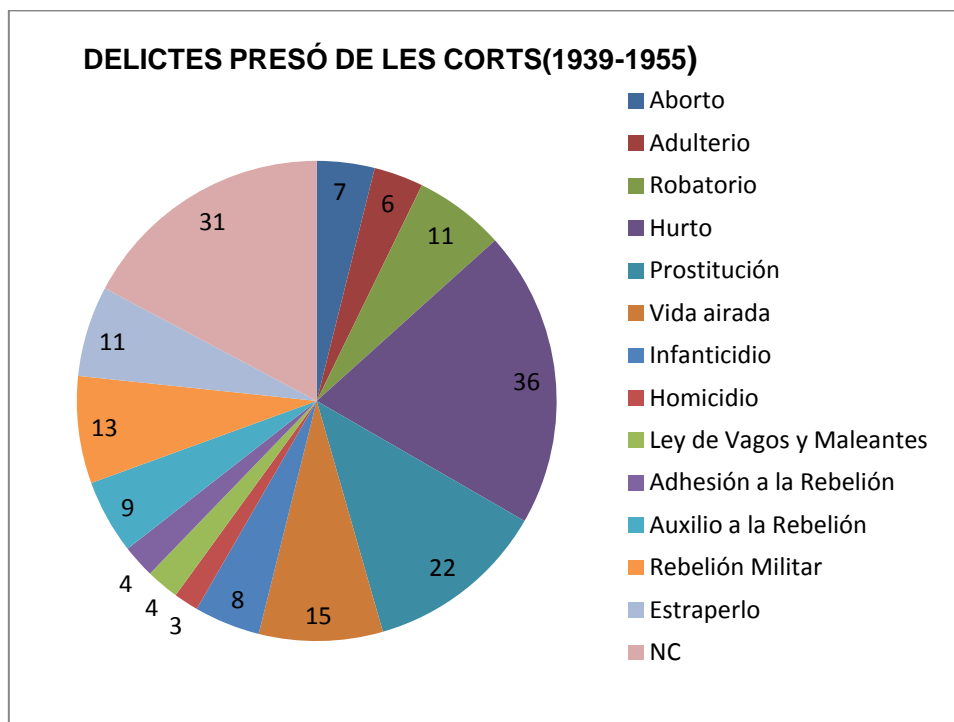
En els expedients de les 107 preses queden registrats 165 fills; aquesta dada no consta en tres casos. La mitjana de fills per dona és , per tant, de 1,5, xifra més fiable que la de la presó de les Corts on , en 27 casos , no consta aquesta dada.

Només cinc dones tenien fills amb elles dins la presó(a les Corts 15). Un 27,1% no en tenia(16,1 % a les Corts) , un 21,4% en tenien dos i un 17,75% només un ; els tant per cents de 3,4, 5 i 6 fills eren molt més baixos que a les Corts.

5.6. DELICTES I CONDEMNES

PRESÓ DE LES CORTS – DELICTES DE LES PRESES (1939-1955)	
Aborto	7
Adulterio	6
Robatorio	11
Hurto	36
Prostitución	22
Vida airada	15

Infanticidio	8
Homicidio	3
Ley de vagos y Maleantes	4
Adhesión a la Rebelión	4
Auxilio a la Rebelión	9
Rebelión Militar	13
Estraperlo	11
No consta	31

A la presó de les Corts, els delictes de les recluses eren molt variats .Els més freqüents eren els delictes comuns (només un 14, 4 % són delictes polítics) ; destaquen els delictes contra la propietat i la moral : el furt ,amb un (20 %), el robatori (6,1%),la prostitució (12,2 %) i la “vida airada (8,3%) , similar a la prostitució , però amb condemnes molt més baixes . Consten tres delictes polítics : Rebelión Militar (7,2 %), Auxilio a la Rebelión (5%) i Adhesión Militar

(2,2%). Els altres delictes són : estraperlo(6,1 %), “infanticido” (3,8%)i “homicidio” (3,3%) . No s’ especifica el tipus de delicte en 31 expedients.

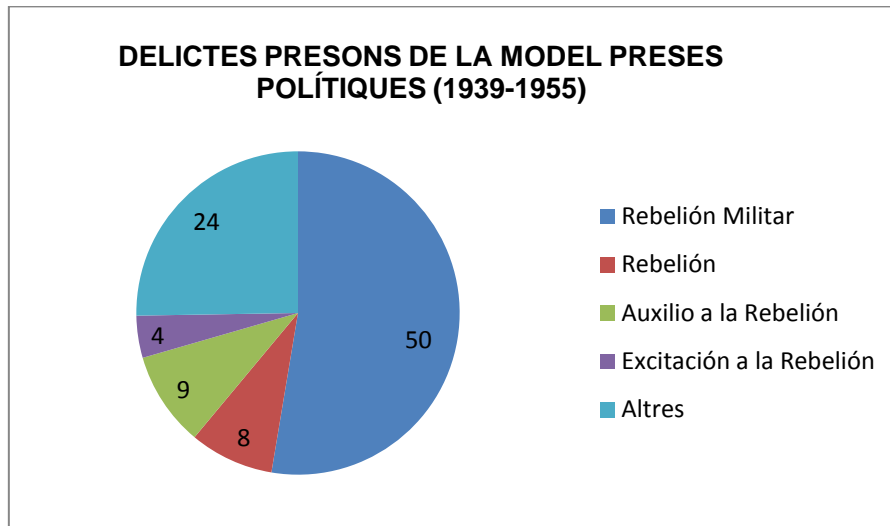
En aquell moment, el furt era el delicte més habitual per la pobresa, la misèria i la fam existent; moltes dones robaven per sobreviure i alimentar la família. La prostitució també era freqüent pel mateix motiu; havien d’aconseguir diners de la manera que fos.

L’estraperlo és el comerç il·legal d'articles que escassegen o estan administrats per l'Estat i subjectes a taxa. Però en aquella època, com explicava Alexis Mesón *“Hi havia comuns que les ficaven a la presó per estraperlo, que era comprar farina fer barres de pa i vendre-les per subsistir, els hi queien 2 o 3 anys de presó”*³⁰

És pot dir que la repressió no només era política, sinó també moral, fruit del catolicisme i el masclisme del Règim. Per això, estaven tant perseguits delictes com l’adulteri, l’avortament o la prostitució.

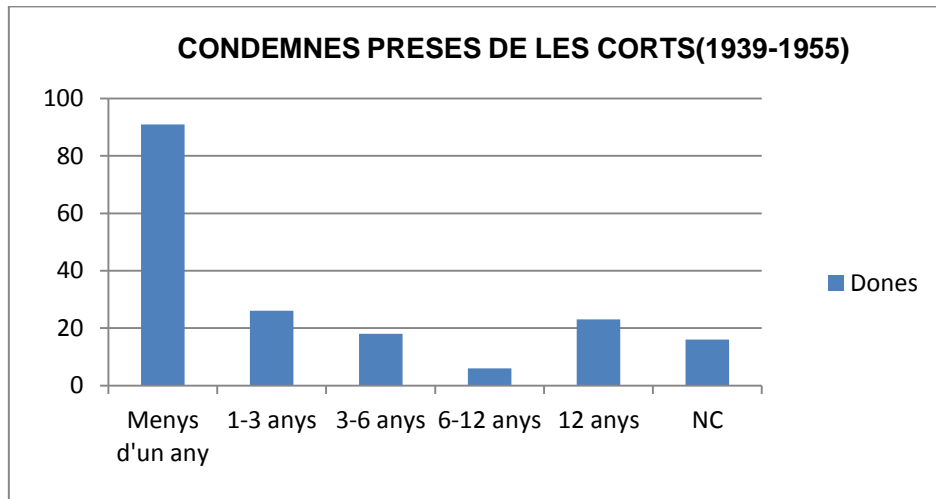
PRESONS DE LA MODEL	
DELICTES DE LES PRESES POLÍTIQUES (1939-1955)	
Rebelión Militar	50
Rebelión	8
Auxilio a la Rebelión	9
Excitación a la Rebelión	4
Altres	24

³⁰ Entrevista a Alexis Mesón, transcripció a l’Annex.

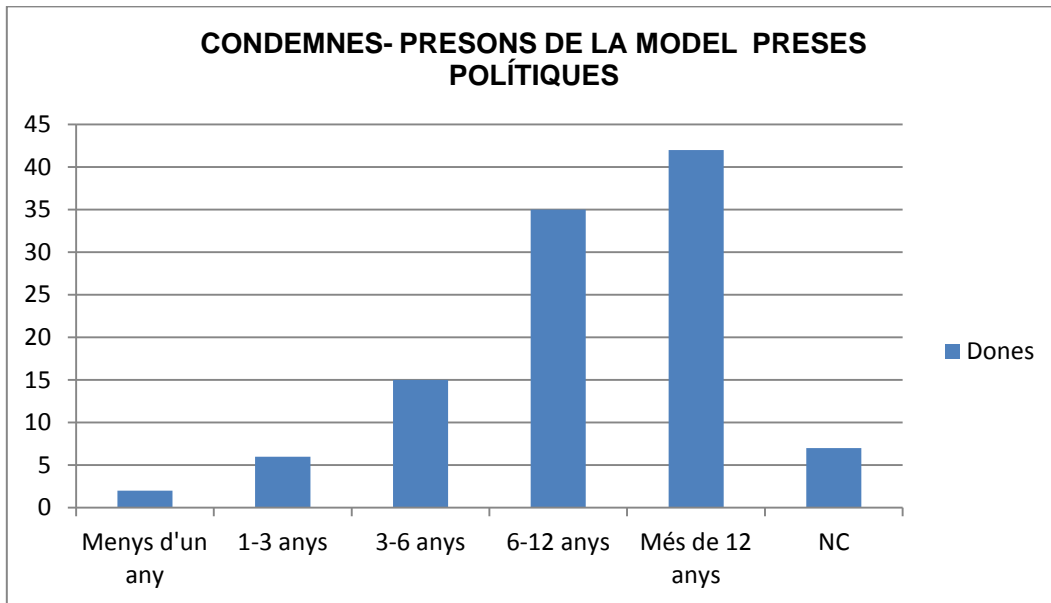
En aquest diagrama de sectors s' observa que els delictes polítics més freqüents eren: Rebelión Militar(46,7), Auxilio a la Rebelión(8,4%), Rebelión (7,4%), i Excitación a la Rebelión (3,7%). La variable altres, es refereix a delictes polítics com : Ideología d'izquierdas (2), Resistencia agentes de autoridad(5), Injurias al glorioso movimiento(3), Injurias al consejo permanente constituido(2) ,Actividades revolucionarias(5), Injurias al jefe de Estado(1), Pase clandestino a la frontera(2), Proferir palabras contra el glorioso Movimiento Nacional (4). En el cas de la presó de les Corts, tots aquets delictes no sortien als expedients, només els tres més usuals.

PRESES DE LES CORTS – CONDEMNES (1939-1955)	
Menys d'un any	91
Entre 1-3 anys	26
Entre 3-6 anys	18
Entre 6-12 anys	6
Més de 12 anys	23
No consta	16

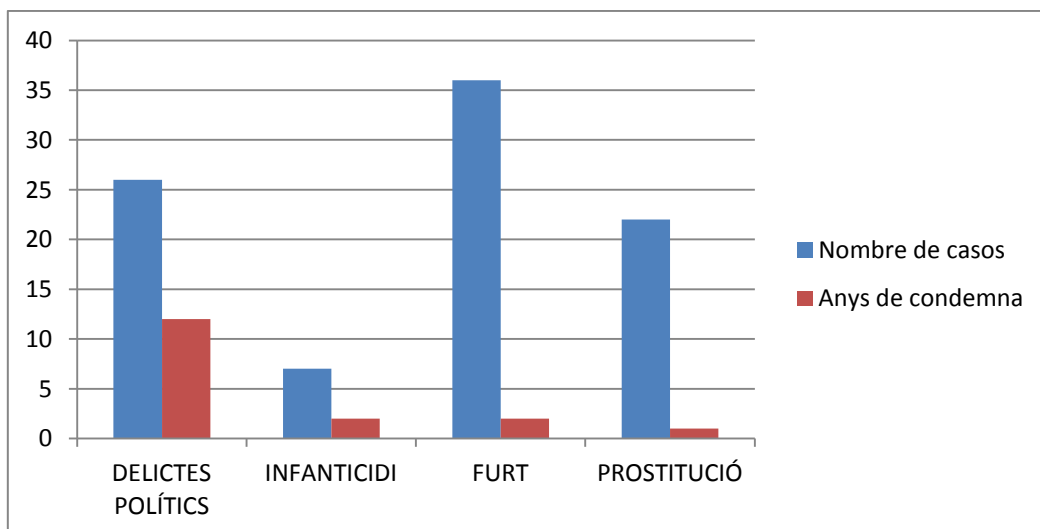
Com podem veure en el gràfic de barres, la majoria de les recluses(91) estaven a la presó menys d' un any (en molts casos , un mes o dos ,quasi sempre per furt) . En la franja d'un a tres anys,(26) s' inclouen les penes de 2 anys i 4 mesos per prostitució i de 2 anys i 8 mesos per infanticidi. Seguidament, 23 preses (un 12,7 %) tenien una condemna de més de 12 anys per delictes polítics que ,normalment, es castigaven amb penes de 25 i 30 anys. A part de les condemnes, les recluses per motius polítics eren les que menys “privilegis” tenien dins la presó.

PRESONS DE LA MODEL	
CONDEMNES PRESES POLÍTIQUES(1939-1955)	
Menys d'un any	2
Entre 1-3 anys	6
Entre 3-6 anys	15
Entre 6-12 anys	35
Més de 12 anys	42
No consta	7

El diagrama de barres mostra que les penes més habituals en el cas dels delictes polítics eren les de més de 12 anys. Moltes eren de 25 i 30 anys, sobretot en el cas de Rebelión Militar. Les condemnes de 3 i 6 anys s'imposaven normalment per d'algun tipus d'injúries, o per "Resistencia a la autoridad".

RELACIÓ ENTRE CONDEMNES I DELICTES DE LES CORTS

Si es comparen els delictes que apareixen al gràfic de barres (he triat aquests quatre perquè són els més significatius) amb els anys de condemna corresponents, es veu clarament que les màximes condemnes sempre eren pels delictes polítics

Com ja he comentat abans, hi ha un gran nombre de furts, però, el temps de condemna era el més reduït ; es tractava d' arrests de pocs mesos.

La duració de les condemnes per delictes polítics eren les màximes amb diferència ;en canvi , per infanticidi la condemna era de 2 anys i 8 mesos Això demostra la duresa amb la que la Dictadura, malgrat que ja s' ha acabat la Guerra, vol reprimir , atemorir i acabar amb els opositors o tots aquells que no són adeptes a Règim

CONCLUSIÓ

Una de les primeres coses que he pogut comprovar en la realització d' aquest treball , i que m' ha cridat negativament l' atenció, és la dificultat alhora de trobar llibres i informació sobre les presons de dones durant el franquisme quan, en canvi, sí que hi ha més informació sobre les presons d' homes.

M' he adonat que molta documentació sobre aquest tema està força "amagada" i que encara s' ha de fer una tasca important de recerca i anàlisi. Això ho he pogut constatar a l'Arxiu Nacional de Catalunya on, per estudiar les condicions de vida i la tipologia de les dones que estaven preses del 1939 fins el 1955, he hagut de realitzar un treball previ de buidatge, classificació i processament de les dades dels seus expedients.

Així, la meva gran font d'informació han estat les mateixes expresses que ,amb el seu testimoni (recollit en llibres,articles, documentals, pel·lícules conferències, xerrades, o exposicions), han lluitat per preservar la seva memòria. Com és el cas de Tomasa Cuevas i altres expresses,membres del Grup de Dones del 36 : Juana Doña, Josefina Piquet, Llum Ventura, Maria Salvo.. La conversa amb Maria Salvo em va aportar molta informació pel treball, però també em va enriquir personalment, ja que en ella vaig veure un exemple de força, de valentia i de compromís amb els seus ideals.

Sempre he trobat molt injustes les desigualtats de gènere que han existit al llarg de la història i que , fins i tot avui en dia, en ple s. XXI, perduren . Durant el règim franquista aquesta desigualtat es va accentuar encara més.

Com afirmava en la introducció, les preses del franquisme van haver de patir una doble repressió. Tant dins com fora de la presó, la situació de la dona era molt pitjor que la de l'home.

El franquisme no només va portar la interrupció de l'activitat laboral femenina, també el càstig, la repressió o l'exili. A més, tots els avenços que les dones havien aconseguit durant la República, es van perdre.

La situació de les dones dins la presó:

En les presons franquistes, el major problema de les preses era la maternitat; moltes eren vídues o tenien el marit pres i eren elles les que es feien càrrec de les criatures, però quan les detenien no sabien que fer amb els nens. Algunes van tenir la sort de poder-los donar a la família; altres, els van deixar en orfenats de monges, on moltes vegades els venien a famílies benestants i només un nombre reduït van aconseguir tenir-los amb elles dins la presó; però el 1940 es va dictar l'ordre que forçava la sortida immediata de la presó d'aquells menors que sobrepassessin els tres anys d'edat. Per això, es van haver d'obrir centres penitenciaris de mares.

Un altre greu problema que van patir les preses fou les miserables condicions de vida. Si fora les presons no hi havia menjar, dins era molt pitjor; s'alimentaven del "rancho", que estava fet de verdures, sovint podrides, patates i lleties i on hi havia fins i tot polls. La higiene no existia; tenien un bol molt petit d'aigua amb el qual podien rentar-se, però el sabó no sabien ni el que era. De la mala alimentació i la manca d'higiene es van derivar malalties contagioses com el tifus i la tuberculosi.

El treball penitenciar també va ser una dura càrrega per les dones, sobretot per les polítiques, ja que elles no van poder treballar i redimir la seva condemna fins l'any 1950. Tot i que molts homes van ser explotats laboralment, elles, les dones, no tenien cap tipus d'oferta de treball, i no va ser fins a finals dels anys 40 quan es van començar a obrir tallers tèxtils. El seu treball consistia en brodar i cosir per, després, donar-ho als familiars i així guanyar una mica de diners per poder comprar menjar a l'economat.

A la presó, les dones també van suportar una opressió ideològica i moral, perquè el Règim van voler educar la dona i imposar els seus valors (catòlics, patriòtics i masclistes) per mitjà d'un control exhaustiu, i si s'oposaven eren castigades física i psicològicament.

Però malgrat les pèssimes condicions de vida, la continua vigilància, els càstigs... dins de la presó les dones tenien una solidaritat exemplar. Moltes de les polítiques seguien tenint contacte amb gent de fora i feien un treball clandestí de la manera que podien; estaven molt compromeses amb la política i amb els seus ideals i, per sobre de tot, els defensaven i no perdien la dignitat.

Molts dels testimonis diuen que les amistats que es van crear dins la presó són llaços molt fraternals que han perdurat durant tota la vida.

Les conclusions de l'estudi estadístic sobre les preses de les Corts i de les preses de la Model són les següents:

En primer lloc, cal mencionar que en la presó de les Corts la majoria eren preses "comunes"; els delictes de caràcter polític, ("Rebelión Militar", "Auxilio a la Rebelión" i "Adhesión a la Rebelión") només representen un 14,4% del total.

En canvi, els expedients estudiats de les presons de la Model corresponen a preses polítiques. En aquests expedients, hi havia més varietat de delictes polítics: "Ideología d'izquierdas", "Resistencia agentes de autoridad", "Injurias al glorioso movimiento", "Injurias al consejo permanente constituido", "Actividades revolucionarias", "Injurias al jefe de Estado", "Pase clandestino a la frontera" "Proferir palabras contra el glorioso Movimiento Nacional".

A la presó de les Corts, el delicte més freqüent era el furt, normalment de menjar o de roba, a causa de la fam i de la misèria existent durant la postguerra. Altres delictes a destacar són la prostitució, l'avortament o l'adulteri, delictes no acceptats moralment i molt perseguits.

Les condemnes més dures solien ser pels delictes polítics, normalment de més de dotze anys, en molts casos fins a trenta anys. En canvi, els altres delictes, eren castigats, generalment, amb penes de menys d'un any, tres i, com a molt, sis; tot depenent del delicte.

Les recluses de les Corts eren molt joves (la franja d'edat més nombrosa era la de 18 a 25 anys), solteres, però la majoria tenien un fill, procedien de l'Estat espanyol (per la forta immigració que arribà a Barcelona) i quasi totes tenien com a ofici "SL" (sus labores); moltes eren treballadores domèstiques en les cases de la mitjana i alta burgesia i, altres, feien el mateix a casa seva, sense cobrar res; això ens indica el baix nivell sociocultural que tenien.

Les recluses polítiques de la Model solien ser dones casades i de més edat que les de Barcelona (la franja predominant era la de 25 a 30 anys), però tenien menys fills i, en aquest cas, la majoria eren catalanes. Un alt percentatge d'elles eren obreres que treballaven en fàbriques tèxtils i estaven afiliades al PSUC (partit comunista) i a sindicats com l'UGT o la CNT, per tal de millorar les seves precàries condicions de vida i laborals. Entre les preses polítiques hi

havia un nombre considerable de mestres, les que tenien el nivell acadèmic més alt, amb una ideologia progressista i d' esquerres.

Malgrat la joventut de gran part de les preses, existia un tant per cent elevat de dones vídues, tant en la presó de les Corts(18,3%)com en les presons de la Model (21,4 %).

I, per finalitzar, amb la meva recerca vull reivindicar el paper de totes aquelles dones que s'oposaren al franquisme, perquè no només es van haver d'enfrontar a una dura repressió política, sinó també a una profunda opressió cultural, moral i fins i tot psicològica, que marcaria les seves vides i la de generacions posteriors, tallant totes les expectatives, que es van obrir durant la Segona República, d'aconseguir la igualtat de drets.

Aquest treball va dedicat en especial a totes les dones que van patir el franquisme dins i fora de les presons; moltes encara lluiten per explicar la seva experiència i perquè tot el que van passar no s'oblidi , per elles això es la seva victòria.

BIBLIOGRAFIA I ALTRES FONTS D' INFORMACIÓ

LLIBRES:

ALMEDA, Elisabet: *Mujeres encarceladas. Ariel. Barcelona, 2003.*

ASSOCIACIÓ CATALANA D'EXPRESOS POLÍTICS: *Notícia de la negra nit..Vides i veus a les presons franquistes (1939-1959).*Diputació de Barcelona.Barcelona, 2001

BURILLO, Lluís ; GRAUPERA, Isabel “*Històries de vida: Fonts Orals de la lluita obrera i l'antifranquisme al Baix Llobregat*”, Fundació Utopia-Joan N. García-Nieto, Estudis Socials del Baix Llobregat, Cornellà de Llobregat, 2008

CUEVAS, Tomasa: *Testimonios de mujeres en las cárceles franquistas.*

DOÑA, Juana: *La Mujer.* Emiliano escolar editor,1977

DOÑA, Juana: *Querido Eugenio.* Editorial Lumen, S.A, 2003.

DOÑA, Juana: *Desde la noche a la niebla. Mujeres en las cárcelesfranquistas.*Horas y horas. 2012.Huesca: Instituto de EstudiosAltoaragoneses, 2004.

FABRE, Jaume: *La presó també era a fora. Dones i nens víctimes de lapostguerra.* Ara llibres. Barcelona, 2007.

GATELL, Cristina: *Dones ahir, dones avui.* Biblioteca Bàsica d' Història de Catalunya, 39. Barcanova, 1993

Garcia, Sebastian i altres. *Historia Batxillerat.* Vicens Vives, 2010.

GARCIA, SEGRET Josefa : *Abajo las dictaduras.* Vigo, ArtrésGráficas Galícia, 1982

GARCÍA ,Consuelo: *Las Cárceles de Soledad Real.* Ediciones Alfaguara Nostromo, Madrid, 1982),

HOLGADO HERNÁNDEZ, Fernando. *Mujeres encarceladas en la prisión de Ventas: de la República al franquismo, 1931-1941.* Marcial Pons. Madrid, 2003.

MUSEU D'HISTÒRIA DE CATALUNYA: *Les presons de Franco*. Generalitat de Catalunya, 2003.

NUÑEZ, Mercedes: *Cárcel de Ventas*. Editions de la Librarie du Globe, Paris, 1967

RIOS, Isabel: *Testimonios de la Guerra Civil*. Sada (A Coruña), Edicions do Castro, 1990

RIERA i GASSIOT, Ignasi "Opressió i Resistència: El franquisme (1939-1975)" Editorial Barcanova, S.A., Barcelona, 1991.

VINYES, Ricard: *Irredentas, las presaspóliticas y sus hijos en las cárceles franquistas*. Ed. Temas de Hoy, 2002.

VINYES, Ricard: *El daño y la memoria, las prisiones de Maria Salvo*. Random House Mondadori, S.A, 2004.

YSÀS, P. i altres : *Els anys de la postguerra a Catalunya (1939-1959)*. Publicacions de l' Abadia de Montserrat, Barcelona, 1994.

PÀGINES WEB:

ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA : www.anc.es

ARXIU FOTOGRAFIC DE CATALUNYA: www.ultrafox.com

BIBLIOTECA VIRTUAL DE PRENSA HISTÓRICA:
www.prensahistorica.mcu.es

BIBLIOTECA DIGITAL DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA
www.publicacions.ub.es./bibliotecadigital

CENTRE D' ESTUDIS SOBRE ÈPOQUES FRANQUISTA I DEMOCRÀTICA
(UAB) : <http://centresderecerca.uab.cat/cefid/>

MEMORIAL DEMOCRÀTIC: www.memorialdemocratic.net

MUSEU D' HISTORIA CATALUNYA: www.mhcat.es

REVISTA: MATERIALS D'HISTÒRIA DE CATALUNYA:

www.accat.cat/seccions/historia/materials

XARXA TELEMÀTICA DE CATALUNYA: www.xtec.cat/

ASSOCIACIÓ CATALANA D'EXPRESOS POLÍTICS: <http://expres-pol.blogspot.com.es/>

MEMÒRIA DONES DE LES CORTS <http://www.presodelescorts.org/ca/papers>

MEMORIAL DE VÍCTIMES: <http://www.memoria.cat/presos/ca>

FORO PER LA MEMÒRIA: <http://www.foroporlamemoria.info/>

<http://www.ciudaddemujeres.com/articulos/IMG/pdf/Republicanas.pdf>

Franquisme:

<http://www.xtec.cat/~cgonza2/BATXILLERAT%20SEGON/t7%20franquismo/t7%20franquismo.html>

http://www.memoria-antifranquista.com/biblio/Baix_llobregat.pdf

<http://www.xtec.cat/~aguiu1/socials/catalunyasotaelfranquisme.htm>

Postguerra:

<http://platea.pntic.mec.es/~anilo/abuelos/Postguerra1.htm>

La dona durant el franquisme:

<http://www.nodo50.org/tortuga/La-mujer-en-el-franquismo>

<http://www.foroporlamemoria.info/2011/07/%E2%80%9Cdona-guerra-civil-i-franquisme%E2%80%9D/>

<http://blocs.xtec.cat/mariaclara/la-seccion-femenina/45-el-model-de-dona-de-la-seccion-femenina/452-la-dona-en-el-mon-laboral/>

Repressió franquista

[\[http://lacomunidad.elpais.com/jordigraug/2012/1/6/la-represion-linguistica-y-cultural-franquista-cataluna\]](http://lacomunidad.elpais.com/jordigraug/2012/1/6/la-represion-linguistica-y-cultural-franquista-cataluna)

DOCUMENTALS:

NENS ROBATS. TV3, Sense Ficció. Montse Armengou

BARCELONA SOTA EL FRANQUISME. Televisió de Barcelona , BTV .
Documental, 9 capítols , 55 minuts.

POSTGUERRA A CATALUNYA .TESTIMONIS I RECORDS (1939-1951).
Documental . CD Diputació de Barcelona .

DOCUMENTAL MEMÒRIA DE LES CORTS. VEUS D'UNA PRESÓ
FRANQUISTA <http://vimeo.com/62192702>

LAS MAESTRAS DE LA REPÚBLICA. FTE-UGT.

PEL·LÍCULES

CARTA A EVA- Agustí Villaronga, 2012, 180 min.

LAS 13 ROSAS - Emilio Martínez Lázaro, 2007, 132 min.

LIBERTARIAS – Vicente Aranda, 1996, 202 min.

LA VOZ DORMIDA – Benito Zambrano, 2011, 128 min.

ANNEXOS

BIOGRAFIA MARIA SALVO IBORRA

Maria Salvo Iborra va néixer el 1920 a Sabadell. El seu pare era fuster i la seva mare assistenta i portera. Vivien amb el seu germà Fernando en una barriada de l'eixample de Barcelona. El seu primer treball va ser com planxadora, als catorze anys. Tenia setze anys quan va començar la guerra. Immediatament es va incorporar a un taller de roba per a intendència i va ingressar a la UGT i en les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya (JSUC). En 1938 va ser nomenada responsable de la Secretària de Propaganda del Comitè de Barcelona de les JSUC, on seria popularment coneguda com Cionín. Després de la caiguda de Catalunya es va refugiar a França, on romandria prop de noumesos en diversos camps de refugiats del nord-oest (Li Poulinguen i MoisdonlaRivière). El primer de novembre de 1939, en aplicació del Decret Daladier sobre la Seguretat de l'Estat, les autoritats franceses la van retornar a la força a Espanya per la frontera d'Hendaia, al costat d'altres companyes de les JSUC com Isabel Vicente i Soledad Real. De tornada a Espanya, torna a Barcelona i, després d'un breu pas per Barcelona, on participa en tasques de suport a presos, marxa a Hellín, Albacete, i s'incorpora al treball clandestí de reorganització del PSUC. El 1941 és detinguda a Madrid i traslladada a la presó de Les Corts. En 1943 ingressa a la presó madrilenya de dones de Ventas, després d'una curta estada a la presó saragossana de Torrero. jutjada el desembre de 1944 en consell de guerra celebrat a Alcalá d'Henares, i condemnada a trenta anys de reclusió, passa un total de setze a diverses presons: Vendes, Segòvia i Alcalá d'Henares, entre d'altres.

El 1957 va quedar en llibertat condicional però bandejada, amb prohibició de tornar a Barcelona i província. Obligada a residir a Santander, al cap de poc temps aconsegueix tornar a Barcelona, on és operada d'una greu malaltia pulmonar. A l'any següent coneix al que es convertiria en el seu company,

Doménech Serra, antic combatent de la Resistència francesa, que acabava de sortir en llibertat després de catorze anys de presó. Mai va deixar de militar al PSUC. A principis de la dècada dels setanta va participaren la fundació de l'Associació Catalana d'Expresos Polítics. El 1997 va col·laborar en la creació de "Les Dones del 36", associació que aquell mateix any rebria el Premi Maria Aurèlia Capmany de l'Ajuntament de Barcelona. Va ser investida Doctora Honoris Causaper la Universitat Politècnica de Barcelona el 2004. El 2005 va rebre la Creu de Sant Jordi, màxim guardó de la Generalitat de Catalunya. Un any després, la Universitat Progressista d'Estiu de Catalunya li va concedir el Premi UPEC en reconeixement a sutrayectoria antifranquista

1. ENTREVISTA TRANSCRITA A MARIA SALVO

EXILI

“El 1939 vaig marxar cap a l'exili amb la direcció del PSUC amb una responsabilitat política encara que només fos una adolescent. Vaig fer els dinou a França”

“Vaig estar en un camp de concentració, al nord de França, que no es considerava camp de concentració ja que era de dones nens i vells i després va desaparèixer i molta gent no sap que va existir”

“Jo no vaig venir a Espanya voluntària, la gendarmaria ens va prendre una trampa, ens van dir que ens portarien al sud als camps d'Argelers i Sant Ceprien, i aquells camps els republicans ja l'havien adequat amb els barracons, però llavors ens vam donar compte de que ens havien desviat, i la Guàrdia Civil ja ens estava esperant, per fer-nos entrar a la força a Espanya”

“Allà érem un grup de noies molt combatives i valentes, totes menors. Preferíem morir a cedir al que ells volien”

“ Allà no hi havia res, dormíem al terra d'una capilla, sense cap tipus de higiene, per què allò era un camp, tancat per la gendarmeria, a la primera guerra mundial allò havia sigut la cavalleria”

“ Vam estar 3 dies sense aigua ni res en un tren anant del pas de la frontera fins a la Bretanya amb dones nens i ferits”

GERMÀ I MARE

“El meu germà estava pres al país basc, i allà va ser el primer lloc on vaig veure la solidaritat envers als presoners, noies molt joves s’acostaven per enviar-lis cartes i apadrinar aquests nois. Bilbao havia caigut abans que Catalunya, era una desfeta total, la guerra estava perduda i el primer lloc d’Espanya que vaig veure la solidaritat del poble, i a mi això em va reafirmar en que nosaltres havíem de seguir la lluita, en condicions de règim opressor, el franquisme estava refent-se, organitzant-se com Estat” L’ajut de la gent envers els presoners i els represaliats que érem nosaltres”

“La meva mare sen va anar a França, amb el meu pare, però al saber que el meu germà i que jo estàvem al País Basc, va venir per estar amb nosaltres. La meva mare estava malalta de càncer, i el únic lloc on podien cuidar a ma mare era a Barcelona, però per mi era un perill tornar a Barcelona per què la policia ja m’estava buscant, però vaig córrer aquest risc”

“Gràcies a una mare i a una filla de Barcelona, ens van acollir a casa seva. Jo no podia sortir al carrer, per què la delació premiada. A la barriada podria haver-hi algú que em conegués i em podria delatar, jo mai sortia de dia, només sortia al carrer a la nit, i gràcies a la gent del barri vaig poder treballar de planxadora per les nits “

“Vaig estar del 39 al 41 en aquestes condicions, i la meva mare cada vegada estava pitjor, la van operar però no es refeia, i llavors va arribar un moment que es va suïcidar, i en aquell moment el suïcidi estava penat, i des d’aquell moment va ser la forma que jo em vaig haver d’identificar al hospital per fer-me càrrec del cadàver de la meva mare, i a través d’amistats vam poder reunir els diners per enterrar a la meva mare, però la policia ja tenia el fil conductor per trobar-me a mi, ja que al hospital havia donat les meves dades”

“El meu germà era el mirall on jo em mirava, havia seguit molt de prop la meva infància i adolescència, era el meu protector en aquell moment, més que el meu pare. Va sortir de la presó, i sabia que la policia em trobaria, i vam considerar que havia de marxar de Barcelona, ens en vam anar a Múrcia, i allà vaig tenir una gran depressió i jo no podia continuar en aquelles condicions, i el meu germà em va escriure dient-me que si jo acceptava incorporar-me amb el treball clandestí per poder intentar organitzar les JSU i jo vaig dir que si, i llavors me’n vaig anar a Madrid”

PRIMERA DETENCIÓ

“La policia es va infiltrar, no teníem gaire experiència en el treball clandestí, érem gent voluntària, que no havíem acceptat el fet de la derrota, el franquisme anava consolidant-se. I ens van detenir a tots, va ser una gran caiguda, hi havia contacte per molts llocs d’Espanya,”

“Al detindrem a mi a Madrid, vaig estar un mes a la Direcció General de Policia de Madrid, els célebres Porta del Sol, em van maltractar, a tothom que passava per allà, les conseqüències les hem tingut tota la vida, les seqüeles d’aquell temps, i al final em van traslladar a Barcelona, a les Corts, després de passar per la Jefatura de Via Laietana”

LES CORTS

“Ens van posar a les 4 que veníem de Madrid, aïllades 9 mesos, no constàvem que estàvem a la presó, constàvem que érem governamentals, érem de la Policia, en qualsevol moment ens podia venir la policia podíem desaparèixer i ningú sabia que estàvem allà”

“La presó de les Corts era un convent de primera ensenyança, però l’havien convertit en presó”

“Quan et processaven, venia un general amb el seu equip, i nosaltres vam estar 9 mesos sense processar-nos, no teníem comunicació amb la família, ens donaven una llauna de conserva per fer les nostres necessitats, estàvem tancades allí. Al matí et donaven una aigua bruta que deien que era café amb llet, i no era ni café ni llet, era una aigua bruta. I les monges venien a donar-nos un ranxo infame, però durant aquets 9 mesos teníem la por i l’engoixa de que et podien venir a buscar i portar-te a jefatura una altre vegada, amb uns maltractes... ja sabem com tractaven a la gent “

“El dia que vam entrar a la presó, hi havia una gran avinguda molt maca amb molts arbres, amb guàrdies vigilant amb els seus fusells i amb una indiferència absoluta, i nosaltres anàvem mal arreglades, mal vestides perquè veníem d’estar un mes a la Jefatura de Madrid. I al final d’aquesta avinguda, quedaves una mica marevallada, però ens va durar molt poc allò, llavors ens trobem amb dues funcionaries i una monja, i ens diu: bueno ara ja esteu aquí i us diré el règim que fareu quan trepitgeu aquest portal, a les 7 del matí es toca el pito, teniu que estar dretes a formar rígides i alla us comptem, després el desdejuni, café en llet, i després cap al pati”

“Al pati ens barrejàvem amb les comuns, d’estraperlo, prostitutes.. una brutícia terrible, tothom rascant-se..”

“Acabada la guerra a Espanya no hi havia menjar així que en les presons encara menys”

“I allà ens van portar a aïllament, sense saber per què, i no ens donaven menjar, i a la nit miràvem per la finestra i si veien alguna ombra ens disparaven, llavors ens van portar unes màfegues per estirar-nos al terra”

“I un matí ens van agafar, i ens van portar al pati que hi havia una taula, i va venir un senyor ple de medalles, que era un general, i ens venia a processar, perquè des de llavors no constava que estiguéssim a la presó, ens van fer un interrogatori, i ens demanaven les responsabilitats polítiques, i ells ja portaven el nostre expedient, i a mi em van demanar el codi militar com si fóssim soldats igual, ens van processar per el codi militar en espera d’un consell de guerra, a mi em demanàvem o pena de mort o 30 anys de reclusió”

“A mi em van condemnar per maçoneria i comunisme i per la seguretat de l’estat pel codi penal, amb un consell de guerra militar, a més jo era menor i civil i això per el codi militar no podia ser, però et jutjaven amb això perquè fos més dur”

“ Va arribar un dia que estàvem malaltes i el metge va dir que si seguïem en aquelles condicions, no responia per la nostre salut, i llavors va vindre l’ordre i com ja estàvem processades podíem fer vida amb la resta de les preses”

“La monja ens va dir que teníem dos rajoles per poder dormir, la sala no reunia cap condició, per elles no ens consideraven com una persona, érem simplement un número, i la tàctica era fent-se perdre la dignitat personal, contar-te, formar, contaven 3 vegades al dia per si t’havies escapat. Els càstigs eren molt freqüents”

“Allà es notava molt que no hi havia gent com nosaltres, però nosaltres intentàvem acostar-nos amb elles”

“Nosaltres el que teníem present sempre, era sentir-nos dignes, nosaltres no érem un número, érem unes persones, que teníem unes idees i una formació, i no teníem una formació política, però ens sentíem republicanes”

“Vaig estar dos anys i mig a les Corts”

SARAGOSSA

“Abans de que em traslladessin a Madrid, vaig passar uns dies a la presó de Saragossa. Era una presó tènica, amb el règim més dur que mai he vist. Només us diré, que les dones tenien el mateix color de la terra del pati. Havies de fer hores de cua per agafar aigua, un petit rajolí, a la font del pati”

VENTAS

“Però quan vaig entrar a Ventas allò era diferent, era molt més viu, quasi totes érem polítiques, i aquella nit havien conmutat a 3 de les 13 rosas, que estaven a capella, una d'elles era molt amiga meva”

“Allà ens organitzàvem en famílies que dèiem, les que rebien ajuda des de fora, amb les que no tenien res, i compartíem tot, es creaven uns llaços especials, que han durat tota la vida, sempre hi hagut una relació emotiva d'aquells moments”

“La vida de pati era molt dura, però cantàvem, ballàvem sardanes, feièem coros, entre les que venien d'altres llocs, ens ensenyaven coses i intercanviàvem cançons”

“Les comuns, estaven per un furt, o per prostitució, però les monges deien que les que érem dolentes de veritat érem nosaltres, per què érem ovelles descarriades, que érem lo pitjor per què estàvem en contra de Franco, hi havia una pressió psicològica molt dura, i una vigilància que qualsevol cosa et castigaven”

LA REGLA

“La regla era un problema terrible, no hi havia compreses llavors, tenies que posar-te paper perquè no hi havia draps ni hi havia res, per què segons les monges les dones no tenien la regla, no es podia parlar d'això, elles no sabien que era la regla, t'havies d'amagar. I avegades tenies necessitat, i havies de colar-te als departaments per posar-te qualsevol cosa, a més no tenies una regla regular, venia quan volia, hi havia un desarreglo hormonal, i llavors et castigaven, no podies tenir comunicació amb la família, si tenies carta no te la donaven...”

“Nosaltres el que no aguantàvem, eren els càstigs individuals, si et castigaven a tu, sempre deien el que ha fet ella ho he fet jo, i sempre eren càstigs col·lectius”

“Cada diumenge havíem d'anar a missa obligatòria, era la imposició oficial, i nosaltres volíem el dret de poder seguir la missa com a soldats, i era missa de campanya i no ens agenollàvem, ens quedàvem dretes”

“No estàvem derrotats, hi havia un esperit de lluita, es conservava, malgrat la repressió brutal”

“El capellà no seguia els mandaments de Déu, ens deia que las roges érem perilloses i males persones, ens posaven de volta i mig, i tenies que saludar amb el braç enlaire, llavors ens organitzàvem, ja que el que es veia més era el del davant i llavors ens tornàvem, i les de darrere no aixecàvem el braç, era una resistència passiva, això va ser en totes les presons “

“ Per nosaltres allà dins seguíem en guerra, les nostres adversàries eren les funcionaries i les monges, i tenien molt més humanitat les funcionaries que les pròpies monges”

“Fins que jo portava 15 anys a la presó no vam estar les comuns i les polítiques juntes, sempre vam estar separades

“Al dormir havies de dormir de costat, inclús a vegades al costat dels vàters”

No obstant si tenies família, que jo a Barcelona vaig tenir uns tiets i uns cosins, i un dia a la setmana o quinze dies depèn, podies tenir una comunicació però sempre amb reixes, i havies de parlar tothom a la vegada, i no t'enteraves per què tothom cridava, i almillor el que tu entenies no era exactament el que et deien, però ja ens havíem acostumat i ja teníem una sèrie de llenguatge, que ens enteníem millor, ja sabíem com vocalitzar per poder entendre'ns “

“A Ventas era un altre món, era una altre presó que la va fer Victòria Kent,

“ Hi havia gent malalta, bruta, era una cosa terrible i totes allà al terra”

TREBALL I ALIMENTACIÓ

“Fèiem mitxa, cosíem, tricotàvem i això ho donàvem a la família per què ho vengués als coneguts i això va crear que poguessis tindre uns diners propis, que et podien enviar, bueno no eren diners, a la presó anàvem amb cartrons, però eren com diners que tenies en el peculi. Però les monges van ser molt llestes, jolines! Això ho controlarem nosaltres i serem nosaltres les intermediàries, i clar no ho permetíem nosaltres, elles volien beneficiar-se del que nosaltres enviàvem a la família directament, amb uns registres espantosos. A vegades les famílies t'enviaven una truita de patates i estava feta papilla, per què t'ho obrien i t'ho barrejaven per aveure si hi posaven alguna cosa clandestina, era una pena el que t'arriba. I a sobre si et castigaven et deixaven sense paquet. El paquet podia ser cada setmana.

“Totes les coses que volíem aconseguir, era a través de lluita, et castigaven i tu acceptes el càstig però tu volies exercir el dret de defensar allò que consideraves teu, les convivències a les presons eren un exemple de solidaritat, de companyarisme, d’ajuda compartint-ho tot”

“El sabó, era una joia tenir sabó, per què era molt escàs, dins de la presó vam patir però els familiars encara van patir més, sense menjar, sense llum. Quan estaves dins la presó tenies l’adversari allà el davant, que podia ser la funcionaria o la direcció, al carrer no sabies qui era el teu adversari , per què tothom intentava passar desapercebut però encara així les detencions eren freqüents”

SEGOVIA

“De las Ventas vaig anar a la presó de Segòvia. El trajecte de l’estació penal va ser llarguíssim. Emmanillades, només teníem una mà per portar l’equipatge i el fred era espantós”

CONDICIONS DE VIDA

“Allà les condicions eren duríssimes, era una presó cel·lular que s’havia fet servir com a hospital per a dones tuberculosos, i ni s’havien molestat a desinfectar-lo. Les sales eren fredes, d’una fredor terrible, les cel·les llargues i estretes amb una finestra molt alta. El lavabo consistia en un forat en un racó i una aixeta de la qual no rajava aigua, perquè estava gelada”

“La sanitat també era una lluita constant, i a Segòvia vam tenir un metge, Don Juan, que havia estat depurat i que s’havia reincorporat un cop acomplerta la sanció. Ell ens tractava com a persones, que ja era molt, i es preocupava per la nostre alimentació, jo en guardo un bon record. Allà vaig poguer aconseguir millorar la meva colitis que m’acompanyava des de la meva detenció i que havia degenerat en una tuberculosi intestinal”

ALCALA D’HENARES

“ De Segòvia vaig anar a Alcalà, era l’any 1956. Havien habilitat la presó com a presó de dones i totes les que érem de Segòvia hi vam ser traslladades. No puc explicar la sensació que em va produir veure els carrers plens de gent, els cotxes, la vida, aquelles vides tan allunyades d’aquelles dones empresonades. Madrid ens va impressionar, el trànsit, la ciutat ple de sons. A mi em produïa més nostàlgia que no pas satisfacció”

SORTIDA DE LA PRESO

“Quan vaig rebre la notícia oficial que només em mancaven cinc dies per aconseguir part de la condemna i sortir en llibertat condicional, vaig ser objecte de tota mena de provocacions per part d’algunes funcionàries, amb el desig que caigués en les trampes i poder-me retirar els beneficis”

“Finalment vaig aconseguir la llibertat condicional el 1957, jo no em vaig sentir mai desgraciada a la presó, pensava que tenia que continuar lluitant i que algun dia les coses canviarien i que nosaltres seríem participes d’aquesta lluita”

“Quan sorties tenies més pena sortir en llibertat, pensaves que les que es quedaven allí quan sortien, i era un drama, sortir en llibertat era un drama”

“Et trobaves fora de l’ambient, la vida ja estava organitzada d’una altra manera, les potències havien reconegut a Franco, cosa que els països sud-americans no van fer, però Franco es va consolidar una mica, va crear un estat que havia sorgit d’una sublevació, i la lluita encara continuava, encara hi havia molta gent amb el treball clandestí i de postguerra”

“Jo no vaig poder tenir fills, a mi em van maltractar, em van fer malbé tot el meu organisme i encara tinc conseqüències d’allò. Jo he estat molt greu 5 vegades a l’hospital però he sobreviscut, les dones i els homes que vam viure allò som uns sobrevivents si no vàrem morir llavors, es perquè el nostre organisme té unes condicions molt resistents i fortes”

“Tinc osteoporosis, vaig coixa i he de tenir un acompanyant, perquè el meu organisme ja no respon, i tot això són seqüeles de tot el que vaig passar “

“Només em queda de família, un nebot i una neboda, però ella es com la filla que mai he pogut tenir “”

“He estat activa més de 10 anys en l’associació de Les Dones del 36 i en l’Associació Catalana d’Expresos Polítics, per mantenir viva la memòria i explicar a les noves generacions allò que desitgem que mai més no torni a formar part de la nostra història”

Fotografia amb Maria Salvo , el dia que li vaig fer l'entrevista a casa seva.

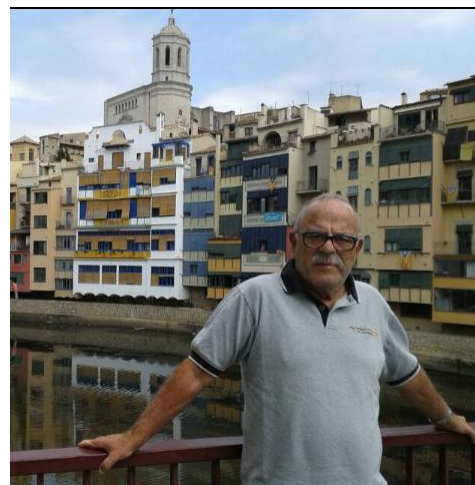
Apellidos	SALVO IBORRA			
Nombre	Maria			
Naturaleza	Sabadell	Prov.	Barcelona	
Años de edad	57	Hijo de	Pantaleón y de Asunción	
Estado	soltera		Profesión	sus labores
Delito	contra Seguridad del Estado			
Tribunal sentenciador	Consejo de guerra en Alcala de Henares			
Juzgado	Militar	Sumario núm.		Año 1941
Pena	30 años	Destierro de	no	
Indulto	de la sexta parte			
Población donde residía a la comisión del delito	Barcelona.-calle Calabria num 200			
Prisión que le puso en libertad	Alcala de Henares			
Fecha de la libertad condicional	16 abril de 1947			
Fecha de la libertad definitiva				
Fecha del indulto				
Residencia al salir de la Prisión	Barcelona.-Travesera de Gracia num 326.-4ª 12ª			
14166-00001				

Fitxa penitenciaria de Maria Salvo Iborra ,on hi consta la procedencia, el domicili, l'edat, l'estat civil, la professió, el delictes, la condemna i el desterrament. Arxiu Nacional de Catalunya

2. ENTREVISTA TRANSCRITA A ALEXIS MESÓN

BIOGRAFIA ALEXIS MESÓN

Va néixer l'any 1938, fill d'Eugenio Mesón, secretari de Madrid de les JSU, i de Juana Doña, secretària de la "Unión de Muchachas de les JSU" i activa i militant del PCE. Més tard, el mateix Alexis Mesón, incorporat a la lluita antifranquista, va ser detingut i empresonat. Quan tenia 9 anys, van detenir a la seva mare, que va estar a la presó quasi 17 anys, i el seu pare el van afusellar als 25 anys.

“ Van detenir a la meva mare l'any 1941, va estar-hi 7 mesos i després al 1947, i fins any 1963 no va sortir. Quan la van detenir va coincidir amb el meu aniversari de 9 anys. Vivíem en una corrala al barri de Lavapiés de Madrid. Hi havia una por impressionant, als anys 40 hi havia 280.000 presos polítics, era una barbaritat”

“Tota la resistència estava amagada, qualsevol et podia denunciar simplement per se republicans, no militants. Els vencedors després de la guerra van tenir una política de venganza total, i plena de represàlies amb la gent que no pensava com ells. Hi havia molta por, ningú s'atrevia a parlar públicament ni de política ni de res”

“Jo anava des de els 3 anys a l'escola, que la portava una mestre particular que era comunista, camarada de la meva mare amb divuit o vint nens. Als 7 anys vaig anar a l'escola de barri, amb el Catolicisme , Nacionalisme... però això queda contrarestat a casa “

“La meva mare va estar a la presó dues vegades, simplement per defensar els drets dels treballadors. Quan la van detenir, al barri teníem totes les portes obertes i molta solidaritat, dintre de la misèria que hi havia, els anys 40 van ser terribles, i amb moltes penúries, però la gent era molt solidària”

“L'any 1941 no la van pegar tant, comparat amb l'any 1947 però les quatre hòsties i les dues petades de les enduïes sempre, et donaven cops mentre anaves a la Comisaria, però les tortures fortes no les va patir fins al 47”

“La meva àvia jo dic que era una atea militant convençuda, era una dona amb molta poca cultura però amb una intel·ligència natural fantàstica i una rebeldia impressionat, i per anàlisi propi va arribar a la conclusió que Déu era impossible que existís”

“Després de la transició semblava que la dona no havia existit en la lluita antifranquista”

“Moltes dones van estar a la resistència i a la lluita antifranquista i moltes d'elles van haver de patir la presó, parlo de “cientos de miles””

“La meva mare, va estar a Ventas, evidentment, a Segòvia i a Guadalajara, la presó de càstig. Guadalajara era la presó per les més rebels, que havien organitzat vagues de fam, era un règim molt més dur, menys hores de pati, menys règim familiar...allà només hi havia preses polítiques”

“En una presó normal podies tenir una visita cada setmana o cada quinze dies. La relació no es va tallar mai, anava cada setmana, i la seva germana Vàlia, després de la detenció de l'any 47, li va estar escrivint durant 15 anys, una carta diària “

“Dins de la presó totes estudiaven molt, era com una Universitat, i hi havia moltes analfabetes, normalment les polítiques no, però sobretot les comuns ho eren”

“Hi havia comuns que les ficaven a la presó per estraperlo, que era comprar farina fer barres de pa i vendre-les per subsistir, els hi queien 2 o 3 anys de presó”

“A mi em van empresonar l'any 1972 aquí a Barcelona, i va sortir a Palència”

“Les comuns, feien les feines a les funcionàries (netejavaen, la cuina...), treballaven i per cada dia dos dies de treball redimien un dia de condemna. Al final les polítiques també ho feien, però al principi no, eren persones molt dignes i defensaven els seus drets” como seres humanos”, dins de la presó”

“Les podien posar a cel·les de càstig, però elles seguien lluitant i amb molta dignitat sempre”

“Hi havia preses polítiques molt cultes, mestres, catedràtiques, metges, advocades, gent d'esquerres que en sabia molt, i elles de la seva especialitat donava classes a altres”

“A vegades podien entrar ràdios camuflades, dintre l'únic que podien fer, era estudiar, i les famílies a vegades els hi passaven informació política, el que estava passant, i moltes tenien contactes clandestins, perquè els hi passessin documents i algun diari

Elles continuaven vivint la realitat del que passava fora però dintre. Algunes funcionaries, totes eren molt fatxes però alguna que era més humana els hi passava de tant en tant algun Mundo Obrero..”

“Moltes piculinas només es prostituïen per la necessitat de dóna-s’hi alguna cosa de menjar als seus fills”

“Les companyes que es van fer allà dintre, eren meravelloses, van ser més que germanes, perquè això uneix moltíssim la ideologia sobretot, i ja després la afinitat”

“L’objectiu de totes era enderrocar a Franco”

“La seva lluita ha sigut continuada i quan sortien de la presó es tornaven a enganxar al partit a la clandestinitat”

“La dona va ser molt lluitadora igual que l’home”

“El dia de Reis i el dia de la Mercè deixaven entrar tot el dia als nens de menors de 12 anys a la presó, i allò era una festa”

“Jo militava al FRAP, el meu pare era el dirigent dels comunistes de Madrid, i el van afusellar quan tenia 25 anys”

“A les dones els hi treien els nens, i desapareixien i elles no els veien mai més moltes vegades anaven en famílies burgeses, però si tenies la sort de tenir la família a prop ells es feien càrrec del crio”

“Quan va sortir la meva mare, l’adaptació a la nova realitat social del país, era molt complicada, no hi havia llibertat i podies anar a la presó un altre cop, però tot havia canviat molt, el país havia crescut, era molt més ric, tenia una classe mitja molt forta, i ella quan va sortir no sabia ni utilitzar la moneda, s’espantava al veure els cotxes, quan ella va entrar a la presó passava un cotxe cada vint minuts, i quan va sortir estava tot ple de cotxes”

“Quan ja va superar aquest període d’uns vuit mesos d’adaptar-se, va poder començar a treballar en una oficina de recanvis de cotxes, i després va començar a treballar al sindicat de comissions obreres, i va treballar allà fins que es va jubilar “

“La meva mare era sobretot una persona revolucionària, molt íntegra i ingènua i era molt intel·ligent, amb una capacitat dialèctica impressionant, amiga dels seus amics, i una líder sense pretendre-ho. Teníem unes trifulgues per el tema dels partits, dins de l’amor que ens teníem, ha sigut una dona que ha deixat “huella” en molts sentits”

“La religió va tenir una funció repressora absoluta, i l’únic que intentaven era inculcar la religió catòlica en una gent intel·ligent, que ho rebutjava i llavors elles et castigaven, perquè no pensaves com volien. No et trobaràs cap pres ni presa política, que et parli bé d’una monja, pot ser que hi hagin excepcions, però la majoria t’oprimien d’una manera brutal”

“La meva mare quan va estar “en capilla”, abans que la processessin tenia por a la mort, molta por, ningú vol morir per la llibertat i per defensar els teus drets”

“A mi quan em van agafar em van “fotre” pallisses a la Via Laietana, com a molts més”

“La policia et torturava fins que no poguessis més, i fins que ells creien que ja havies donat prou informació, o que no diries res encara que et fessin el que et fessin”

“Tots van ser uns herois perquè molta poca gent parlava, i el que ho feia se’l ha de perdonar perquè aquelles tortures no es podien suportar”

“A Barcelona, la “Jefatura” estava a Via Laietana, i a Madrid a la Puerta del Sol”

“Jo he vist a Madrid, camarades meus que els portaven a la presó amb una ambulància perquè del mal que els hi havien fet no es podien ni moure, els hi havien donat amb bares, a les nalgas, a l’esquena i els peus i tenien un hematoma per tot el cos, en sang viva “

“A molts els tiraven del balcó i després deien que s’havien caigut...les tortures han estat presents fins l’últim dia de la mort de Franco”

“Els germans Creixs són dels torturadors més coneguts juntament amb el comisari Conesa, que després en la democràcia va ser Comisari General de València, amb la transició no s’han demanat responsabilitats”

“Se sabia qui eren, i se sap qui són però ningú ha demanat cap tipus de responsabilitats”

Fotografia amb Alexis Mesón, el dia de la conferència “El viatge de l’oreneta” al Auditori.

3. BIBLIOGRAFIES D' EXPRESSES REPRESENTATIVES

3.1 TOMASA CUEVAS GUTIÉRREZ

Tomasa Cuevas va néixer el 1917 a Brihuega, petita població de la Alcarria (Guadalajara). La seva família es va veure obligada a emigrar a Guadalajara capital, quan Tomasa tenia sis o set anys.

Als dotze anys va començar a treballar a un taller tèxtil. A aquesta mateixa edat aproximadament va començar a col·laborar amb el PCE, clandestí per aquell temps, fins al 1931 on va ingressar a "les Joventuts Comunistes". Tomasa va passar tota la guerra a Guadalajara dedicada a treball de rereguarda. Al poc

temps, va ser detinguda a l'abril del 1939, amb vint-i-dos anys. El setembre va ser jutjada i condemnada a trenta anys, però després van rebaixar-lo a vint anys dels quals va complir sis. Va conèixer les presons de Guadalajara, Durango, Santander, Ventas i Segovia. Al sortir en llibertat a l'abril del 1944 va ser desterrada a Barcelona, on es va incorporar a la reorganització del PSUC en múltiples tasques. Un any després va ser novament detinguda, on va passar quaranta-vuit hores a la "jefatura" superior de la Via

Laietana, on va sofrir tortures que li van marcar seqüeles de per vida. El 1945 va ingressar a la presó de Les Corts, on va romandre un any fins que va quedar en llibertat. Després de sortir, va anar a Madrid i després va tornar novament a Barcelona, on va continuar amb el treball clandestí i on es va casar amb Miguel Núñez, dirigent del partit. Va continuar militant a diverses tasques relacionades amb les guerrilles de Madrid, Andalusia, Barcelona i Reus. Novament va ser detinguda diversos cops, encara que no va tornar a ingressar a presó. El 1953 es va exiliar a França, on va romandre fins el 1961. De tornada a Espanya, va estar dedicada a la seva labor de solidaritat amb els presos, i on el 1969 va haver de tornar a la clandestinitat, treballant a l'equip central de propagandes del PSUC. A principis de 1976 va poder finalment abandonar la clandestinitat i

regressar a la seva casa de Barcelona. Així doncs, va intentar recopilar totes les experiències de les seves companyes a les presons i així ho va aconseguir: “Cárcel de Mujeres” i “Mujeres de la Resistencia”. El 2004 va rebre la Creu de Sant Jordi per la seva trajectòria lluitadora antifranquista. Finalment, el 25 d'abril de 2007 va morir.

leg. ... exp. ...

APELLIDOS *Cuevas Gutierrez* NOMBRE *Tomasa*

Naturaliza *Bilmeza* Provincia *Guadalajara*

Años de edad *28* Hijo de *Jerm* de *Angela*

Estado *4* Número de hijos *—* Profesión *cos labres*

Lugar donde residía durante el Movimiento *Guadalajara*

Prisión de procedencia *Segona*

Delito *a. R.*

Condena impuesta *30 a.* Conmutación *20 a. / dia*

Tiempo extinguido *5 a.*

Fecha de salida en libertad condicional y Ley o Decreto en que está comprendido *21 abril 1944*
Condicional

Si está sujeto a destierro *Si*

Lugar donde no puede residir *Guadalajara*

Si perteneció a la masonería *no*

Fecha en que le corresponde el licenciamiento definitivo

Residencia actual *Baudona - ej. Sepitveda 173-1-2a*

Fitxa penitenciaria de Tomasa Cuevas, on hi consta la procedència, el domicili, l'edat, l'estat civil, el nombre de fills, la professió, el delictes, la condemna i el desterrament. Arxiu Nacional de Catalunya

Presó de les Corts. Dia de la Mercè, 1945. Dempeus, tercera, quarta i cinquena per l'esquerra, Mercedes Pérez, Adelaida Abarca i Victoria Pujolar. A la gatzoneta, a sota d'Adelaida, Tomasa Cuevas. Al centre, setena per l'esquerra, Isabel Vicente.

Arxiu personal de Maria Salvo.

3.2 EULÀLIA BERENGUER PUJET

Laia Berenguer va néixer a Sant Feliu de Codines (Barcelona) al 1920. Va ser filla d'una família camperola i republicana. Als catorze anys va començar a treballar a una fàbrica de teixits.

El 1936 va ingressar a les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya de Sant Feliu, de la qual va arribar a ser responsable. Durant la guerra va estar organitzant un taller de confecció de roba per al front. El 26 de Gener del 1939 va sortir de Sant Feliu destinada a anar a França incorporant-se a les tropes de Enrique Líster a la rereguarda. La seva caravanava sofrir nombrosos bombardejos durant la fugida, sobretot a Figueres. Un cop al territori francès, va ser internada a un camp de refugiats del Massís Central, al sud de París. Quan van aplicar el Decret Daladier sobre la seguretat de l'Estat, el 3 d'Octubre del 1939 va haver de retornar forçosament a Espanya amb totes les altres companyes de les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya.

Quan va arribar a Sant Feliu va ser arrestada perquè va ser delatada per onze persones del seu poble, entre amics i parents. Segons el seu testimoni, va ingressar a la Presó de Les Corts, el 14 d'Octubre del 1939, on va romandre fins el 22 de Juny del 1943. Allà va coincidir amb companyes del JSUC i del PSUC, com María González, María Doménech, Isabel Vicente, Isabel Imbert, Soledad Real, Teresa Hernández y María Salvo. A partir del 1943, amb règim de llibertat condicional, va intentar refer la seva vida a Sant Feliu, sofrint l'exclusió d'amics i veïns degut a la seva condició de "roja" i "ex-presa". Però va continuar militant acompanyada per Josep, des de 1936 va col·laborar a les comissions de Solidaritat amb els presos i el 1973 va estar a la fundació de l'Assemblea de Catalunya. Però la van detenir novament i va ser empresonada. En aquest cop, va ser ingressada a la Trinitat. Des de 1986 va ser membre del Comitè Central del PSUC i de l'Assemblea d'iniciativa per Catalunya (IC). També va ser regidora de Governació del Ajuntament de Sant Feliu de Codines

des de les primeres eleccions democràtiques, i va ser alcaldessa des de 1988 fins al 1990. Al 2001 es va incorporar a l'Associació de "Dones del 36".

leg. _____ exp. 21948

APELLIDOS BERENGUER PUJET NOMBRE EULALIA

Naturaleza S. Feliu de Codinas Provincia Barcelona

Años de edad 21 Hijo de Francisco y de Rita

Estado soltera Número de hijos -- Profesión tejedora

Lugar donde residía durante el Movimiento S. Feliu de Codinas

Prisión de procedencia Prisión Provincial de Mujeres de Barcelona

Delito A.R.

Condena impuesta _____ Conmutación 12 años

Tiempo extinguido 3 años, 2 meses, y 10 días

Fecha de salida en libertad condicional y Ley o Decreto en que está comprendido 4 de febrero de 1943

Si está sujeto a destierro no

Lugar donde no puede residir --

Si perteneció a la masonería no

Fecha en que le corresponde el licenciamiento definitivo 12 febrero 1952

Residencia actual SAN FELIU DE CODINAS.- c/. Alta Lucía. 10

1666

Fitxa penitenciaria de Eulàlia Berenguer Pujet ,on hi consta la procedencia, el domicili, l'edat, l'estat civil el delictes, la condemna i la data de la llibertat condicional. Arxiu Nacional de Catalunya

Quadre artístic a la presó de les Corts, 1943. Primera a l'esquerra, en primer pla, Laia Berenguer. Al centre, al fons, Isabel Vicente. Arxiu personal de Soledad Real López.

3.3 ISABEL VICENTE GARCIA

Isabel Vicente va néixer a Almansa, Albacete el 1917. Va ser als tres anys quan va emigrar amb la seva família a Barcelona en busca d'un treball. Amb catorze anys va començar a treballar com a obrera tèxtil a la fàbrica de Pujol i Casacuberta, la famosa Sedeta del Barri de Gràcia.

El 1936, amb l'esclat de la Guerra Civil, va ingressar a les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya (JSUC) i al PSUC. Durant tota la guerra va continuar treballant a La Sedeta, participant activament al treball de rereguarda i suport al front. Amb la caiguda de Catalunya, va passar a França i va ser destinada als camps de refugiats del Nord-est, Le Poulinguen i Moisdon-la-Rivière, on va coincidir amb diverses companyes de la JSUC, María Salvo i Soledad Real entre d'altres. En aquest últim camp va donar a llum a la seva filla Nuria, amb cap tipus d'assistència mèdica i ajudada per les seves companyes, el 12 de Setembre del 1939. Al mes següent, totes elles vans ser traslladades forçosament a Espanya per la frontera d'Hendaya, per l'aplicació del Decret de Daladier sobre la Seguretat de l'Estat.

De tornada a Barcelona, va col·laborar al primer procés de reorganització del PSUC després del final de la Guerra. El Febrer del 1940 va ser detinguda a una batuda massiva de quadres militants, en els quals de cinquanta-u en total, dotze eren dones. Va ingressar a Les Corts, juntament amb María Doménech, les germanes Teresa i Antonia Hernández i María González. Va ser jutjada a dotze anys de presó al Març del 1941, on va romandre a Les Corts fins 1947. Va ser reincorporada al treball clandestí, on va ser destinada diversos cops, una d'elles, al 1951, per la seva activitat a la vaga general, en la qual tornaria a la Presó de Les Corts, durant sis mesos. El 1958 va ser ingressada novament a la presó, i la Presó de les Corts ja havia estat desmantellada i la presó de la Trinitat encara no existia, amb el qual va passar tres mesos a un pavelló per a dones habilitat a la presó "La Modelo". El 1968 va participar a la fundació de Solidaritat, un comitè de suport per als presos, i durant la dècada següent a

l'Associació d'Ex-presos. A les eleccions generals del 15 de Juny del 1977 va ser candidata del PSUC. Després de la ruptura del partit, va passar a militar el Partit Comunista de Catalunya (PCC). Finalment, va morir el 21 de Març del 2000

INDULT 50

leg exp. *1954*

APELLIDOS *VICENTE GARCIA* NOMBRE *Juana Isabel*

Naturaleza *Almense* Provincia *Albacete*

Años de edad *29* Hijo de *Padre* y de *Pascuala*

Estado *casada* Número de hijos *I* Profesión *sus labores*

Lugar donde residía durante el Movimiento *Barcelona.-calle de Marina num 345*

Prisión de procedencia *Barcelona*

Delito *rebelión Militar*

Condena impuesta *12 años y 1 día* Conmutación

Tiempo extinguido *6 años II meses y 25 días*

Fecha de salida en libertad condicional y Ley o Decreto en que está comprendido *2 febrero 1947*

Si está sujeto a destierro *no*

Lugar donde no puede residir

Si perteneció a la masonería *no*

Fecha en que le corresponde el licenciamiento definitivo *no consta*

Residencia actual *Barcelona.-calle de Marina num 345 bajos.*

Fitxa penitenciària d'Isabel Vicente Garcia, on hi consta la procedència, el domicili, l'edat, l'estat civil, el nombre de fills, el delictes, la condemna i la data de la llibertat condicional. Arxiu Nacional de Catalunya

Presó de Les Corts. Dia de la Mercè, 1945. De peu, tercera, quarta i cinquena per l'esquerra, Mercedes Pérez, Adelaida Abarca i Victoria Pujolar. A la gatzoneta, sota d'Adelaida, Tomasa Cuevas. Al centre, sèptima per l'esquerra, Isabel Vicente. Arxiu personal de María Salvo.

3.4 JOAQUINA DORADO PITA

Militant de la Confederació Nacional de Treballadors (CNT) i de la Federació Ibèrica de les Joventuts Llibertàries (FIJL), participació activament en el procés de col·lectivització del sector de la fusta durant la guerra civil a Barcelona. Després del seu exili a França, amb internament en diversos camps de concentració (Briançon, Recebidoux), va tornar a Espanya el 1946 per a lluitar contra la dictadura en el marc del Moviment Llibertari de Resistència.

Detinguda el 1948, va passar divuit dies en els calabossos de la Jefatura Superior de la Via Laietana, on va ser torturada, i el 15 de Març va ingressar a la presó provincial de Les Corts. Allà, va coincidir amb altres companyes anarcosindicalistes, amb Rosa Mateu- mare d'Enriqueta Borràs- Francisca Avellanet i Antonia Martínez. Va ser jutjada i condemnada a quinze anys de presó per "Auxili a la rebel·lió", va romandre en Les Corts durant un total de tres anys, amb dues estades diferents. Amb el treball de costura que va realitzar a la presó, va contribuir al manteniment dels seus pares i del seu company. El 1956 va poder passar clandestinament a França, on va residir fins que el 2006 va regressar per a establir-se definitivament a Barcelona. L'1 de Març del 2007 juntament amb altres trenta dones gallegues -Mulleres amb Memòria- va rebre a Santiago de Compostela l'homenatge de la Xunta de Galícia.

Espectacle de dansa executat per preses de Les Corts i dedicatalsnens, de visita a la presó.

Joaquina Dorado apareix a la primera fila, a l'esquerra. Any 1949. Arxiu personal de Joaquina Dorado Pita.

leg. _____ exp. 80459

APELLIDOS DORADO PITA

NOMBRE Joaquina

Naturaleza La Coruña Provincia Iden

Años de edad 36 Hijo de Joaquina y de Maria

Estado soltera Número de hijos _____ Profesión confesionista

Lugar donde residía durante el Movimiento Barcelona, calle Rosal num 31.

Prisión de Barcelona

Tribunal consejo de guerra

Delito actividades clandestinas Causa núm. 311 Año 1948

Condena impuesta 12 años Conmutación 12 años

Tiempo extinguido 30 meses

Fecha de salida en libertad condicional y Ley o Decreto en que está comprendido 13 febrero 1954

Si está sujeto a destierro no

Lugar donde no puede residir _____

Si perteneció a la masonería no

Fecha en que le corresponde el licenciamiento definitivo 27 Junio 1954

Residencia al salir en libertad Barcelona, calle Santiago apóstol num 84.- Bajos

Fitxa penitenciaria de Joaquina Dorado Pita ,on hi consta la procedencia, el domicili, l'edat, l'estat civil, el nombre de fills, el delictes, la condemna i la data de la llibertat condicional. Arxiu Nacional de Catalunya

4. TESTIMONIS D'UNA MILITANT ANÒNIMA COMUNISTA

Memòries d'una militant comunista anònima.

Fons *Partit socialista Unificat de Catalunya (PSUC)*; *Unitat de Catalogació 1005*.
Arxiu Nacional de Catalunya.

Testimoniatge de la seva detenció a las Ventas, el maig de 1939, i el seu empresonament a diverses presons espanyoles fins al 1950.- [Madrid].- Castellà.- Manuscrit.- 3 pàgines.

Data: 1978.

Me detienen el 27 de mayo de 1939. Me acusan de pertenecer a la J.S.U. de Ventas, ilegal (cojieron los ficheros del final de la guerra). Estuve en comisaria casi un mes desde donde me llevaron a la prisión de Ventas, trastornada, ya que me pusieron las corrientes eléctricas en los oídos y me provocaron un shock. Las corrientes me las pusieron primero en los dedos y muñecas, después en los pezones, pero al ser tan joven apenas tenían forma y no se sostenían los cables. Entonces se enfadaron más y me las pusieron en los oídos. En la prisión estuve varias veces con congestiones en la cabeza y con grandes jaquecas que me hacían perder el conocimiento por completo. Mi expediente fue llamado "de las menores". Yo oí decir en comisaria que se cerraba el caso con 365 detenidos (lo he recordado siempre porque son los días que tiene el año) y que lo dividían en procesos o sea consejos de guerra. Lo dividieron por sectores de Madrid (3) y después por provincias. Los consejos de Madrid fueron 1º de 60, que les juzgaron el 3 de agosto del 39 y les fusilaron a todos el 5 del mismo mes y año. El día 12 de dicho mes, 24 de mi consejo. Mataron a todos menos a tres jóvenes entre las que me contaba. Estuvimos penadas cerca de un mes y el día que nos conmutaron nos dijeron que éramos las únicas que se habían salvado de nuestro asunto. De las tres una murió tuberculosa a los pocos años. Hemos quedado Nieves y yo. Nos dejaron 30 años de reclusión mayor, cadena perpetua, que solo puede conmutarla Franco en indulto particular. El abogado que nos defendió no habló nunca con nosotras. No sé los días que estuve en enfermería. Solo recuerdo la locura de mi primer día en la sala. La prisión era de 500 reclusas, la única acabada del proyecto de prisiones de Victoria Kent.

• Como éramos tantas (11.000 según las funcionarias cuando querían justificar tanta deficiencia) andábamos de un lado a otro con la manta, el plato y la cuchara, que era lo que nos daban al entrar. La que cojía un sitio no se movía o dejaba otra en su lugar, no había sitio para todas. Por la noche después de que nos contaban, las mujeres se tiraban al suelo todas a la vez y según caían así quedaban. No había más sitio. Yo quedaba de pie en la pared. Tenía 18 años y estaba aterrorizada. No de lo que había pasado en comisaría (que era mucho) sino de ver que las necesidades materiales nos convertían en seres sin sensibilidad. Por la mañana era espantoso, los retretes hasta arriba de excrementos, los grifos y cisternas sin agua, las mujeres llenas de piojos y sarna. Todo estaba lleno: pasillos, escaleras, patios. Una conocida me dejaba dormir de día en su sitio y así pasé varias noches espantosas de largas, dormitando apoyada en la pared donde estábamos las que no nos tirábamos al suelo, ni disputábamos sitio. Procuramos que esto acabara. Unas cuantas nos dedicábamos a hablar con las mujeres y hacerles comprender que teníamos que pensar en las demás, ayudarnos y organizar turnos para dormir, para limpiar y para las pocas duchas que tenían agua. Ducharse, ir al retrete y dormir en rotación, para que siempre llegara a una diferente. En seguida se logró sensibilizar a las mujeres. No hubo ni un solo caso que no respondiera. Solo no responde la gente cuando piensa que no sirve su sacrificio. Eso lo pude comprobar en los once años que estuve y en los múltiples penales, donde solo encontré ternura y cariño entre las mujeres que me rodearon.

5. EXPEDIENTS I CERTIFICATS D'INGRÉS PENITENCIARIS

A continuació mostraré, varis expedients penitenciaris de les presons de partit de Terrassa, Sabadell amb els certificats d'ingrés corresponents. En ells hi constava el seu lloc de naixement, el domicili, l'edat, l'estat civil, el nombre de fills, la professió, el delictes i la condemna. I al darrere normalment hi havia les entrades i sortides que tenia. Les dades personals dels expedients estan pintades amb blanc, ja que eren confidencials. Tots els documents, me'ls ha proporcionat l'Arxiu, amb ells he pogut realitzar els estudis estadístics.

Prisión de Partido de Tarrasa

EXPEDIENTE PROCESAL DE _____ C A R M E N
 CONOCIDO POR _____

Hijo de _____ y de _____ esposo de soltera
 edad 21 naturaleza Aguadulde partido de Osona
 provincia de Sevilla vecindad Tarrasa provincia Barcelona
 domicilio [redacted] sin religión C.A.R. profesión sirviente
 instrucción no tiene estado soltera hijos _____
 número de ellos _____ antecedentes no constan ingresa por 1ª vez

ENTRADA PULGAR DERECHO	SEÑAS PARTICULARES	SALIDA PULGAR DERECHO
	FÓRMULA DACTILAR	

CAUSA

NÚMERO			JUZGADO	SECRETARÍA	DELITO	FECHAS	
SUMARIO	ROLLO	AÑO				INGRESO	SALIDA
<u>168</u>		<u>1954</u>	<u>Tarrasa</u>	<u>S. Fernández</u>	<u>Infanticidio</u>	<u>4-9-1954</u>	<u>30-10-54</u>

FECHAS			VICISITUDES
Día	Mes	Año	
<u>4</u>	<u>Marzo</u>	<u>1954</u>	Ingresa en esta Prisión, procedente de <u>libertad</u> _____ entregado por <u>Agentes de la Autoridad</u> en concepto de <u>detenida</u> a disposición de <u>l Juzgado Instª Tarrasa</u> con <u>mandamiento</u> de <u>Juzgado de Instrucción de Tarrasa, que se une a continua-</u> <u>ción y orden de la Comisaría, por sumario número 168/1954</u> <u>sobre infanticidio.</u> <u>Se participa.</u> <div style="text-align: right; margin-top: 10px;"> El Director </div>

Prisión de Partido de Sabadell

Expediente procesal de [REDACTED]

Natural de Ripollet comarca Barcelona provincia
 vecino de Ripollet comarca idem provincia religión Católica
 domiciliado a [REDACTED] hijo de [REDACTED] id [REDACTED]
 edad 42 años, profesión sus labores estado casada
 nombre de hijos dos antecedentes se ignoran ingresa por 1ª vez.

Pulgar derecho		Fórmula Dactiloscópica		Pulgar derecho	
----------------	--	------------------------	--	----------------	--

CAUSA

Número del Sumario	Año	JUZGADO	DELITO	Fecha en que se decretó prisión	Fecha de libertad
	<u>1939</u>	<u>Militar</u>	<u>Rebelión Militar</u>		

FECHAS

VICISITUDES

Hora	Día	Mes	Año	
	<u>3</u>	<u>Junio</u>	<u>1939</u>	Se recibe y une orden de la Comisaría de Policía por la que ingresa esta individuo junto con dos más, en calidad de detenida, quedando a disposición del Il. Sr. Juez Militar de esta Plaza, se dá cuenta y acusa recibo. <i>M. Mitchell</i>
	<u>16</u>	<u>Agosto</u>	<u>1939</u>	Se recibe y une orden del Juzgado Militar nº 2, por la que se eleva a Prisión, la detención de esta detenida, se dá cuenta. <i>M. Mitchell</i>

Prisión de Partido de Sabadell

Expediente procesal de _____

conocido por _____

Hijo de _____ y de _____ esposo de _____

Edad 30 Naturaleza ^{VX} Languya y Galtre Partido de _____

Provincia de Barcelona Vecino de Selmenat Provincia de Idem.

Domicilio _____ Religión _____ Profesión Rodelero

Instrucción _____ Estado Casado Hijos uno

Núm. de ellos uno Antecedentes se ingresa

Ingresó por 1ª vez

Señas particulares

FÓRMULA DACTILAR

ENTRADA
Pulgar derecho

SALIDA
Pulgar izquierdo

Sumario	Año	Lugado	Delito	FECHAS	
				Ingreso	Salida
	1.929	Militar	Rebelión		

VICISITUDES

FECHAS		
Días	Mes	Año
30	Abril	1.939

Con orden se uno al expediente de _____
 _____, ingresa esta detención a disposición del Jefe.
 Sr. Jefe Militar de esta Plaza, con descuenta y acusa
 recibo.

U. Valera

FECHAS			
Días	Mes	Año	
29	Diciembre	1.942	Cumplimiento orden del Juzgado Militar de esta Plaza que se une al expediente de [redacted] se pone en libertad este detenido, se da cuenta de su cumplimiento. El Jefe <i>[Signature]</i>
5	Diciembre	1.942	Se recibe del Juzgado Militar de esta Plaza, testimonio de sentencia y liquidación de condena que se une por los que se condena a este individuo a la pena de OCHO AÑOS DE PRISIÓN SCLTA.- Se acusa recibo. El Jefe <i>[Signature]</i>
6	Diciembre	942	Se solicitan informes a las autoridades sobre la concesión o no de libertad condicional a este penado.- El Jefe <i>[Signature]</i>
19	Diciembre	942	Se reciben informes solicitudes resultando FAVORABLES SIN DESINTERES.- El Jefe <i>[Signature]</i>
9	Enero	943	Se remite a la Prisión Celular de Baragacha expediente de propuesta de libertad condicional para favor de este penado para que a su vez sea elevado a la Comisión Provincial de Libertad Condicional para la resolución que proceda.- El Jefe <i>[Signature]</i>
1	Febrero	1.943	Se recibe de la dirección general de Prisiones telegrama que se une al expediente de [redacted] por que se pone provincialmente en libertad condicional este penado.- El Jefe <i>[Signature]</i>
9	Febrero	1.943	En virtud de la orden recibida de la Dirección General de Prisiones, se se extiende a favor de este individuo la certificación de libertad condicional.- El Jefe <i>[Signature]</i>
20	Febrero	1.943	Se remite a la Dirección Gen. de Prisiones y a la Capitania Gen. de la IVª Región copia de la Certificación de LIBERTAD CONDICIONAL.- El Jefe <i>[Signature]</i>

FECHAS			VICISITUDES PENALES Y PENITENCIARIAS	TIEMPO DE CONDENA		
Día	Mes	Año		Años	Meses	Días
27	Marzo	1950	- Se recibe telegrama postal de Capitanía Gral de la IV Región Militar participando que por existir error en la liquidación de condena de esta penada no es procedente acceder a su licenciamiento para el 4 de marzo que se había propuesto y remitiendo nueva liquidación de condena por la que aparece dejar extinguida dicha condena en 29 abril 1947. El Director <i>Román Guis</i>			
13	abril	1950	- Se eleva propuesta de Licenciamiento Definitivo de esta penada al Excmo. Sr. Capitan General de la IV Región Militar para el 29 de abril de 1947, acompañando copia de testimonio de sentencia y liquidación de condena. El Director <i>Román Guis</i>			
20	mayo	1950	<i>Se recibe telegrama postal de Capitanía General de la IV Región Militar participando que por existir error en la liquidación de condena de esta penada, no es procedente acceder a su licenciamiento por la fecha propuesta y remitiendo nueva liquidación de condena por la que aparece dejar extinguida dicha condena para el 14 de marzo de 1950, <i>Román Guis</i></i>			
24	mayo	1950	<i>Se eleva nueva propuesta de licenciamiento definitivo de esta penada al Excmo Sr. Capitan General de la IV Región Militar para el 14 de marzo de 1950. <i>Román Guis</i></i>			
8	junio	1950	<i>Se recibe telegrama postal de la Capitanía Gral de la 4ª Región Militar, aprobando el licenciamiento de esta penada por la fecha últimamente propuesta. Se remiten 5 certificados de liberación</i>			

DON DAMIAN ORAS LOPEZ, SECRETARIO DE LEGISLACIONES DEL JUZGADO MILITAR DE MARABIEL DEL QUE ES JUEZ EL COMITENTE DE IMPRIMERIA DON ROBERTO DE LLANTA BRUCHERA.-

CONFESION: Que en el sumario n.º 13303, seguido por este Juzgado contra [redacted], y al folio 102, existe un escrito de calificación por el Fiscal, que copiado literalmente dice: "Excmo. señor.- El Fiscal Jurídico Militar, al acordar el trámite que le ha sido conferido, formula en la presente causa, ante el Juzgado de Marabiel, con el n.º 13303, su escrito de calificación, en los siguientes términos.- PRIMERA.- que la procesada... [redacted], de 47 años de edad, vecina de Riochic, simpatizante de izquierdas durante el dominio rojo, se expresaba en favor de la existencia mostrando su satisfacción por los sucesos cometidos en algunos de los cuales intervino su marido, huido a Francia. Acusada de haber inducido los dominios de personas de derechos, dando lugar a su persecución y asesinato, tal imputación no aparece probada en las imputaciones dadas, actuaciones. Los referidos hechos constituyen un delito de excitación a la Rebelión, previsto y penado en el Art. 240 del C. de J.M.-SEGUNDA.- de los mismos es responsable en concepto de autora, a procesada... [redacted].- TERCERA.- Si concurren circunstancias modificativas de responsabilidad civil, a gravantes a la condena de los hechos del Art. 193 del C. de J.M.-CUARTA.- Renuncia este Ministerio a la comparecencia a la lectura de cargos y de calificación de plenario.- QUINTA.- Que se imponga al procesado la pena de PRISION MAYOR Sexta.- Que en cumplimiento de la pena se abone la totalidad del tiempo de prisión preventiva sufrida a resultas de esta causa.- SEPTIMA.- En concepto de responsabilidades civiles, deberá ser condenado a las [redacted] en su día se determinen con arreglo a los preceptos de la Ley de Responsabilidades Políticas de 9 de Febrero de 1939.- OCTAVA.- Todo ello a efectos y con arreglo a los Arts. antes citados y a los de general aplicación de los Códigos de J.M. y Penal Común.- NOVENA.- Este Ministerio renuncia a la asistencia a la diligencia de lectura de cargos y a las demás de Plenario que pudiera practicarse.- DECIMA.- La de Septiembre de 1942.- Excmo. señor.- El Fiscal-Prado y rubricado (legible) "Hay al folio 125, un dictamen del Sr. Auditor que copiado literalmente dice: "Excmo. señor.- El J. N.º: que en el presente sumario n.º 13303 el Ministerio Fiscal ha formulado su escrito de conclusiones provisionales, en el que en escritos de los hechos que expone, solicita para el procesado... [redacted], y por el delito de excitación a la Rebelión Militar, la pena de DOCE AÑOS DE PRISION MAYOR, proponiendo le sea computada por la Ley de PRISION MAYOR, de conformidad con el anexo a la Orden Circular de 25 de Enero de 1940, y por hallarse la actuación de la procesada comprendida por analogía en el Grupo V de la misma.- RESULTADO: que la referida procesada y su Defensor en el acto de la lectura de cargos, prestó expresa conformidad con la calificación fiscal.- ORDENANDO: que en todas las que se contienen en ésta, son los que efectivamente se deducen de la referencia sumarial, que es asimismo acertada su calificación legal y justa y pertinente la pena y computación que se señala, hallándose iguales y estas dentro de los límites que se fijan en el Art. 550 del C. de J.M.; Ley de 6 de Diciembre de 1942, 1941, por lo que de conformidad con lo dispuesto en tales preceptos es pertinente que sin necesidad de reunir el oportuno Consejo de Guerra, se impongan las penas solicitadas por el Fiscal, con efectos de sentencia firme.- En su virtud.- PRIMERA.- Que se declare ejecutoriamente la imposición a la procesada [redacted], como autora de un delito de Excitación a la Rebelión Militar, de la pena de DOCE AÑOS DE PRISION MAYOR, individualmente, y

conmutación por la de DIEZ AÑOS DE PRISION MAYOR, con las esce-
rias legales correspondientes a la pena primitiva, con carácter
definitivo. En cuanto a responsabilidades civiles, estese a lo dis-
puesto en la Ley de Responsabilidades Políticas de 9 de Febrero de
1939.-La sentencia deberá ser puesta inmediatamente en situación
de prisión atenuada en su domicilio, a tenor de lo dispuesto en el
Art. 7.º de la Orden de 2 de Septiembre de 1941.-De resolver V.E.
como se propone, volverán a su Juez instructor, los autos, para cum-
plimiento, notificación, y demás trámites de ejecución.-V.E. n.º ba-
sante resolver.-Barcelona a 24 de agosto de 1942.- Como, asesor: El
auditor de Guerra socal.- fir ado y rubricado P. de Valenciano.-Hay
un sello en tinta que dice: Auditoría de Guerra de la 4.ª Región mili-
tar.- Sección Dictámenes.- Al folio 126, existe escrito un acuerdo
de aprobación de sentencia que dice: "Sección 5.ª A.- n.º 75470.-
Barcelona veintinueve de agosto de mil novecientos cuarenta y dos.-
De conformidad con el precepto antes dicho y por sus propios fundamen-
tos, impongo ejecutoriamente el encargo a en el presente procedi-
miento [redacted]... la pena de DIEZ AÑOS DE PRISION MA-
YOR, como autora de un delito de Excitación a la Rebelión Militar,
conmutándose por la de DIEZ AÑOS DE PRISION MAYOR, con las esce-
rias legales correspondientes a la pena primitiva, para cada una
de las procesadas, es puesta inmediatamente en situación de prisión
atenuada en su domicilio la condenada.-Las responsabilidades ci-
viles, le serán exigidas de conformidad con la Ley de Febrero de 1939.
-asen los autos al Juzgado Instructor de Sabadell, para cumplimento,
notificación y deducción de testimonios, y demás trámites de ejecución.-
El Capitán general.- A. Min elán.- fir ado y rubricado.-Hay un sello en
tinta que dice: Capitán general de la 4.ª Región Militar.- A.M.
5.ª Sección.-

Por orden y con el visto bueno de S.ª, expido el pre-
sente en Sabadell a seis de Septiembre de mil novecientos cuarenta
y dos.

EL EMP. JUEZ DE LIBRO CIENE Y

EL SECRETARIO,

